

**ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΜΕΤΕΧΟΥΣΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ

ΤΣΙΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Κ. ΓΡΙΝΤΕΛΛΑΣ ΑΝΤΡΕΑΣ

**Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική
Εργασία από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας της
Σχολής Επαγγελματίων Υγείας και Πρόνοιας (Σ.Ε.Υ.Π.) του
Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Α.Τ.Ε.Ι.) Πάτρας**

Πάτρα, Δεκέμβριος 2004

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας.

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Έχοντας ολοκληρώσει την πτυχιακή εργασία μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους που συνέβαλλαν στην ολοκλήρωσή της.

Συγκεκριμένα, θέλω να ευχαριστήσω τον υπεύθυνο καθηγητή κο. Γριντέλα Αντρέα, την επόπριά μου κατά την εξάμηνη πρακτική άσκησή μου, κα. Παπαδοπούλου Μαρία και την κοινωνική λειτουργό κα. Καλαμπίδου Χαρά για την πολύτιμη βοήθεια και την ηθική συμπαράσταση που μου παρείχαν.

Ακόμη, ευχαριστώ τη Σολωμού Κατερίνα και την Τσιατμά Μαρία για την τεχνική βοήθειά τους στη συγγραφή αυτής της εργασίας.

Επίσης, τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες που συνεργάστηκαν μαζί μου για τη διεκπεραίωση της έρευνας και ιδιαίτερα το τμήμα Προστασίας Οικογένειας, Παιδιού και Κοινωνικών Ερευνών της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχίας Θεσσαλονίκης, το σύλλογο Μονογονεϊκών Οικογενειών Θεσσαλονίκης «ΕΛΠΙΔΑ» και το πρόγραμμα Ανάπτυξης Γυναικείας Απασχόλησης και Επιχειρηματικότητας «ΕΡΓΑΝΗ».

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ ανήκει στις μόνες- μητέρες, τις οποίες γνώρισα και συνεργάστηκα. Από εκείνες έμαθα πολλά.

Τσίτα Ευαγγελία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη μελέτη αυτή γίνεται μια προσπάθεια συγκέντρωσης στοιχείων με σκοπό την αναφορά και ανάλυση της κοινωνικής πραγματικότητας της ανύπαντρης μητέρας και ιδιαίτερα τη δυνατότητα πρόσβασης της στην αγορά εργασίας λόγω της ιδιαιτερότητας της.

Η μελέτη αρχίζει με μία αναφορά στο ρόλο της οικογένειας ως κοινωνικού θεσμού γενικότερα και ειδικότερα στις κοινωνίες του Δυτικού κόσμου, των ανατολικών χωρών, των μη Αναπτυσσόμενων χωρών και το ρόλο της οικογένειας στον Ελλαδικό χώρο.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τη μονογονεϊκότητα σε ευρωπαϊκό και πανελλαδικό επίπεδο και στη συνέχεια, αναπτύσσεται η άγαμη μητρότητα, η μορφή δηλαδή, μονογονεϊκότητας που ενδιαφέρει στην παρούσα μελέτη. Έμφαση δίνεται στους αιτιολογικούς παράγοντες που οδηγούν στην επιλογή της άγαμης μητρότητας και στις επιπτώσεις που αυτή η επιλογή επιφέρει.

Ακολουθεί το κεφάλαιο που αναφέρεται στη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας σε Ευρώπη και Ελλάδα και στην προκατάληψη που υφίσταται η γυναίκα στον εργασιακό χώρο, αναλύοντας τις αιτίες που τροφοδοτούν και συντηρούν αυτή την προκατάληψη. Αμέσως μετά γίνεται λόγος για τη δυσμενή και ανισότιμη θέση της μητέρας στην αγορά εργασίας και για την πρόσθετη επιβάρυνση της ανύπαντρης μητέρας.

Το τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στην ισχύουσα νομοθεσία για την ανύπαντρη μητέρα και το παιδί/ παιδιά της κι επίσης παρατίθενται οι υπάρχουσες

κοινωνικές υπηρεσίες και φορείς για την κοινωνική προστασία των μονογονεϊκών οικογενειών και κατ' επέκταση των ανύπαντρων μητέρων και των παιδιών τους.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, μετά τη βιβλιογραφική μελέτη, ακολουθεί η έρευνα και τα αποτελέσματά της και ολοκληρώνοντας γίνονται προτάσεις για την αποτελεσματικότερη κοινωνική προστασία της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού της και την αύξηση της προσβασιμότητας της στην αγορά εργασίας.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

1.ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: Η οικογένεια στην οποία ένας γονέας- χωρίς σύζυγο ή σύντροφο αλλά, ίσως, μαζί με άλλα άτομα (π.χ. τους γονείς του/ της) – ζει με ένα ανύπαντρο παιδί, εξαρτημένο από αυτόν (ΚΟΓΚΙΔΟΥ, 1995).

2.ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ: Η γυναίκα η οποία έχει αποκτήσει τουλάχιστον ένα παιδί χωρίς να έχει τελέσει γάμο με τον πατέρα του (ΚΑΡΟΝ, 1997).

3.ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Η προσφορά και η ζήτηση εργασίας ως πλαίσιο που καθορίζει τον τρόπο εκμισθώσεως του χρόνου του εργαζομένου σε εργοδότη ή ανάληψης εκ μέρους του της υποχρέωσης να ολοκληρώσει ορισμένο έργο για λογαριασμό του εργοδότη (ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, 1998).

4.ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ: Η γνώμη που διαμορφώνεται εκ των προτέρων, χωρίς επισταμένη μελέτη και εξέταση των πραγμάτων, οπότε είναι συνήθως εσφαλμένη και μεροληπτική (ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, 1998).

5.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ: Ο όρος δεν είναι κοινός για όλες τις χώρες. Στην Ελλάδα αναφέρεται σε ένα πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο που αφορά στη μη συμμετοχή του ατόμου σε πέντε τομείς δραστηριότητας.

1. Η «κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών» σε ένα κατώτατο επίπεδο.
2. Η ύπαρξη υλικών πόρων, όπως αποταμίευση, σύνταξη ή ιδιοκτησία ενός σπιτιού.
3. Η «παραγωγή», απασχόληση επί πληρωμή, εκπαίδευση ή φροντίδα της οικογένειας.
4. Η «πολιτική δραστηριότητα», ψήφος και συμμετοχή σε πολιτικά κόμματα.
5. Οι «κοινωνικές δραστηριότητες», όπως η δικτύωση με την οικογένεια, τους φίλους και την τοπική κοινότητα (HOME START INTERNATIONAL).

6.ΑΝΕΡΓΙΑ: Η έλλειψη εργασιακής απασχόλησης που οφείλεται σε μειωμένη προσφορά εργασίας (ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, 1998).

7.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Ο όρος «Κοινωνική Πολιτική» αναφέρεται σε συγκεκριμένη και ιστορικά καθορισμένη μορφή οργανωμένης και διευρυμένης κάλυψης ενός φάσματος κοινωνικών αναγκών και όχι στο καθολικά αποδεκτό κι επιθυμητό μοντέλο (ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, 2000).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	III
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	IV
ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ	VI
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	VIII

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

Α.1. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ	1
Α.2. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ	3
Α.3. ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	7
Α.4. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	10
Α.5. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	11
Α.6. ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

Β.1. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	19
Β.2. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	30
Β.3. ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ	33
Β.3.1. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	35
Β.3.2. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	37
Β.3.3. ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ	40

B.4. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ	41
B.5. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	46
B.6. ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	
Γ.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	53
Γ.2. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ	56
Γ.3. Η ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	59
Γ.4. Η ΑΝΙΣΟΤΙΜΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	62
Γ.5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ	
Δ.1. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	68
Δ.1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	68
Δ.1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΣ ΓΑΜΟ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	68

Δ.1.3. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΣ ΓΑΜΟ ΓΕΝΝΗΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΑ ΣΕ ΓΑΜΟ ΓΕΝΝΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ	69
Δ.1.4. Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΙΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	69
Δ.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΙΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ	70
Δ.3. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΙΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	
Ε.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	90
Ε.1.1. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	90
Ε.2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	91
Ε.3. ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	92
Ε.4. ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	92
Ε.4.1. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	92
Ε.4.2. ΔΕΙΓΜΑ	93
Ε.4.3. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	93
Ε.5. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	93
Ε.5.1. 1 ^Ο ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	94
Ε.5.2. 2 ^Ο ΜΕΡΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	94
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	95
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	125
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	127

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	130
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	132
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	133
ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ	139
ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ	141
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

Α.1. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

«Η οικογένεια συμπεριλαμβάνει τη συνύπαρξη, φροντίδα και προστασία ανηλίκου και ενηλίκου, των οποίων η σχέση καθορίζει την ποιότητα ζωής και τη μεταφορά πολιτισμικής ταυτότητας της κοινωνίας μας. Ανεξαρτήτως οικογενειακών σχημάτων και ποικιλιών, η οικογένεια παραμένει η ουσιαστική μονάδα της κοινωνίας μας και έχει τον πρωταρχικό ρόλο της κοινωνικοποίησης του ατόμου» (Επιτροπή Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Κοινωνικής Πολιτικής, Στρασβούργο, 1994).

Στην εξελικτική πορεία του θεσμού της οικογένειας στον ευρωπαϊκό χώρο διακρίνονται δύο κύριες περιόδους:

1. Η περίοδος πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η οποία χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και ομοιότητα στο θεσμό της οικογένειας.
2. Η περίοδος μετά τον πόλεμο, η οποία σηματοδοτείται από μεγάλες αλλαγές. Στη δεύτερη αυτή περίοδο διακρίνονται δύο επιμέρους περιόδους με διαφορετικές τάσεις η καθεμία.
 - α). Η περίοδος από το 1945 έως και το 1960 περίπου, όπου σημειώνεται σημαντική αύξηση των γάμων και του αριθμού γέννησης παιδιών και
 - β). η περίοδος από το 1960 έως σήμερα, που χαρακτηρίζεται από μία αντίστροφη πορεία: Μείωση των γάμων, γάμος σε μεγαλύτερη ηλικία, μείωση του αριθμού παιδιών κατά οικογένεια, αύξηση των διαζυγίων και αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών (Ημερίδα: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ, 1995).

Η ευρωαμερικάνικη οικογένεια του 20^{ου} αιώνα έλκει την καταγωγή της από τη Βιομηχανική Επανάσταση. Πριν εξαπολυθεί ο κατακλυσμός των τεχνολογικών

ανακαλύψεων, που άλλαξαν τη μορφή του κόσμου, το κλασσικό νοικοκυριό εμπεριείχε δύο αναπόφευκτα προσδιοριστικά στοιχεία:

- Τη συμβίωση πολλών συγγενικών προσώπων κάτω από την ίδια στέγη, πέρα από το βασικό ζευγάρι και τους πρώτου βαθμού απογόνους του, όπως συμβαίνει πάντα στο πατριαρχικό σύστημα.
- Τη λειτουργία του νοικοκυριού ως παραγωγικής μονάδας, με τις τεχνίτριες του, που ο απαραίτητος αργαλειός τους παρήγε νήματα και υφάσματα και με τους τεχνίτες του, που από το μόχθο τους γεννιόταν ένα πλήθος χειροποίητα αντικείμενα οικιακής ή καλλιτεχνικής χρήσης.
- Η παρουσία της οικογένειας, όποτε υπήρχε, και τα μέλη της ανήκαν στον αρχηγό της. Η παρουσία μεταφραζόταν, συνήθως, σε ιδιοκτησία γης, αφού κάθε κινητό περιουσιακό στοιχείο ήταν εκτεθειμένο στον κίνδυνο κλοπής.

Η Βιομηχανική Επανάσταση τροποποίησε ριζικά αυτό το παραδοσιακό οικογενειακό σχήμα. Η παραγωγή μετακινήθηκε από το σπίτι στο εργοστάσιο και όλα τα μέλη της οικογένειας αναγκάστηκαν να δουλέψουν έξω από το σπίτι, οπότε και πρόσθετα μέλη της (ξαδέρφια, ανιψιά και λοιπά) ανεξαρτητοποιήθηκαν οικονομικά και δημιούργησαν δικά τους ξεχωριστά νοικοκυριά.

Η οικογένεια λοιπόν, άλλαξε δομή και λειτουργία, αφού έπαψε να είναι πολυάριθμη και να παράγει. Επίσης, έπαψε να υπάρχει και ο πατριαρχικός χαρακτήρας της και η οικογένεια από κύτταρο παραγωγής μεταμορφώθηκε σε κύτταρο κατανάλωσης, καθώς τα χρειαζόμενα είδη προμηθευόταν πλέον από τα καταστήματα. Η επιδίωξη των μελών των νέων αυτών οικογενειών δεν είχε στόχο την απόκτηση «γης», αλλά το κέρδος περισσότερων χρημάτων.

Είναι εξελικτική πορεία που θα καταλήξει, προς τα τέλη του 20^{ου} αιώνα στο μανιακό καταναλωτισμό των δυτικών κοινωνιών (ΚΑΡΖΗΣ, 1993).

A.2. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Τα κυριότερα *πλαίσια-παράγοντες* που διαμόρφωσαν την ταυτότητα της ελληνικής οικογένειας είναι τα παρακάτω:

1. Το πολιτισμικό πλαίσιο

Λόγω γεωγραφικής θέσης και ιστορικής πορείας η ελληνική οικογένεια και η κοινωνία έχει πολιτισμικά στοιχεία από:

α). την Ανατολή με τον πολιτισμό της οποίας η Ελλάδα ήλθε σε επαφή από πολύς νωρίς.

β). την Ευρωπαϊκή Δύση με τα στοιχεία του ελληνικού, ρωμαϊκού και χριστιανικού πολιτισμού.

γ). το Μεσογειακό χώρο, στον οποίο ανήκει και η Ελλάδα, και που αποτελείται από στοιχεία της Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας.

δ). το Βαλκανικό χώρο, όπου επίσης ανήκει η Ελλάδα, και που είναι μια σύνθεση του Βυζαντινού, Σλαβικού και Οθωμανικού πολιτισμού.

Λόγω των ποικίλων αυτών πολιτισμικών επιρροών που δέχτηκε η ελληνική οικογένεια, παρόλο που ανήκει στη Δύση, χαρακτηρίζεται περισσότερο ως **μεσογειακή οικογένεια**.

2. Το νομικό πλαίσιο

Το Εθνικό Δίκαιο υπήρξε ο καθοριστικός παράγοντας στον προσδιορισμό του νομικού πλαισίου για τη νεοελληνική οικογένεια. Το σύγχρονο οικογενειακό δίκαιο έχει μια μεγάλη διαδρομή και είναι άμεσα επηρεασμένο από το Ρωμαϊκό και Βυζαντινό Δίκαιο, από το Δίκαιο του α' ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους και φυσικά από το Δίκαιο των χωρών της

Δυτικής Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία), το οποίο χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο.

3. Το θρησκευτικό πλαίσιο

Οι αξίες της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας επηρέασαν τη λειτουργία της νεοελληνικής οικογένειας σε μεγάλο βαθμό.

Βασικές αρχές του χριστιανισμού, όπως η υπέρβαση της ατομικότητας και η αξία της συλλογικής ζωής καθόρισαν τη λειτουργία της νεοελληνικής οικογένειας. Οι επιδράσεις του Χριστιανισμού είναι εμφανείς και στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, ωστόσο σε πολύ μικρότερο βαθμό, καθώς οι αξίες της Εκκλησίας αποδυναμώθηκαν και παραγκωνίστηκαν από την επικράτηση του ορθολογισμού και του ατομικισμού της σύγχρονης εποχής.

4. Το οικονομικό πλαίσιο

Για περισσότερα από εκατό χρόνια μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους η οικονομία της οικογένειας ήταν αγροτική. Μετά το 1960 περίπου έχουμε ταχύτατη αλλαγή της οικονομίας από αγροτική σε βιομηχανική. Τις τελευταίες δεκαετίες οι ραγδαίες εξελίξεις σε αυτό το πλαίσιο έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη μορφή της νεοελληνικής οικογένειας (ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ, 1984/Ημερίδα: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΕΝΑ Γ'ΟΝΕΑ, 1995).

Παρόλο που η ελληνική οικογένεια γεωγραφικά ανήκει στη Δύση, παρουσιάζει μία ιδιαιτερότητα έναντι των οικογενειών του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, λόγω της ιδιαιτερότητας των πλαισίων που καθορίζουν την ταυτότητα της.

Οι σημαντικότερες αλλαγές που συνέβησαν στην ελληνική οικογένεια και κοινωνία από τη μεταπολεμική περίοδο έως σήμερα είναι:

- Η μετάβαση της οικονομίας από **αγροτική** σε **βιομηχανική**. Στον αγροτικό τρόπο ζωής, όλη η οικογένεια , δουλεύει μαζί για ένα μεγάλο διάστημα της μέρας για την επιβίωση ολόκληρης της οικογένειας. Με τον τρόπο αυτό παραγωγής η παραδοσιακή αγροτική οικογένεια ενίσχυε το θεσμό και την εξάρτηση των μελών της οικογένειας μεταξύ τους

Στο βιομηχανικό τρόπο ζωής η γυναίκα όπως και τα παιδιά, όταν ενηλικιωθούν, έχουν το δικό τους ανεξάρτητο εισόδημα κι έτσι η ένταξη τους στην οικογένεια και η συνεργασία τους δεν είναι απαραίτητη για την επιβίωση της.

- Πολλές από τις **δραστηριότητες** που είχε αναλάβει η οικογένεια στον παραδοσιακό τρόπο ζωής, όπως η εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση των νέων και η φροντίδα των ηλικιωμένων, στη βιομηχανική εποχή τα ανέλαβε η **πολιτεία**.
- Η **οικονομική ανεξαρτησία** των γυναικών, όπως και η αυξανόμενη μόρφωση τους, επηρεάζουν σημαντικά τις σχέσεις και αξίες της παραδοσιακής οικογένειας. Οι σχέσεις ανάμεσα στο ζευγάρι από συμπληρωματικές που ήταν στον παραδοσιακό τρόπο ζωής έγιναν συμμετρικές. Η γυναίκα έχει πλέον ίση θέση, η σχεδόν ίση, δίπλα στον άνδρα και η πατριαρχική μορφή της οικογένειας αντικαθίσταται από τη δημοκρατική.

Οι κοινωνικές αυτές εξελίξεις διαμόρφωσαν τις τρεις χαρακτηριστικές μορφές της ελληνικής οικογένειας: την Παραδοσιακή, την Πυρηνική και τη σύγχρονη μορφή, Μορφογένεση.

1. Η **παραδοσιακή** οικογένεια ή αλλιώς **εκτεταμένη** περιλαμβάνει τουλάχιστον τρεις γενιές (παιδιά, γονείς, παππούδες) και ίσως άλλες

οικογένειες στην ίδια κατοικία. Αυτή η μορφή οικογένειας στα μεγάλα αστικά κέντρα έχει περιοριστεί πολύ, σχεδόν έχει χαθεί.

Σκοπός αυτού του τύπου οικογένειας είναι η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας και η επιβίωση. Η διάσπαση της ενότητας αποτελούσε απειλή για την επιβίωση. Ήταν φυσικό, λοιπόν, να καταδικάζεται κάθε ενέργεια ή τάση που δεν προωθούσε το συμφέρον του συνόλου.

2. Η **πυρηνική** οικογένεια ή διαφορετικά **συζυγική** αποτελείται από το ζευγάρι (μητέρα-πατέρα) και τα ανήλικα ή και ενήλικα παιδιά τους. Στην αστική αυτή οικογένεια ο γάμος δημιουργεί μία ανεξάρτητη καινούρια ενότητα με κορυφαίο σημείο της την απόκτηση παιδιού.

Μία ακόμη βασική διαφορά της πυρηνικής οικογένειας από την παραδοσιακή, εκτός του αριθμού των μελών-γενεών, είναι ότι για τα μέλη της παραδοσιακής η δημιουργία οικογένειας ταυτιζόταν με τον «προορισμό του ανθρώπου», ενώ για την πυρηνική οι στόχοι και οι επιδιώξεις των μελών δε συνδέονται με μία ολόκληρη ανθρώπινη ομάδα, αλλά με ένα μέλος, το παιδί.

Οι επιδιώξεις και οι φιλοδοξίες δύο ανθρώπων που αποφασίζουν να ζήσουν μαζί εναποτίθενται τελικά στο παιδί, το οποία αποκτά ξαφνικά πρωταρχικό ρόλο.

3. Η **μορφογένεση** εκφράζει μία ριζική αναθεώρηση σε ό,τι αφορά τη δημιουργία οικογένειας και προβάλλει μια καινούργια μορφή της σύγχρονης οικογένειας.

Σε αυτή τη μορφή οικογένειας το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι η σχέση, η συναλλαγή και η επικοινωνία, από μέσον που είναι, στις δύο

προηγούμενες μορφές, για την επίτευξη επιδιώξεων, μετατρέπεται σε **αυτοσκοπό**.

Οι νέοι σήμερα αμφισβητούν το θεσμό της οικογένειας ως το βασικό προορισμό του ανθρώπου. Ως πρωταρχικό στόχο θέτουν τη δημιουργία μιας σχέσης η οποία εξασφαλίζει το διάλογο, το σεβασμό στις ανάγκες του καθενός, την ουσιαστική επικοινωνία.

Τα τρία αυτά πρόσωπα της ελληνικής οικογένειας φαίνονται καθαρά σε μελέτη (ΚΑΤΑΚΗ,1984) που έγινε σε ένα χωριό της Ηπείρου σε τρεις γενιές με διαφορετικές νοοτροπίες, που συνυπήρχαν στον ίδιο χώρο και χρόνο. Ο παππούς, εβδομινθάρης κτηνοτρόφος, στην ερώτηση «Γιατί παντρεύονται οι άνθρωποι», απάντησε: «Αυτός είναι ο προορισμός του ανθρώπου». Ο γιος του, εγκαταστημένος στα Γιάννενα, αλλά στενά δεμένος με το χωριό, αποκρίθηκε: «Για να κάνουν παιδιά, να τα μεγαλώσουν, να τα μορφώσουν και να τα κάνουν χρήσιμους ανθρώπους στην κοινωνία». Τέλος, ο εικοσιπεντάχρονος εγγονός, καθηγητής σε γυμνάσιο στην Αθήνα αντέτεινε: «Ο γάμος και τα παιδιά δεν μπορεί να αποτελούν βασικό σκοπό. Αυτό που ενδιαφέρει είναι να δημιουργηθεί με το σύντροφο μία καλή σχέση, η οποία να βασίζεται στην ισότητα, στην ειλικρίνεια και στην κατανόηση» (ΚΑΤΑΚΗ,1984).

A.3. ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια αποτελεί ένα καθολικό κοινωνικό φαινόμενο, ένα φαινόμενο, δηλαδή που με τις όποιες παραλλαγές του εμφανίζεται σε όλες τις κοινωνίες του κόσμου και μπορεί να πάρει μια ποικιλία μορφών και να έχει μία ποικιλία δομών. Τα διάφορα είδη οικογένειας κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με το κριτήριο ταξινόμησής τους.

- ✓ Αρχικά, δύο μεγάλες κατηγορίες που μπορούν να διακριθούν είναι οι μονογαμικές και οι πολυγαμικές.

Μονογαμικές είναι οι οικογένειες που ως πυρήνα τους έχουν ένα ζεύγος συζύγων. Κυριότερος τύπος μονογαμικής οικογένειας είναι η συζυγική οικογένεια, την οποία αποτελούν το ζευγάρι των συζύγων και τα ανήλικα παιδιά τους. Στη μονογαμική ανήκει και η εκτεταμένη οικογένεια, η οποία περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές.

Οι **πολυγαμικές** οικογένειες αποτελούνται από δύο ή περισσότερες παράλληλες οικογένειες, που συνδέονται μεταξύ τους με πολλαπλούς γάμους του ενός τουλάχιστον από τους συζύγους.

Υπάρχουν τριών ειδών πολυγαμικές οικογένειες: η ομαδογαμία, η πολυανδρία και η πολυγυνία.

Η **ομαδογαμία** παρατηρείται πολύ σπάνια σε ελάχιστες φυλές και δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι υπήρξε ποτέ ως η επικρατέστερη μορφή γάμου.

Η **πολυανδρία** είναι η ένωση μέσω του γάμου μιας γυναίκας με δύο ή περισσότερους άνδρες. Η πολυανδρική οικογένεια εμφανίζεται τόσο σπάνια, ώστε μπορεί να θεωρηθεί ως εθνολογικά παράδοξο.

Ο συνηθέστερος τύπος πολυγαμικής οικογένειας είναι η πολυγυνία, η ένωση , δηλαδή μέσω του γάμου ενός άνδρα με δύο ή περισσότερες γυναίκες. Για να υπάρχει πολυγαμική μορφή οικογένειας είναι απαραίτητο ο οικογενειακός αυτός τύπος να αναγνωρίζεται κοινωνικά ως θεμιτός (π.χ. η αναγνώριση της πολυγυνίας από το Κοράνι στις ισλαμικές κοινωνίες).

- ✓ Με κριτήριο τον **τόπο κατοικίας** των συζύγων οι οικογένειες κατατάσσονται σε πατροτοπικές, μητροτοπικές και νεοτοπικές.

Πατροτοπικές είναι οι οικογένειες όπου η νύφη εγκαθίσταται στο πατρικό σπίτι του γαμπρού ή κοντά του.

Μητροτοπικές είναι εκείνες που ο γαμπρός εγκαθίσταται στο πατρικό σπίτι της νύφης ή κοντά του. Τέτοια περίπτωση στην Ελλάδα είναι η περίπτωση του «σώγαμπρου».

Νεοτοπικές είναι οι οικογένειες που εγκαθίστανται σε ένα σπίτι ανεξάρτητα από τις οικογένειες καταγωγής των συζύγων. Στις σύγχρονες βιομηχανικές-αστεακές κοινωνίες η νεοτοπική οικογένεια είναι η πλέον συνηθισμένη.

- ✓ Με το κριτήριο των **αριθμό των γονέων** που περιλαμβάνουν, οι οικογένειες μπορούν να είναι διγονεϊκές-συζυγικές ή μονογονεϊκές.

Οι **συζυγικές-διγονεϊκές** περιλαμβάνουν τους δύο γονείς (μητέρα-πατέρα), τα παιδιά αυτών και πιθανά άλλους στενούς συγγενείς (γιαγιά, παππού, θείο και άλλους).

Οι **μονογονεϊκές** οικογένειες περιλαμβάνουν μόνο έναν ανήλικα-γονέα, τα εξαρτώμενα από αυτόν ενήλικα παιδιά και πιθανά τους γονείς του μόνου-γονέα. Η μονογονεϊκή οικογένεια μπορεί να είναι **μητροκεντρική** που είναι και η συντριπτική πλειοψηφία, ή **πατροκεντρική**-ανάλογα με το ποιος από τους δύο γονείς αποτελεί τον αρχηγό της οικογένειας.

- ✓ Μια άλλη μορφή είναι η **χωλή** οικογένεια, η οποία εμφανίζεται άλλοτε ως μονογονεϊκή και άλλοτε ως μέρος μιας εκτεταμένης οικογένειας. Το χαρακτηριστικό του τύπου αυτού είναι η μακρά απουσία του ενός εκ των δύο συζύγων-γονέων, χωρίς αυτό να δηλώνει διάσπαση της συναισθηματικής ενότητας και της λειτουργίας της οικογένειας. Οι οικογένειες των ναυτικών, των διπλωματών, των εμπόρων που περιοδεύουν και λοιπά ανήκουν σε αυτή την κατηγορία.

Τέλος, με βάση την **καταγωγή** μπορεί να ειπωθεί ότι κάθε άτομο ανήκει σε δύο οικογένειες: την οικογένεια **προσανατολισμού**, από την οποία κατάγεται, δηλαδή τη γονεϊκή και την οικογένεια **αναπαραγωγής**, τη συζυγική δηλαδή οικογένεια, που συγκροτεί το άτομο με το/ τη σύζυγο του, και που είναι με τη σειρά της η οικογένεια προσανατολισμού των παιδιών του (ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ,1984).

A.4. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Θα πρέπει αρχικά να διευκρινιστεί ότι δεν υπάρχει, διεθνώς, κατοχυρωμένος ορισμός της μονογονεϊκότητας. Οι όψεις της μονογονεϊκότητας που περιγράφονται και συνεπώς οι ορισμοί που αναφέρονται στη βιβλιογραφία, ποικίλλουν ανάλογα με τη φύση της μελέτης (κοινωνική, ψυχολογική, οικονομική και λοιπά).

Στην εργασία αυτή ως μονογονεϊκή ορίζεται η οικογένεια στην οποία ο ένας γονέας είναι αποκλειστικά υπεύθυνος για τη γονική μέριμνα και ανατροφή του «εξαρτώμενου παιδιού» από αυτόν (ΚΟΓΚΙΔΟΥ,1995).

Αυτού του τύπου η οικογένεια μπορεί να σχετίζεται με διαζύγιο, διάσταση, θάνατο του ενός γονέα, εγκατάλειψη της οικογένειας από ένα γονέα, ανύπαντρες μητέρες και λοιπά (Ημερίδα «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ», 1995).

Αυτή η μορφή οικογενειακής οργάνωσης δεν είναι νέο φαινόμενο. Το ενδιαφέρον, όμως των επιστημόνων για τη θέση, τις ανάγκες και τα προβλήματα των μονογονεϊκών οικογενειών στη σύγχρονη κοινωνία και οι προσπάθειες παρέμβασης άρχισαν να εκδηλώνονται κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Τα κυριότερα προβλήματα που απειλούν αυτή τη «νέα» μορφή οικογενειακής οργάνωσης είναι η ανεπάρκεια της κοινωνικής πρόνοιας, η έλλειψη ενιαίας και αποτελεσματικής κοινωνικής πολιτικής για ειδικές κατηγορίες (π.χ. χήρα με ανήλικο παιδί-άτομο με ειδικές ανάγκες), η έλλειψη επαρκούς παιδικής προστασίας και η ανεργία. Τα προβλήματα αυτά πλήττουν κυρίως τις μονογονεϊκές οικογένειες που

έχουν μόνο-γονέα γυναίκα, οδηγώντας τους στη φτώχεια και εντείνοντας την περιθωριακή θέση τους στη δημόσια, οικονομική και πολιτική ζωή.

Ο όρος «μονογονεϊκή οικογένεια» περιλαμβάνει πολλούς και διαφορετικούς τύπους οικογενειακής οργάνωσης. Οι οικογένειες αυτές μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικές τάξεις, να έχουν διαφορετικό επίπεδο εισοδήματος, να ανήκουν σε εθνικές ή άλλες ομάδες, να έχουν διαφορετικές αναπαραστάσεις για τη μονογονεϊκότητα, διαφορετική δυναμική και λειτουργικότητα και άλλα.

Οι συνθήκες ζωής των μόνων-γονέων διαφέρουν, όπως και οι προοπτικές τους. Διαφέρει, επομένως, και η κατάσταση των παιδιών. Το παιδί μπορεί να ζει κυρίως με την οικογένεια καταγωγής του γονέα ή αποκλειστικά με το μόνο-γονέα ή να μοιράζει το χρόνο του και στους δύο γονείς ή να ζει και με το/ τη σύντροφο του μόνου-γονέα, να έχει ή να μην έχει αδέρφια – φυσικά ή ετεροθαλή – να έχει ή όχι επαφή με τον άλλο γονέα, να είναι ο «προστάτης» της μόνης-μητέρας ή το υπερπροστατευόμενο παιδί. Έτσι, αν θελήσει κάποιος να αναλύσει τις επιδράσεις της μονογονεϊκότητας στο παιδί, δεν είναι δυνατό να θεωρήσει ότι όλες αυτές οι καταστάσεις αποτελούν μία ενιαία πραγματικότητα.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες παρόλο που αποτελούν ένα σημαντικό ποσοστό του συνόλου των οικογενειών και ο αριθμός τους συνεχώς αυξάνει, αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα σε σύγκριση με τις λεγόμενες «ολοκληρωμένες», διγονεϊκές οικογένειες.

A.5. ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η οικογένεια αποτελεί τεράστια μορφοποιό δύναμη για την ανάπτυξη του παιδιού, γιατί το άτομο παραμένει υπό την άμεση επίδραση της για μακρύ χρονικό διάστημα και μάλιστα στα πρώτα χρόνια της ζωής, οπότε και ο ψυχισμός του ατόμου είναι εύπλαστος. Η ανθρωπολογική και κοινωνιολογική μελέτη του θεσμού της

οικογένειας στις διάφορες ανθρώπινες κοινωνίες έχει δείξει ότι η οικογένεια έχει αναλάβει και επιτελεί, σε σχέση με το παιδί, τις εξής τέσσερις λειτουργίες:

α) Τη φροντίδα για την ικανοποίηση των βασικών **βιολογικών αναγκών** και για τη σωματική ακεραιότητα και υγεία του παιδιού.

β) Τη φροντίδα για την **κοινωνικοποίηση** του παιδιού, την εκμάθηση δηλαδή εκ μέρους του παιδιού των μορφών συμπεριφοράς τις οποίες η κοινωνική ομάδα απαιτεί από κάθε μέλος της να έχει αποκτήσει και να έχει ενστερνιστεί.

γ) Τη φροντίδα για την οικοδόμηση **υγιούς προσωπικότητας**, την ενίσχυση δηλαδή και τη διατήρηση της συναισθηματικής ισορροπίας, της κοινωνικής προσαρμογής και της εν γένει ψυχικής υγείας του παιδιού.

δ) Τη φροντίδα για την ανάπτυξη των **γνωστικών ικανοτήτων**, την εξασφάλιση δηλαδή περιβάλλοντος πλούσιου σε μορφωτικά ερεθίσματα για την πλήρη ενεργοποίηση και αξιοποίηση των νοητικών ικανοτήτων του παιδιού.

Πρέπει να σημειωθεί ότι από τις παραπάνω τέσσερις λειτουργίες οι δύο πρώτες, η φροντίδα για την ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών και η κοινωνικοποίηση, συμβάλλουν κυρίως στη διατήρηση της κοινωνίας κι έχουν αναγνωριστεί σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες. Οι άλλες δύο, η θεμελίωση υγιούς προσωπικότητας και η ενίσχυση των νοητικών ικανοτήτων, συμβάλλουν κυρίως στην ατομική ολοκλήρωση και προσωπική ευημερία, γι' αυτό άρχισαν να επισημαίνονται και να συνειδητοποιούνται μόλις τελευταία (ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ).

A.6. ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Είναι αλήθεια ότι οι γονείς ασκούν το πιο ωραίο και το πιο σημαντικό, συγχρόνως όμως και το πιο δύσκολο , απαιτητικό και γεμάτο αγωνία «επάγγελμα» του κόσμου. Εκατομμύρια νέες μητέρες και νέοι πατέρες αναλαμβάνουν κάθε χρόνο το ρόλο να πάρουν ένα μωρό, ένα άτομο που είναι τελείως ανήμπορο, να αναλάβουν την πλήρη ευθύνη για τη φυσική και ψυχική υγεία του και να το μεγαλώσουν, ώστε να γίνει ένας παραγωγικός, συνεργατικός και συμμετοχικός πολίτης.

Αυτό το τρομερό φορτίο ευθύνης είναι μία πρόκληση για αυτά τα άτομα που μετατρέπονται σε γονείς. Αυτή η αλλαγή επιφέρει κάτι το ατυχές. Οι γονείς αρχίζουν να αναλαμβάνουν ευθύνες και να παίζουν το ρόλο τους ξεχνώντας ότι είναι άνθρωποι. Η μεταμόρφωση αυτή έχει ως αποτέλεσμα να ξεχνούν οι γονείς ότι η «ανθρωπινότητά» τους δικαιολογεί τυχόν αδυναμίες, προσωπικά ελαττώματα και λάθη. Οι γονείς είναι πραγματικοί άνθρωποι με πραγματικά συναισθήματα και όχι θεοί (ΓΚΟΡΝΤΟΝ,1994).

Οι επιστήμονες υποστηρίζουν ομόφωνα την άποψη ότι το καλύτερο για τα παιδιά είναι να μεγαλώσουν σε μια πλήρη οικογένεια (με πατέρα, μητέρα και αδέρφια). Μόνο τότε δημιουργούνται οι ιδεώδεις προϋποθέσεις για τη σωστή ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη.

Παρακάτω αναλύονται οι γονεϊκοί ρόλοι μητέρας, πατέρα έτσι όπως περιγράφονται μέσα από τη βιβλιογραφία, αλλά και από τις εμπειρικές έρευνες που έχουν γίνει κατά καιρούς.

Ο ρόλος του άνδρα-πατέρα στην οικογένεια

Η λέξη «πατέρας» προέρχεται από τη λατινική λέξη «pater». Σήμαινε, και σημαίνει σχεδόν ακόμα και σήμερα, ο «παραγωγός» του παιδιού. Όπως

προαναφέρθηκε, η συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή του παιδιού είναι υψίστης σημασίας για τη μετέπειτα ψυχοκοινωνική του εξέλιξη. Ενώ, όμως, υπάρχουν εκατοντάδες βιβλία, όπου οι μέλλουσες μητέρες μπορούν να βρουν τις ακριβέστερες συμβουλές από ειδικούς επιστήμονες, ο υποψήφιος πατέρας στη δύσκολη εποχή της εγκυμοσύνης, κατά τον τοκετό και στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού αφήνεται αβοήθητος μπροστά στην εκπλήρωση των καθηκόντων του.

Μέχρι τη δεκαετία του '80 περίπου αναφέρονταν τέσσερις κλασσικές πατρικές λειτουργίες-καθήκοντα: ο πατέρας ως **παραγωγός** του παιδιού, ως **διατροφέας**, ως **προστάτης** και ως **παιδαγωγός**. Τον τελευταίο καιρό, ωστόσο, προστέθηκαν άλλες δύο λειτουργίες: ο ρόλος του πατέρα ως **αντικείμενο ταύτισης** και ως **σύντροφος στον ελεύθερο χρόνο** του παιδιού. Αναλυτικότερα:

1. Ο πατέρας ως παραγωγός του παιδιού.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πως ο παραγωγός ενός παιδιού πρέπει να είναι ένας άνδρας, ακριβώς όπως μόνο μία γυναίκα μπορεί να συλλάβει, να κυοφορήσει και να γεννήσει ένα παιδί. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου οι γυναίκες αρνούνται τη συμμετοχή του άνδρα στη σύλληψη (π.χ. τεχνητή γονιμοποίηση), χρειάζεται πάντοτε ένας άνδρας για να προσφέρει το σπέρμα του. Κανείς λοιπόν δεν μπορεί να αφαιρέσει από τον άνδρα την πατρική λειτουργία του παραγωγού, του **γεννήτορα**.

2. Ο πατέρας ως διατροφέας του παιδιού.

Η λειτουργία του πατέρα ως διατροφέα είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη. Στις περισσότερες οικογένειες στην Ελλάδα ο πατέρας εξακολουθεί βέβαια να κερδίζει περισσότερα από τη μητέρα, δεν είναι όμως ο μόνος που συνεισφέρει οικονομικά στο σπίτι. Στην ανεπτυγμένη Ευρώπη όπου η παραδοσιακή εικόνα του πατέρα φθίνει, τα δεδομένα είναι διαφορετικά και

σε αρκετές περιπτώσεις η μητέρα αποτελεί τον αποκλειστικό διατροφέα της οικογένειας.

3. Ο πατέρας ως προστάτης του παιδιού.

Δε ζούμε πια στην εποχή, κατά τη οποία ο πατέρας είχε την ευθύνη υπεράσπισης της οικογένειας του με σωματική δύναμη και επιδεξιότητα, αγωνιζόμενος εναντίων κάποιων εχθρών ή άγριων θηρίων. Κι όμως έχει ευρύτατα διατηρηθεί η άποψη, που θέλει τον πατέρα στο ρόλο του προστάτη.

Η άποψη αυτή δικαιολογείται στα μικρά παιδιά, καθώς ο πατέρας τους προκαλεί δέος με το μεγάλο ύψος και τη δύναμη που διαθέτει. Με την είσοδο τους όμως στο σχολείο τα παιδιά διαπιστώνουν πως οι πατέρες τους δεν είναι παντογνώστες και παντοδύναμοι.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα αναμένονται άλλες επιδόσεις του πατέρα στο ρόλο του προστάτη με κύρια την ικανότητα του να προφυλάξει την οικογένεια από τις δυσκολίες της εξωτερικής ζωής και να τα καταφέρει με τα τεχνικά και γραφειοκρατικά προβλήματα.

Ουσιαστικά, η λειτουργία του πατέρα ως προστάτη περιορίζεται σήμερα σε αυτό που οι κοινωνιολόγοι αποκαλούν «κοινωνική διαβάθμιση». Αυτό σημαίνει ότι η οικογένεια από την οποία προέρχεται το παιδί και ιδιαίτερα η επαγγελματική θέση του πατέρα έχουν μεγάλη επίδραση στη μελλοντική ζωή του παιδιού. Βέβαια, σε μία κοινωνία, όπου επικρατεί πραγματική «ασότητα ευκαιριών», μεγαλύτερη αξία έχουν οι υπάρχουσες ατομικές ικανότητες.

4. Ο πατέρας ως παιδαγωγός του παιδιού.

Και η λειτουργία του πατέρα ως παιδαγωγού έχει υποστεί αλλαγές με το πέρασμα του χρόνου. Ο πατέρας δεν παίζει πια τον καθοριστικό ρόλο στη

μετάδοση γνώσεων και επαγγελματικών δεξιοτήτων. Οι γυναίκες-μητέρες σπουδάζουν, εργάζονται και συμμετέχουν ενεργά στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Επίσης, πολύ σημαντική είναι και η επίδραση διαφόρων θεσμών, όπως τα σχολεία, τα ιδρύματα επιμόρφωσης και ειδίκευσης, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Τον όρο «**διαπαιδαγώγηση**» όμως οι περισσότεροι γονείς τον αντιλαμβάνονται ως καθήκον να καταστήσουν τα παιδιά τους ικανούς ενήλικες, ώστε να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της βιοπάλης και να αποβούν χρήσιμα μέλη της κοινωνίας.

Ελάχιστοι είναι οι γονείς οι οποίοι έχουν το θάρρος να βοηθήσουν τα παιδιά τους, ώστε να αναπτύξουν μόνο τους την προσωπικότητα τους και τις ικανότητες τους.

5. Ο πατέρας ως αντικείμενο ταύτισης.

Ο όρος «**ταύτιση**» προέρχεται από την ψυχανάλυση. Απλοποιημένα σημαίνει την επιθυμία που έχει κάποιος να μοιάσει με το «αντικείμενο» με το οποίο «ταυτίζεται». Η επιθυμία αυτή υπάρχει όταν το «αντικείμενο» αυτό-στην προκειμένη περίπτωση ο πατέρας- εκφράζει κάτι επιδιώξιμο.

Για το παιδί η διαμόρφωση των αξιών του, η αυτοεικόνα του και η αυτοπεποίθηση του εξαρτώνται άμεσα από τα πρόσωπα του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος στα οποία ανήκουν η μητέρα και ο πατέρας.

Το παιδί, όταν έρχεται στον κόσμο, δεν είναι ούτε άνδρας ούτε γυναίκα ως σεξουαλικό ον, πέρα από τα σωματικά γνωρίσματα. Το πρόσωπο του πατέρα λοιπόν είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη διαμόρφωση και αποδοχή του ρόλου του φύλου τόσο για τα κορίτσια όσο και για τα αγόρια.

6. Ο πατέρας ως σύντροφος στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού.

Οι λειτουργίες του πατέρα που περιγράφηκαν παραπάνω , υπήρχαν πάντοτε, μόνο που δεν ασκούνται σήμερα με την ίδια μορφή, όπως παλιότερα. Η λειτουργία, αντίθετα, του πατέρα ως φίλου και συντρόφου στις ελεύθερες ώρες του παιδιού είναι σχετικά νέα.

Η εκπλήρωση του ρόλου αυτού από ένα πατέρα εξαρτάται άμεσα από την επαγγελματική του απασχόληση. Άνδρες, που δουλεύουν πολλές ώρες σε διάφορες βάρδιες ή το επάγγελμα τους, τους υποχρεώνει να εργάζονται σε άλλο μέρος, δεν είναι τόσο ενεργητικοί στο ρόλο αυτό, όσο άλλοι πατέρες.

Από έρευνες που έχουν γίνει φαίνεται ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα οι πατέρες ασκούν το ρόλο του φίλου-συντρόφου των παιδιών τους κατά τη διάρκεια του Σαββατοκύριακου και στις διακοπές. Έτσι, όμως, τα παιδιά αποξενώνονται από τον πατέρα και μένει ένα συναισθηματικό κενό (ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ,1999).

Ο ρόλος της γυναίκας-μητέρας στην οικογένεια

Η πολλαπλή επιβάρυνση της γυναίκας σήμερα επιδρά αρνητικά στην ικανότητα της να είναι μία καλή και χαλαρή μητέρα. Μέγιστη σημασία πρέπει να δοθεί στη στήριξη και υποστήριξη της μητέρας που προσφέρει συνεχώς. Οι επαγγελματίες των ψυχοκοινωνικών υπηρεσιών είναι γνώστες αυτής της αναγκαιότητας.

Η «ψυχική ένεση» και η συναισθηματική ισορροπία της μητέρας δεν είναι ξεκομμένη από την ψυχική υγεία και συναισθηματική επάρκεια του παιδιού της. Γι' αυτό ο πατέρας που θέλει να έχει ένα ψυχικά υγιές παιδί πρέπει πρώτα να φροντίζει να έχει μία ψυχικά υγιή και ευχαριστημένη σύζυγο (ΜΑΣΚΙΝΟ,2000).

Ύστερα από τη γέννηση του παιδιού η μητέρα αναλαμβάνει τα παραδοσιακά της καθήκοντα. Το παιδί, μόνο του, δεν μπορεί να επιβιώσει. Όσα χρειάζεται για να διατηρηθεί στη ζωή πρέπει να τα μάθει από τη μητέρα του, γι' αυτό και εκείνη κατέχει αυτό που ονομάζεται «μητρικό ένστικτο». Το αίσθημα αυτό είναι σε πολλές περιπτώσεις τόσο ισχυρό, ώστε κάνει τις μητέρες ικανές για κάθε θυσία χάρη των παιδιών τους.

Τα καθήκοντα της μητέρας, μέσα στη «φωλιά» της οικογένειας, είναι πολλά, σύνθετα και υπεύθυνα. Η ανατροφή των παιδιών είναι ένα από αυτά, αλλά όχι αποκλειστική ευθύνη της μητέρας. Η τυχόν δυσκολία της να επιτελέσει σωστά αυτό το έργο σίγουρα δεν αποτελεί ένδειξη της ανεπάρκειας της. Η κούραση, ο εκνευρισμός, η αδιαφορία και ο θυμός που εμφανίζεται συχνά στις σύγχρονες μητέρες είναι απλώς μέρος της «φυσιολογικής» μητρικής συμπεριφοράς.

Για αιώνες η μορφή της μητέρας είχε μία ιδιαίτερη θέση στην ελληνική κοινωνία και περιβαλλόταν από μία μυστικιστική αίγλη, που την καθιστούσε αντικείμενο σεβασμού που έφτανε στα όρια της ευλάβειας (ΧΡΗΣΤΕΑ-ΔΟΥΜΑΝΗ,1989).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ

ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

Β.1. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η μελέτη της μονογονεϊκότητας στα κράτη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι ιδιαίτερα δύσκολη, αφενός γιατί ο όρος «μονογονεϊκές οικογένειες» δεν είναι απόλυτα κοινός και αποσαφηνισμένος στις χώρες της κοινότητας κι αφετέρου εξαιτίας του μη προσδιορισμένου όρου «εξαρτώμενο παιδί».

Συνήθως, ο όρος «εξαρτώμενο παιδί» υποδηλώνει την οικονομική εξάρτηση του παιδιού από το μόνο-γονέα, ο οποίος, συνήθως, είναι και υπεύθυνος για τη γονική μέριμνα και ανατροφή του.

Το σημαντικότερο κριτήριο που χρησιμοποιείται για προσδιορισμό της κατηγορίας «εξαρτώμενο παιδί» είναι η ηλικία. Εξαρτώμενα, δηλαδή, από το μόνο-γονέα θεωρούνται τα παιδιά εκείνα που δεν έχουν ξεπεράσει ένα συγκεκριμένο όριο ηλικίας. Με βάση, ωστόσο, το ηλικιακό κριτήριο δε λαμβάνονται υπόψη πραγματικά δεδομένα όπως π.χ. ότι το παιδί μπορεί να συνεισφέρει οικονομικά στην οικογένεια και μάλιστα περισσότερο από το μόνο-γονέα ή ότι το παιδί πιθανά να συνεχίσει να εξαρτάται οικονομικά από το μόνο-γονέα, ακόμη και όταν έχει ξεπεράσει το συγκεκριμένο όριο ηλικίας.

Οι ευρωπαϊκές εθνικές νομοθεσίες, όσον αφορά στον προσδιορισμό ηλικιακού ορίου μετά το οποίο παύουν να ισχύουν δικαιώματα και υποχρεώσεις προς το παιδί, είναι, αρκετές φορές, ασαφείς και αντιφατικές μεταξύ τους. Ωστόσο, παρά την ύπαρξη πληθώρας εναλλακτικών προτάσεων, για τον ορισμό του «εξαρτώμενου παιδιού» στο πλαίσιο του ορισμού της μονογονεϊκής οικογένειας έχει επικρατήσει, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, το όριο των 18 ετών.

Για έναν πληρέστερο ορισμό του «εξαρτώμενου παιδιού» κρίνεται σκόπιμο να συμπεριλαμβάνονται και άλλα γνωρίσματα, όπως, π.χ. «παιδιά εκτός εργατικού δυναμικού χωρίς εισόδημα από επιδόματα», «παιδιά που σπουδάζουν», ή «παιδιά με εισόδημα κάτω από ένα συγκεκριμένο όριο».

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι σε μια προσπάθεια εύρεσης γενικού ορισμού, ιδιαίτερα βοηθητικού για τα άτομα στα γραφειοκρατικά συστήματα, είναι αναπόφευκτη η απώλεια μεγάλου μέρους της κοινωνικής πραγματικότητας των μονογονεϊκών οικογενειών.

Ωστόσο, ο ορισμός της μονογονεϊκής οικογένειας που έχει επικρατήσει, με τις τρεις συνιστώσες, οικογενειακή κατάσταση του μόνου-γονέα, κατάσταση του νοικοκυριού και ορισμός του «εξαρτώμενου παιδιού», αποτελεί λειτουργικό ορισμό, που επιτρέπει τη συλλογή συγκριτικών στοιχείων για τα κράτη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, περιορισμένης βέβαια λόγω απώλειας πραγματικών δεδομένων σε κάθε περίπτωση μονογονεϊκής οικογένειας.

Τα γενικότερα **χαρακτηριστικά** που μπορούν να αποδοθούν στις μονογονεϊκές οικογένειες της Ευρώπης των 12 είναι τα εξής:

- Η συντριπτική πλειοψηφία των μόνων-γονέων στην Ευρώπη είναι γυναίκες. Το ποσοστό των γυναικών μόνων-γονέων στο σύνολο των νοικοκυριών με παιδιά κάτω των 18 ετών είναι πάρα πολύ υψηλό. Κυμαίνεται από 4% (χαμηλότερο) στην Ελλάδα έως 28% (υψηλότερο) στη Λανία. Τέλος, ο μέσος όρος των μόνων-μητέρων στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 9% σε σχέση με το σύνολο 11%, των μόνων γονέων (βλ. Πίνακα 1).
- Οι διαφορετικές προσεγγίσεις στη μέτρηση των μονογονεϊκών οικογενειών μας δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα. Έτσι, το 4,9% των ενηλίκων ζουν σε μονογονεϊκά νοικοκυριά (βλ. Πίνακα 4).

Το 11% των νοικοκυριών με παιδιά κάτω των 18 ετών είναι μονογονεϊκά, εκ των οποίων το 9% με αρχηγό γυναίκα (βλ. Πίνακα 1).

- Το υψηλότερο ποσοστό ενηλίκων που ζουν σε μονογονεϊκά νοικοκυριά βρίσκεται στο Βέλγιο, 7,2% και το χαμηλότερο στην Ελλάδα, 2,6% (βλ. Πίνακα 3).

Η Δανία έχει το υψηλότερο ποσοστό μόνων-γονέων στο σύνολο των νοικοκυριών που έχουν παιδιά κάτω των 18 ετών, 31% και η Ελλάδα το χαμηλότερο, 5% (βλ. Πίνακα 1).

- Ως προς την οικογενειακή κατάσταση των μόνων γονέων η κατηγορία των **ανύπαντρων μητέρων** είναι η μικρότερη.

Μόνο 1 στις 5 έως 1 στις 10 μόνους-γονείς ανήκουν στις ανύπαντρες μητέρες.

Σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η κατηγορία των διαζευγμένων/ χωρισμένων γονέων είναι η μεγαλύτερη και αντιπροσωπεύει σχεδόν το ήμισυ του συνόλου των μονογονεϊκών οικογενειών.

Η αναλογία των χήρων στο συνολικό ποσοστό των μόνων-γονέων είναι υψηλή, γιατί επηρεάζεται από τον ορισμό της μονογονεϊκής οικογένειας, που υιοθετείται (σε ορισμένα κράτη δεν υπάρχει όριο ηλικίας για τα παιδιά). (βλ. Πίνακα 5)

- Στα περισσότερα κράτη η πλειοψηφία των μόνων-γονέων ανήκει στην ηλικιακή φάση 25-49 ετών, ενώ ελάχιστοι είναι κάτω των 25 ετών, αν και πάλι η ηλικία των γονέων εξαρτάται από τον ορισμό της μονογονεϊκής οικογένειας που υιοθετείται (βλ. Πίνακα 6).
- Οι μόνοι γονείς έχουν λιγότερα παιδιά απ' ό τι τα ζευγάρια. Η δε πλειοψηφία των μόνων-γονέων έχει αποκτήσει 1 παιδί (βλ. Πίνακα 7).
- Τα παιδιά των μόνων-γονέων είναι, κατά μέσο όρο, μεγαλύτερα από τα παιδιά των γονέων που ζουν μαζί. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορές ανάλογα με τους

τύπους της μονογονεϊκότητας. Για παράδειγμα, οι ανύπαντρες μητέρες έχουν μικρότερα παιδιά απ' ό τι οι χωρισμένοι ή / και διαζευγμένοι μόνοι-γονείς (βλ. Πίνακα 8).

- Στο 15% των νοικοκυριών το μικρότερο παιδί ήταν 26 ετών. Όμως, το 75% αυτών των «παιδιών» ήταν σε νοικοκυριά με χήρους/ ες, το 5% σε διαζευγμένους/ ες και κανένα σε ανύπαντρους/ ες (βλ. Πίνακα 9).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των μόνων-γονέων που το μικρότερο παιδί τους είναι άνω των 16 ετών είναι άνδρες μεγάλης ηλικίας, δηλαδή το 52% είναι άνω των 55 ετών σε σύγκριση με το 3% αυτών που τα παιδιά τους είναι κάτω των 16 ετών. Το 47% των μονογονεϊκών νοικοκυριών με παιδί άνω των 16 ετών έχει μόνο ως πηγή εισοδήματος το προσωπικό εισόδημα τους, το 11% εισπράττει και διατροφή και μόνο το 13% εισπράττει και κάποιο άλλο οικογενειακό επίδομα (βλ. Πίνακα 10).
- Οι περισσότεροι μόνοι-γονείς διαμένουν μόνο με τα παιδιά τους. Το ποσοστό βέβαια διαφέρει από κράτος σε κράτος. Οι μόνες-μητέρες ζουν – όταν δε διαμένουν μόνο με το παιδί τους – συνήθως, με τους γονείς τους στο ίδιο νοικοκυριό.
- Περίπου το 50% των μόνων-γονέων εγκαταλείπει την κατάσταση της μονογονεϊκότητας εντός 5 ετών, είτε λόγω νέου γάμου είτε τα παιδιά τους εγκαταλείπουν το μονογονεϊκό νοικοκυριό ή φτάνουν στο όριο ηλικίας πάνω από το οποίο δε θεωρούνται «εξαρτώμενα παιδιά».

Επίσης, τα ποσοστά των χήρων που τελούν νέο γάμο μειώνονται αισθητά. Βέβαια, οι άντρες χήροι τελούν, ακόμη, νέο γάμο πολύ πιο συχνά από τις γυναίκες χήρες.

Ο αριθμός των διαζευγμένων μόνων-γονέων παρουσιάζει τάση αύξησης. Ο αριθμός των διαζευγμένων γυναικών είναι πολύ μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των ανδρών, πράγμα που σημαίνει ότι οι άνδρες παραμένουν λιγότερο χρόνο σε κατάσταση μονογονεϊκότητας απ' ό τι οι γυναίκες.

- Το ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών και τα αίτια της μονογονεϊκότητας διαφοροποιούνται με την πάροδο του χρόνου. Στα κράτη που χρησιμοποιείται ένας τυπικός ορισμός της μονογονεϊκής οικογένειας με συνέπεια και για κάποιο μεγάλο χρονικό διάστημα παρουσιάζεται αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών (βλ. Εθνικές εκθέσεις των 12 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης)(Κογκίδου,1995).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΜΟΝΟΙ-ΓΟΝΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ

ΚΑΤΩ ΤΩΝ 18 ΕΤΩΝ

ΚΡΑΤΗ	Ποσοστό των νοικοκυριών με παιδιά κάτω των 18 ετών που θεωρούνται μονογονεϊκά	
	Μόνες-μητέρες %	Μόνοι-γονείς %
Βέλγιο		
Δανία	8	10
Γερμανία	28	31
Ελλάδα	10	12
Ισπανία	4	5
Γαλλία	10	11
Ιρλανδία	8	9
Ιταλία	5	7
Λουξεμβούργο	8	*
Ολλανδία	9	12
Πορτογαλία	8	10
Ηνωμένο Βασίλειο	14	15
Ευρώπη των 12	9	11

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΠΟΣΟΣΤΑ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ-ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΟΛΩΝ ΤΩΝ
ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

ΚΡΑΤΗ	Ποσοστό των μόνων-γονέων στο σύνολο των νοικοκυριών %
Βέλγιο	7
Δανία	7
Γερμανία	6
Ελλάδα	-
Ισπανία	6
Γαλλία	4
Ιρλανδία	9
Ιταλία	8
Λουξεμβούργο	7
Ολλανδία	6
Πορτογαλία	-
Ηνωμένο Βασίλειο	8

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΕΝΗΛΙΚΟΙ (α) ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΕ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ (Κράτη
σύμφωνα με το μέγεθος του αποτελέσματος)
(σε % του πληθυσμού)

Βέλγιο	7,2
Ηνωμένο Βασίλειο	6,1
Ολλανδία	5,2
Ισπανία	4,8
Ιταλία	4,7
Γαλλία	4,7
Δ. Γερμανία	4,6
Δανία	4,5
Λουξεμβούργο	4,0
Πορτογαλία	3,7
Ιρλανδία	3,3
Ελλάδα	2,6

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΕΝΗΛΙΚΟΙ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΕ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

	Ενήλικοι
	%
Ζευγάρι χωρίς παιδιά	20,8
Ζευγάρι με 1+ παιδί/ά	51,1
Ενήλικος χωρίς παιδί	14,6
Ενήλικος με 1+ παιδί/ά	4,9
Άλλο	7,8
Χωρίς απάντηση	0,8
	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΟΥ-ΓΟΝΕΑ

	Ανύπα- ντροι/ες	Χήροι/ες	Διαζευγ- μένοι/ες		Χωρισμέ- νοι/νες
Βέλγιο	5	51	20		24
Δανία	11	7		80	
Γερμανία	20	18	45		16
Ελλάδα	-	-	-		-
Ισπανία	12	61		27	
Γαλλία	19	24		57	
Ιρλανδία	3	72		24	
Ιταλία	10	43	6		40
Λουξεμβούργο	12	53	25		10
Ολλανδία	15	17	59		9
Πορτογαλία	-	-		-	-
Ηνωμ. Βασίλειο	23	13	44		20

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ-ΓΟΝΕΩΝ: ΠΟΣΟΣΤΟ % ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

ΗΛΙΚΙΑΣ

	Κάτω των 25 ετών	25-44 ετών	45-69 ετών	65 + ετών	
ΒΕΛΓΙΟ	3	38	35	24	
ΔΑΝΙΑ	Κάτω των 20 ετών	21-29 ετών	30-39 ετών	40 + ετών	
	—	18	44	38	
ΙΣΠΑΝΙΑ	Κάτω των 25 ετών	26-30 ετών	31-38 ετών	39-48 ετών	49 + ετών
	7	10	13	20	50
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Κάτω των 25 ετών	25-34 ετών	35-44 ετών	45-54 ετών	55 + ετών
	6	27	44	19	5
	Κάτω των 25 ετών	25-29 ετών	30-39 ετών	40-49 ετών	50 + ετών
ΓΑΛΛΙΑ	4	9	30	28	28
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	9	13	32	29	18
ΙΤΑΛΙΑ	6	9	28	37	20
ΠΗΝΩΜ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	16	15	36	24	8

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ: ΠΟΣΟΣΤΑ (%) ΣΤΙΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ

	1 παιδί	2 παιδιά	3 παιδιά	4 + παιδιά
ΒΕΛΓΙΟ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	63	24	8	5
Οικογένειες με δύο γονείς	43	35	14	8
ΔΑΝΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	60	35	5	
Οικογένειες με δύο γονείς (α)	33	51	16	
ΓΕΡΜΑΝΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	73	22	4	1
Οικογένειες με δύο γονείς	54	36	9	3
ΕΛΛΑΔΑ	-	-	-	-
ΙΣΠΑΝΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	49	35	9	7
Οικογένειες με δύο γονείς	31	39	19	11
ΓΑΛΛΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	56	27	10	7
Οικογένειες με δύο γονείς	39	37	16	8
ΙΡΛΑΝΔΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	26	24	20	31
Οικογένειες με δύο γονείς	16	25	23	34
ΙΤΑΛΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	63	30	7	
Οικογένειες με δύο γονείς	47	39	14	
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	62	27	9	3
Οικογένειες με δύο γονείς	49	35	12	4
ΟΛΛΑΝΔΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	40	44	16	
Οικογένειες με δύο γονείς	25	51	24	
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	54	25	11	10
Οικογένειες με δύο γονείς	40	35	13	12
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ				
Μονογονεϊκές οικογένειες	56	31	10	2
Οικογένειες με δύο γονείς	39	44	13	4

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΗΛΙΚΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ: ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ

(Σύμφωνα με την ηλικία του μικρότερου παιδιού. Ποσοστό % των μονογονεϊκών οικογενειών και οικογενειών με δύο γονείς σε κάθε κατηγορία ηλικίας)

ΒΕΛΓΙΟ	0-5 ετών	6-20 ετών	21+ ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	14	48	38
Οικογένειες με δύο γονείς	21	68	11
ΔΑΝΙΑ	0-5 ετών	6-20 ετών	
Μονογονεϊκές οικογένειες	22	78	
Οικογένειες με δύο γονείς	40	60	
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	0-4 ετών	5-14 ετών	
Μονογονεϊκές οικογένειες	17	64	
Οικογένειες με δύο γονείς	34	42	
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	0-4 ετών	5-14 ετών	15-18 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	17	50	33
Οικογένειες με δύο γονείς	34	48	18
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	0-4 ετών	5-15 ετών	16-18 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	32	60	8
Οικογένειες με δύο γονείς	41	53	5
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	0-5 ετών	7-15 ετών	15-17 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	28	44	28
Οικογένειες με δύο γονείς	39	41	20
ΙΣΠΑΝΙΑ	0-4 ετών	5-14 ετών	15-19 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	10	35	30
Οικογένειες με δύο γονείς	22	47	20
ΓΑΛΛΙΑ	0-5 ετών	6-16 ετών	17-24 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	12	50	38
Οικογένειες με δύο γονείς	24	57	29
ΙΤΑΛΙΑ	0-5 ετών	6-13 ετών	14-17 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	17	45	38
Οικογένειες με δύο γονείς	39	47	14
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	0-3 ετών	4-11 ετών	12-17 ετών
Μονογονεϊκές οικογένειες	14	35	51
Οικογένειες με δύο γονείς	23	39	39

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΕ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

(Σύμφωνα με την ηλικία του νεότερου παιδιού και τη συζυγική κατάσταση του γονέα)

Νεότερο παιδί	Μονογονεϊκά νοικοκυριά	Χήροι/ ες %	Διαζευγμένοι/ ες	Χωρισμένοι/ ες %	Μόνοι	Άλλο	Σύνολο
Κάτω 6	13	13	30	21	30	6	100
6-10	14	16	51	24	4	5	100
11-15	20	30	40	18	4	8	100
16-17	11	29	37	23	2	9	100
18-20	14	34	36	14	4	12	100
21-25	13	71	14	9	-	6	100
26 +	15	75	5	2	-	18	100
Σύνολο	100	38	31	15	6	10	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΜΕ ΤΟ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 16 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΠΑΙΔΙ ΑΝΩ ΤΩΝ 16 ΕΤΩΝ

	Κάτω των 16 ετών %	Άνω των 16 ετών %
Φύλο Γονέα: Άνδρας	10	20
Γυναίκα	90	80
Ηλικία Γονέα: Κάτω των 20	9	-
25-39	56	6
40-54	32	42
55+	3	52
Συζυγική Κατάσταση: Χήρος/ α	16	58
Διαζευγμένος/ η	38	21
Χωρισμένος/ η	25	12
Μόνος	16	1
Άλλο	5	8
Εισοδηματική πηγή:		
Μόνο προσωπικό εισόδημα	18	47

Όταν δεν είναι μόνο προσωπικό το εισόδημα		
Διατροφή	36	11
Άλλη οικογένεια	4	4
Άλλος/ η ιδιωτικά	2	6
Επιδόματα παιδιού		
Οικογενείας	41	13
Επιδόματα για μονογονεϊκές οικογένειες	16	2
Άλλα δημόσια επιδόματα	22	4
Δεν απάντησαν	8	22

Πηγές: EC report, 1989, «Lone Parent Families in the European Community»

European Omnibus Survey, 1987

Euro stat: A Social Portrait of Europe, Office for Official Publications of the European Communities, 1991

B.2. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.

Οι εξελίξεις και οι αλλαγές που υπέστη ο θεσμός της οικογένειας στις χώρες της σύγχρονης Ευρώπης δεν άφησαν ανέπαφη και ανεπηρέαστη, όπως ήταν φυσικό, και την ελληνική πραγματικότητα. Έτσι, εμφανίστηκε μία νέα, εναλλακτική μορφή οικογενειακής οργάνωσης, οι **μονογονεϊκές οικογένειες**.

Ο όρος «μονογονεϊκή οικογένεια» καθιερώθηκε στην Ελλάδα γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '60. Ωστόσο, η μονογονεϊκότητα δεν ήταν φαινόμενο της εποχής, αλλά προϋπήρχε από την εποχή που σχηματίστηκαν τα πρώτα οικογενειακά συστήματα.

Το ενδιαφέρον όμως των ερευνητών και των μηχανισμών κοινωνικής πολιτικής ξεκινά την εποχή αυτή, κατά την οποία οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούνται έντονα από **ένδεια** και **κοινωνικό αποκλεισμό**, ενώ παράλληλα

παρουσιάζουν μία σημαντική αριθμητική αύξηση ως προς το σύνολο των οικογενειών.

Κάποιες δεκαετίες αργότερα, η επιδοματική πολιτική στην Ελλάδα μόλις μετά βίας επιτρέπει στις μονογονεϊκές οικογένειες να επιβιώσουν, καθώς τις κρατά στα όρια της φτώχειας και της εξαθλίωσης.

Οι μόνες-μητέρες αποτελούν την πλειοψηφία των μόνων-γονέων στην Ελλάδα. Είναι συνήθως πιο νέες από τους μόνους πατέρες και ορισμένες ανήκουν σε λιγότερο ευνοημένες κοινωνικοοικονομικά ομάδες. Το βιοτικό επίπεδο των μονογονεϊκών οικογενειών με αρχηγούς μόνες-μητέρες είναι κατώτερο από αυτό των μόνων-πατέρων, γι' αυτό και η μονογονεϊκότητα θεωρείται στην Ελλάδα, κυρίως, γυναικείο πρόβλημα.

Όσον αφορά στην κοινωνική τους υπόσταση οι χήρες, οι διαζευγμένες και οι εν διαστάσει μητέρες τυγχάνουν καλύτερης αντιμετώπισης από την ελληνική κοινωνία σε σχέση με τις ανύπαντρες μητέρες. Οι μητέρες αυτές αντιμετωπίζονται με συμπάθεια, σεβασμό και με διάθεση βοήθειας, αλλά, συγχρόνως, «κάτι δεν πάει καλά με αυτές».

Το βέβαιο είναι ότι γίνονται κοινωνικά αποδεκτές πού πιο δύσκολα από ότι οι μητέρες των άλλων μονογονεϊκών οικογενειών.

Στην Ελλάδα το μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η άγαμη μητέρα είναι η στάση που κρατά η ίδια η ελληνική κοινωνία απέναντι σε εκείνη και το παιδί της, που τη θεωρεί κατώτερη από πολλές πλευρές σε σχέση με τη μητέρα της συζυγικής οικογένειας.

Από μία έρευνα που έγινε στο Μαιευτήριο «ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ» το 1980 για τις άγαμες μητέρες προέκυψε ότι το 31,5% καταγόταν από την Αττική και το 68,4% από

την επαρχία. Όμως το 94,5% κατοικούσε στην περιοχή της Αττικής και μόλις το 5,4% στην επαρχία.

Το αποτέλεσμα της έρευνας γίνεται κατανοητό αν λάβει κανείς υπόψη ότι η άγαμη μητέρα λόγω της ιδιότητας της δεν μπορεί να γυρίσει στην επαρχία και κατά συνέπεια στην κοινωνική απόρριψη.

Ακόμη και σήμερα, κάποιες ανύπαντρες μητέρες, κυρίως στην επαρχία, φορούν ψεύτικα το δαχτυλίδι του γάμου και εμφανίζονται στο φιλικό, γειτονικό ή και στο επαγγελματικό περιβάλλον ως έγγαμες. Με την ψεύτικη αυτή ταυτότητα η άγαμη μητέρα προσπαθεί να προστατεύσει την ίδια και κυρίως το παιδί /παιδιά της από τον κοινωνικό στιγματισμό.

Η πρωτεύουσα της εξασφαλίζει την ανωνυμία και την ευκολία κινήσεων. Επίσης, η μεγαλύτερη αγορά εργασίας της προσφέρει τη δυνατότητα απασχόλησης, έστω και προσωρινά. Τέλος, οι αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες για υποστήριξη και περίθαλψη της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού της βρίσκονται κατά πλειοψηφία στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Στη χώρα μας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τον οδηγό για το επιχειρησιακό πρόγραμμα καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, ενισχύονται κύριες και δευτερεύουσες ή συνοδευτικές και συμπληρωματικές ενέργειες και δράσεις που σχετίζονται με τη μονογονεϊκή οικογένεια.

Ως τέτοιες είναι:

«Έρευνες-μελέτες για τη μονογονεϊκή οικογένεια σε πανελλήνια κλίμακα (με ιδιαίτερη έμφαση στη θέση της μόνιμης-μητέρας στην αγορά εργασίας και των δυσκολιών για την πλήρη ένταξη της σ' αυτή)».

«Διερεύνηση των επιδράσεων των διαφορετικών μορφών οργάνωσης της εργασίας στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή».

«Λειτουργία Κέντρων Μονογονεϊκών Οικογενειών που θα παρέχουν συμβουλευτική και εξειδικευμένες υπηρεσίες στα πλαίσια ενός συνεκτικού μοντέλου ολοκληρωμένης παρέμβασης».

«Επιπλέον, νομοθετικές ρυθμίσεις στον τομέα της εργασίας που θα βοηθούν τους μόνους-γονείς στην άσκηση των οικογενειακών και εργασιακών ρόλων»

(ΟΔΗΓΟΣ για το επιχειρησιακό πρόγραμμα καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, Κ.Π.Σ. 1994-1999, Υπουργείο Εργασίας).

B.3. ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

Άγαμη μητέρα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, εννοείται η άγαμη γυναίκα, που μεγαλώνει μόνη το παιδί της, χωρίς να αποτελεί μέλος ενός ζευγαριού. Στην περίπτωση της άγαμης μητρότητας, η ανύπαντρη μητέρα, είτε έχει απορρίψει τον πατέρα, είτε έχει εγκαταλειφθεί από τον πατέρα του παιδιού της, αποφασίζει να φέρει το παιδί της στον κόσμο και να το μεγαλώσει μόνη της.

Η μητρότητα εκτός γάμου είναι σήμερα μία πιο επιθυμητή μητρότητα από ότι ήταν παλαιότερα, όταν οι νέες μέθοδοι αντισύλληψης δεν ήταν διαδεδομένες και οι αμβλώσεις δεν ήταν πάντα νόμιμες. Παλαιότερα, η γέννηση ενός παιδιού εκτός γάμου αποτελούσε στίγμα, ενώ σήμερα οι κοινωνικές αντιλήψεις για τη μητρότητα εκτός γάμου τροποποιούνται σταδιακά, αποστιγματίζεται και αποδραματικοποιείται η όλη διαδικασία. Η εξέλιξη της κοινωνικής θέσης της μπορεί να αποτελέσει ένα εξαιρετο παράδειγμα για την κατανόηση των μετασχηματισμών της οικογένειας και της κοινωνικής αντιμετώπισης της ανύπαντρης μητέρας.

Μόλις τον 20^ο αιώνα η ανύπαντρη μητέρα άρχισε να αποκτά δικαιώματα και κοινωνική ισχύ ως «μητέρα». Ένας από τους παράγοντες που τροποποίησαν την

κοινωνική θέση της ήταν η μείωση των γεννήσεων. Σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισαν να «προστατεύονται» τα παιδιά εκτός γάμου και, κατά συνέπεια, οι μητέρες τους.

Στη συνέχεια, με την ανάπτυξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και των θεσμών οργανωμένης πρόνοιας, άρχισε να αλλάζει σταδιακά η θέση της ανύπαντρης μητέρας.

Η ανύπαντρη μητέρα στην Ελλάδα αντιμετωπίζει όλα τα προβλήματα των μόνων-μητέρων, ενώ βρίσκεται στη δυσμενέστερη θέση οικονομικά και κοινωνικά σε σύγκριση με τις ανύπαντρες μητέρες στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ζήτημα της ανύπαντρης μητέρας έχει και άλλες όψεις και μια πρώτη εικόνα που οφείλει να περιβάλλει είναι και τη νομική, θεολογική και ιατρική διάσταση.

Πάρα πολύ σημαντική, αν και αποσιωπούμενη, για μια ολοκληρωμένη εικόνα του θέματος, είναι η αναφορά και η διερεύνηση του θέματος του «άγαμου πατέρα», δηλαδή του πατέρα του παιδιού της ανύπαντρης μητέρας. Η αναφορά –ή καλύτερα η μη αναφορά- είναι ενδεικτική του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζει η κοινωνία και ο επιστημονικός λόγος το θέμα.

Ο λόγος για το θέμα της ανύπαντρης μητέρας είναι περιορισμένος στην Ελλάδα. Μία πρώτη και πολυδιάστατη προσέγγιση του θέματος στον ελλαδικό χώρο επιχειρήθηκε με την οργάνωση ενός σεμιναρίου από το κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» (1980).

Υπάρχουν μεμονωμένες αναφορές σε επιστημονικά περιοδικά για το θέμα της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού εκτός γάμου, οι οποίες όμως αναλύουν, κατά κύριο λόγο, μία μόνο διάσταση του θέματος. Ελάχιστες αναφορές υπάρχουν στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, με εξαίρεση τα φεμινιστικά έντυπα.

Γενικά, όμως, δε δίνεται μία ολοκληρωμένη εικόνα της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού της παρά μόνο αποσπασματική, που επικεντρώνεται, κυρίως, στη νομική συνιστώσα του θέματος και δευτερευόντως, στην κοινωνική (ΚΑΡΟΝ, 1997).

Οι ανύπαντρες μητέρες, ύστερα από πείρα χρόνων, ξέρουν καλά ότι είναι αναγκαίο να αναθρέψουν ανθρώπους ικανούς να επιβιώσουν, προσφέροντας την ευαισθησία, την τρυφερότητα και τη δημιουργικότητά τους. Όμως, δεν παραιτούνται από το δικαίωμα τους στον έρωτα, ενώ όλο και σπανιότερα εγκαταλείπουν τις προσδοκίες και τα όνειρά τους για σπουδές και επαγγελματική αποκατάσταση.

Όσο πιο αυτόνομες γίνονται, τόσο πιο αποφασιστικά αντιδρούν στις πατριαρχικές αντιλήψεις και δεν επιτρέπουν να περιφρονείται η μητρότητα ως κοινωνική λειτουργία.

Γυναίκες, που για πολύ καιρό είχαν στερηθεί το δικαίωμά τους στην ελευθερία, εξαρτημένες καθώς ήταν από τις ελεημοσύνες του πατέρα των παιδιών τους και της κοινωνίας, ψάχνουν πλέον έναν καινούργιο δρόμο, πέρα από τον παραδοσιακό ρόλο της μητέρας και απαιτούν για τις ίδιες και για τα παιδιά τους δίκαιη μεταχείριση και ισοτιμία μέσα στην κοινωνία.

Β.3.1. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (ΠΡΟΦΙΛ) ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Λόγω απουσίας συνολικών στατιστικών στοιχείων σχετικά με το προφίλ των ανύπαντρων μητέρων στην Ελλάδα γενικά, θα γίνει περιγραφή των χαρακτηριστικών των ανύπαντρων μητέρων που απευθύνονται στις **κοινωνικές οργανώσεις**. Το δείγμα αυτό βέβαια, δεν είναι αντιπροσωπευτικό, ωστόσο καλύπτει ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού των ανύπαντρων μητέρων.

Η παλαιότερη αντίληψη για το προφίλ της ανύπαντρης μητέρας που ζητούσε βοήθεια από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες ήταν η εξής:

Η ανύπαντρη μητέρα που βλέπαμε στις κοινωνικές οργανώσεις ήταν κατά κανόνα 16-21 ετών με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, χωρίς επαγγελματική ειδίκευση και σταθερότητα εργασίας, με αρνητικές οικογενειακές εμπειρίες.

Η συμπεριφορά της συχνά παρουσίαζε ανωριμότητα, χαμηλό αυτοέλεγχο περιορισμένη ικανότητα για θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και έλλειψη θετικής ταυτότητας. Ένα μέρος της συμπεριφοράς αυτής έχει σχέση στις εφήβους μητέρες με το γεγονός ότι βρίσκονται ακόμα σε στάδιο ανάπτυξης.

Οι σχέσεις της μητέρας με τον πατέρα του παιδιού κατά κανόνα έχουν μικρή διάρκεια ή στις περιπτώσεις πιο μακροχρόνιων δεσμών είναι σχέσεις προβληματικές για τη μητέρα.

Η οικογένεια όταν υπάρχει, γιατί κάποιες φορές δεν υπάρχει, φαίνεται να είναι σήμερα πιο ανεκτική από παλαιότερα προς τη μητέρα, αλλά λίγες είναι εκείνες που έχουν τη διάθεση και τη δυνατότητα να προσφέρουν ουσιαστική βοήθεια (υλική και ηθική ενίσχυση).

Οι περισσότερες μητέρες που επιθυμούν να κρατήσουν το παιδί τους περνούν μακρές περιόδους αμφιθυμίας και συγκρούσεων σχετικά μ' αυτή τους την απόφαση, που απορρέουν τόσο από τα προσωπικά τους προβλήματα και τα αμφιθυμικά τους συναισθήματα προς το παιδί και τον πατέρα του όσο και από τις αρνητικές στάσεις της οικογένειας και της κοινωνίας, που φαίνεται να είναι ακόμα έντονες στη χώρα μας (Κέντρο Βρεφών « Η ΜΗΤΕΡΑ », 1980).

Ποια είναι όμως η ανύπαντρη μητέρα σήμερα;

Είναι συνήθως, όχι πάντα, μία γυναίκα φοβισμένη και μόνη με το πρόβλημα και τις επιπτώσεις του.

Μπορεί να είναι έφηβη, μαθήτρια, μία νεαρή ή ώριμη εργαζόμενη ή άνεργη από οποιοδήποτε μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο.

Ενώ η παντρεμένη έγκυος γυναίκα απολαμβάνει παραδοχή, φροντίδα και προσοχή ως επιβράβευση της «ολοκλήρωσης» του κοινωνικού ρόλου της, η ανύπαντρη μητέρα αισθάνεται μοναξιά και απομόνωση, βιώνοντας την αρνητική στάση ή την απόρριψη του περιβάλλοντος της.

Τα γενικά χαρακτηριστικά των ανύπαντρων μητέρων είναι η αδυναμία να ανταποκριθούν στους κοινωνικούς ρόλους τους λόγω έλλειψης κοινωνικών υποστηρικτικών συστημάτων.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί ο διαχωρισμός μεταξύ συνειδητοποιημένων ανύπαντρων μητέρων και γυναικών που η άγαμη μητρότητα τους δεν ήταν μία επιθυμητή κατάσταση.

Σύμφωνα με τους ειδικούς η αύξηση και μόνο της εκτός γάμου τεκνοποίησης, δεδομένης της μείωσης της γεννητικότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αποδεικνύει ότι το φαινόμενο της άγαμης μητρότητας είναι συνειδητό.

Σε αυτή την περίπτωση οι άγαμες μητέρες είναι γυναίκες θυραλέες, που αγνοούν την τρέχουσα ηθική, έχουν μία ιδιαίτερη αίσθηση της κοινωνικής ευθύνης, είναι οπλισμένες με ιδιαίτερο θάρρος, δύναμη, ενεργητικότητα, αυτάρκεια, οικονομικά ανεξάρτητες και σταθερές. Η μητρότητα τους δεν αποτελεί ένα τυχαίο γεγονός, αλλά μία συνειδητή πράξη και έκφραση της ελευθερίας τους (Ημερίδα «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ», 1995).

B.3.2. ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Οι αποφάσεις που θα λάβει η ανύπαντρη μητέρα, τόσο για την ίδια όσο και για τη ζωή του παιδιού της, εξαρτώνται σε ένα μεγάλο βαθμό από το οικογενειακό της περιβάλλον και από το βαθμό υποστήριξης της επιλογής της άγαμης μητρότητας.

Συγκεκριμένα, το οικογενειακό περιβάλλον μιας άγαμης μητέρας μπορεί, εκτός από θετικό, να είναι είτε αρνητικό είτε ουδέτερο.

Στην περίπτωση που το οικογενειακό περιβάλλον είναι **θετικό**:

Η υποψήφια άγαμη μητέρα έχει από την αρχή της εγκυμοσύνης της συναισθηματική και ηθική υποστήριξη, πράγμα το οποίο της δίνει την ψυχολογική δύναμη να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της εγκυμοσύνης και του τοκετού, που αποτελούν φάσεις πολύ κρίσιμες και σημαντικές στη ζωή κάθε γυναίκας.

Το ιδανικότερο, βέβαια, θα ήταν εκτός από ψυχολογική υποστήριξη να υπήρχε και οικονομική. Αυτό αναφέρεται στην περίπτωση που η ανύπαντρη έγκυος γυναίκα δεν είναι επαγγελματικά αποκατεστημένη και πολλές φορές ανειδίκευτη, γεγονός που την αποκλείει από την αγορά εργασίας, αφού σε αυτή την περίοδο της ζωής της κανένας εργοδότης δεν είναι διατεθειμένος να την προσλάβει.

Ακόμη, ένα υποστηρικτικό οικονομικά περιβάλλον βοηθά την άγαμη μητέρα να έχει βάσεις και εφόδια για το ξεκίνημα μιας καινούριας ζωής με το παιδί της.

Όπως είναι κατανοητό, το προαναφερθέν οικογενειακό περιβάλλον είναι σαφώς βοηθητικό στη διαμόρφωση της προσωπικότητας της άγαμης μητέρας. Απαλλαγμένη από μηχανισμούς άμυνας, φοβίες, ενοχές και αρνητικές σκέψεις, η άγαμη μητέρα δεν υστερεί σε κάποιον τομέα από μία έγγαμη μητέρα, τουλάχιστο σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Η ενίσχυση της προσωπικότητας της άγαμης μητέρας θα είναι ευνοϊκή και για το παιδί της, από την άποψη ότι θα το βοηθήσει να μεγαλώσει απαλλαγμένο από συμπλέγματα κατωτερότητας και μειονεκτικά συναισθήματα απέναντι στα παιδιά που έχουν πατέρα.

Στην αντίθετη περίπτωση που το οικογενειακό περιβάλλον της ανύπαντρης εγκύου είναι **αρνητικό**, τα συμπεράσματα είναι περίπου τα ακόλουθα:

Η πιο ακραία περίπτωση που θα μπορούσε να αναφερθεί αφορά καταπιεσμένες ψυχολογικά και νοητικά ανύπαντρες έγκυες γυναίκες, κυρίως από την

επαρχία, που αποκρύπτουν το γεγονός της εγκυμοσύνης τους από τους γονείς και τους συγγενείς τους, με αποτέλεσμα να γεννήσουν πολλές φορές μόνες και αβοήθητες, κάτω από άθλιες συνθήκες, που θέτουν σε κίνδυνο την ίδια τη ζωή τους και τη ζωή του παιδιού τους.

Σε ένα αρνητικό οικογενειακό περιβάλλον, πρωτεύοντα ρόλο παίζει η ψυχολογική φόρτιση που υφίσταται η άγαμη μητέρα. Συγκεκριμένα, η μόνη-μητέρα πιθανά να γίνει δέκτης ύβρεων, κατηγοριών και γενικότερα σχολίων που στόχο έχουν να μειώσουν την προσωπικότητα τους. Ένα τόσο φορτικό οικογενειακό περιβάλλον μπορεί να έχει δυσάρεστα αποτελέσματα ακόμη και στην έκβαση της εγκυμοσύνης.

Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μια ανασφαλής προσωπικότητα με προβληματική συμπεριφορά (φοβίες, ενοχές, παρορμητικές αντιδράσεις), που επηρεάζει σαφώς αρνητικά την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού που θα γεννηθεί.

Το συγκεκριμένο οικογενειακό περιβάλλον γεμίζει τη μητέρα με αβεβαιότητα, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να χειριστεί σωστά την προσωπική της ζωή και να μην μπορεί να δώσει τα απαραίτητα στοιχεία μητρικής στοργής, αγάπης και καθοδήγησης στο παιδί που θα γεννηθεί.

Ένας τρίτος τύπος οικογενειακού περιβάλλοντος που μπορεί να βιώσει η ανύπαντρη έγκυος γυναίκα, είναι το περιβάλλον της **πλήρους αδιαφορίας**:

Η αδιαφορία των δικών της ανθρώπων της δημιουργεί ένα τεράστιο συναισθηματικό κενό. Η αδιαφορία αυτή την κάνει να αισθάνεται ασήμαντη και χωρίς να βιώνει κάποια συγκεκριμένη συμπεριφορά (θετική ή αρνητική), δε γνωρίζει ποιο τρόπο συμπεριφοράς να επιλέξει και η ίδια.

Οι παραπάνω τρεις εκδοχές του οικογενειακού περιβάλλοντος συνεπάγονται μέσες και ακραίες καταστάσεις, που δίνουν το στίγμα του πόσο σημαντική μπορεί να είναι η

συμπεριφορά των ατόμων που αποτελούν το οικογενειακό περιβάλλον της άγαμης μητέρας.

B.3.3. ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ

Πάρα πολλοί παράγοντες μπορεί να επιδράσουν στην απόφαση της ανύπαντρης μητέρας να μεγαλώσει η ίδια το παιδί της ή να το δώσει για υιοθεσία. Οι λόγοι είναι συνήθως οικονομικοί, κοινωνικοί, συναισθηματικοί και επηρεάζουν την απόφαση της να έχει κάποια επαφή με τις κοινωνικές υπηρεσίες, να ανακοινώσει την εγκυμοσύνη στους γονείς της και τον υποψήφιο πατέρα.

Δεν είναι πάντοτε δυνατό να εκτιμήσουμε τη βαρύτητα του κάθε παράγοντα στην τελική απόφαση της μητέρας, γιατί όπως προαναφέρθηκε, τα σχέδια της εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες.

Υπάρχουν πολλές εκφάνσεις της μητρότητας εκτός γάμου. Ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών που απέκτησαν παιδί εκτός γάμου και δεν το έδωσαν για υιοθεσία, το μεγαλώνουν σε πολλές και διαφορετικές συνθήκες. Σε μια προσπάθεια να ομαδοποιήσουμε τις ανύπαντρες μητέρες διακρίνονται οι εξής κατηγορίες:

- Γυναίκες που μεγαλώνουν μόνες τους το παιδί τους σε δικό τους αυτόνομο νοικοκυριό.
- Γυναίκες που μεγαλώνουν το παιδί τους στα πλαίσια της οικογένειας καταγωγής τους και συγκαταλέγονται στο νοικοκυριό της.
- Γυναίκες που παντρεύονται εκ των υστέρων με τον πατέρα του παιδιού τους.
- Γυναίκες που παντρεύονται με άλλον άνδρα και όχι με τον πατέρα του παιδιού τους και υπάρχει νομική ρύθμιση για το παιδί.

Γυναίκες που μεγαλώνουν το παιδί τους στα πλαίσια της ελεύθερης συμβίωσης, με τον πατέρα του παιδιού τους ή άλλο σύντροφο (ΚΟΓΚΙΔΟΥ, 1995).

Β.4. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

Για τις ανύπαντρες μητέρες η είσοδος στη μονογονεϊκότητα πραγματοποιείται μετά από μία επιθυμητή ή ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη. Η άποψη που έχουν για την κατάσταση τους, είτε πρόκειται για συνειδητή επιλογή είτε για αναγκαστική λύση, διαφέρει ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο τους, την κοινωνικοποιημένη κατάσταση τους και το περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Για τη γυναίκα που μεγάλωσε σε οικογένεια με στερεότυπη κατανομή ρόλων του φύλου ή έζησε την εμπειρία της ελεύθερης συμβίωσης ή του γάμου με διαφορετική κατανομή ρόλων, η φάση της μονογονεϊκότητας αποτελεί μία «λογική συνέχεια».

Ορισμένοι από τους κυριότερους λόγους που συνιστούν στην πρόθεση για την απόκτηση ενός παιδιού χωρίς γάμο είναι οι ακόλουθοι:

1. Η επιθυμία για παντοδυναμία της μητέρας η οποία σημαίνει άρνηση ρόλου γονέα στον άνδρα και η δημιουργία του ζεύγους μητέρας-παιδιού. Στις περιπτώσεις αυτές πολλές μόνες μητέρες εκφράζουν την άποψη πως θέλουν να είναι «μάννα και πατέρας» για το παιδί τους, χωρίς απαραίτητα να υφίσταται η απουσία του πατέρα. Η πρόφαση είναι ότι ο πατέρας του παιδιού τους «δεν αξίζει» και πιστεύουν ότι οι ίδιες είναι ικανές να αναλάβουν και τους δύο ρόλους και να αναπληρώσουν το κενό.

Αυτή η μονογονεϊκότητα, όχι μόνο δε βιώνεται ως απόκλιση ή μεταβατικό στάδιο, αλλά ως επιθυμητή κατάσταση. Κατά συνέπεια, η ανύπαντρη μητέρα δεν είναι πάντα «μία γυναίκα χωρίς άντρα», αλλά μία γυναίκα της οποίας οι αναπαραστάσεις για τον άνδρα δεν είναι

θετικές. Είναι εικόνες ανδρών που εγκαταλείπουν. Βίαιοι, απόντες, αδιάφοροι.

Ορισμένες μητέρες, παρόλο που συμβιώνουν με τον πατέρα του παιδιού τους ή άλλο σύντροφο, δεν παντρεύονται, ώστε να διατηρήσουν έτσι την «παντοδυναμία» τους σε σχέση με το παιδί, ασκώντας αποκλειστικά τη γονική μέριμνα και με την αιτιολογία πως ενεργούν με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Στην περίπτωση αυτή η μονογονεϊκότητα-άγαμη μητρότητα είναι μια καθαρά εκούσια εγωιστική επιλογή της ανύπαντρης μητέρας.

2. Στον αντίποδα της εκούσιας επιλογής της άγαμης μητρότητας βρίσκεται η μητρότητα εκτός γάμου ως αποτέλεσμα εγκατάλειψης της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού της από το φυσικό πατέρα του. Στις περιπτώσεις εγκατάλειψης συνήθως δεν έχουμε εκούσια αναγνώριση του παιδιού από τον πατέρα. Πολλές μητέρες δεν προχωρούν στη δικαστική αναγνώριση των παιδιών τους προσπαθώντας να τα προστατέψουν από το στιγματισμό και γιατί θεωρούν προσβολή την όλη διαδικασία.
3. Κάποιες φορές, λιγότερα συχνά στις μέρες μας απ' ότι στο παρελθόν, η άγαμη μητρότητα χρησιμοποιείται ως μέσο παγίδας και εκβιασμού των ανδρών-πατέρων με σκοπό να οδηγηθούν στο γάμο. Στην περίπτωση αυτή η μητρότητα ξεκινάει από λανθασμένη βάση, καθώς η γέννηση του παιδιού δεν αποτελεί «ολοκλήρωση» και «συνέχεια» της ανύπαντρης μητέρας, αλλά ένα δόλιο μέσο που αποσκοπεί σε έναν αναγκαστικό γάμο. Στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για

γυναίκες χαμηλού κοινωνικοοικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, χωρίς ισχυρό, συγγενικό και φιλικό υποστηρικτικό δίκτυο.

4. Σε σχέσεις όπου η γυναίκα νιώθει έντονη την ανασφάλεια και την απειλή ότι ο σύντροφος της θα την εγκαταλείψει, η μητρότητα εκτός γάμου πιθανά να είναι αποτέλεσμα μιας προσπάθειας να «αναπαράγει» το σύντροφο της ή τουλάχιστον «κάτι από εκείνον». Η γέννηση ενός αγοριού μπορεί να είναι η προέκταση του γεννήτορα-πατέρα του. Και αν εκείνος τους εγκαταλείψει η άγαμη μητέρα θα έχει πάντα το παιδί της να της θυμίζει τα νιάτα της, να την κάνει να νιώθει νέα.
5. Αν ένα παιδί, λοιπόν, μπορεί να επιφορτιστεί να αντικαταστήσει τον πατέρα του, μπορεί επίσης να κληθεί να πάρει τη θέση ενός άλλου μέλους στην οικογένεια. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για το «παιδί-μπάλωμα», που πολύ συχνά παίρνει το όνομα του εκλιπόντος και ανατρέφεται έτσι ώστε να τον αναπαράγει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην Ελλάδα αποτελεί το παιδί που γεννιέται μετά από ένα θάνατο (του πατέρα, του αδερφού, του θείου του). Η νέα αυτή ζωή παίρνει το όνομα του αποθανόντα και οι υπόλοιποι συγγενείς του προσδίδουν τις αρετές και τη ζωή που είχε ο εκλιπών.
6. Πολλές άγαμες γυναίκες επιθυμούν να αποκτήσουν ένα παιδί για να «επιδιορθώσουν» τη δική τους τραυματική παιδική ηλικία, για να αποδώσουν στον εαυτό τους την τρυφερότητα που τους στέρησε η μητέρα τους. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για το «παιδί-λίφτινγκ». Αυτές οι άγαμες μητέρες, ως κοριτσάκια, έζησαν δύσκολα παιδικά χρόνια και οι δυσκολίες αυτές αφορούσαν την απουσία (σωματική και συναισθηματική) των γονέων από το σπίτι, κυρίως της

μητέρας. Αυτή η επιλογή της ανύπαντρης μητέρας μπορεί να γίνει είτε συνειδητά, όπως προαναφέρθηκε, είτε μέσα από ασυνείδητα κίνητρα και απωθημένες αρνητικές εμπειρίες από την οικογένεια καταγωγής της (ΜΑΣΚΙΝΟ 2000).

7. Ένα μέρος των ανύπαντρων μητέρων επιλέγει την άγαμη μητρότητα ως μία μορφή οικογενειακής οργάνωσης η οποία εξασφαλίζει την οικογενειακή σταθερότητα για το παιδί. Στις περιπτώσεις αυτές οι άγαμες μητέρες θέλουν να προστατέψουν τα παιδιά τους από αρνητικά βιώματα, που πιθανά οι ίδιες να είχαν ζήσει κατά την παιδική τους ηλικία, όπως καυγάδες των γονέων, εξωσυζυγικές σχέσεις, ενδοοικογενειακή βία και άλλα. Για να ενισχύσουν την πεποίθησή τους ότι αυτή η μορφή μονογονεϊκότητας, μητρότητα εκτός γάμου, προσφέρει στο παιδί την οικογενειακή σταθερότητα που χρειάζεται, αντιπαραθέτουν τα παιδιά που έχουν βιώσει τη διαδικασία διάζευξης των γονέων τους και χωρίς να το επιθυμούν έχουν περάσει από τη συνήθη μορφή οικογένειας (διγονεϊκή) στη μονογονεϊκότητα.
8. Ο ρόλος της μητρότητας είναι για πολλές νέες γυναίκες εκούσια επιλογή ελλείψει άλλων κοινωνικών ρόλων (φοιτήτρια, εργαζόμενη και άλλα), που να τους προσδίδουν κύρος και κοινωνική καταξίωση. Κυρίως, στις περιπτώσεις εφήβων, η ανύπαντρη μητέρα είναι ένα άτομο με πολλά συναισθηματικά κενά, έντονη ανασφάλεια και χαμηλή αυτοεκτίμηση. «Χρησιμοποιεί» τη μητρότητα αναζητώντας έτσι αποδοχή και αναγνώριση από το κοινωνικό περιβάλλον της. Αυτές οι άγαμες μητέρες νιώθουν την ανάγκη να αποδείξουν στην κοινωνία ότι

αξίζουν. Να αποδείξουν στον εαυτό τους ότι είναι γυναίκες και ίσως κάτι πιο βαθύ, ότι υπάρχουν.

9. Οι ανόπαντρες μητέρες που μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους έχουν την απόλυτη εξουσία. Αυτά τα πλάσματα είναι στην απόλυτη διάθεση τους, η ζωή τους εξαρτάται άμεσα από τις μητέρες τους. Η εξουσία αυτή δημιουργεί ταυτόχρονα φόβο και έξαψη. Συνήθως, η έξαψη υπερσχύει του φόβου και οι περισσότερες μητέρες, όποια κι αν είναι η αμφιθυμία τους, δίνονται με αγάπη στο μητρικό καθήκον τους. Οι άγαμες μητέρες έχουν την εξουσία πάνω στα παιδιά τους, την ασκούν χωρίς να τη μοιράζονται, και ασκώντας την βρίσκουν, ή ελπίζουν να βρουν, τις πιο έντονες ικανοποιήσεις (ΜΑΣΚΙΝΟ, 2000).
10. Η απουσία σεξουαλικής αγωγής και Οικογενειακού προγραμματισμού από τα σχολεία, αλλά και η ανεπαρκής ενημέρωση των νέων, κυρίως των εφήβων, για τα μέσα αντισύλληψης και την αποτελεσματικότητά τους, τους καθιστούν ευάλωτους και αδύναμους να προστατευθούν από ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες.
11. Οι νέες τεχνικές γονιμοποίησης επιτρέπουν στη σύγχρονη εποχή την ικανοποίηση της επιθυμίας των μόνων-γυναικών να αποκτήσουν παιδί χωρίς τη συμμετοχή, πρακτική και συναισθηματική, του άνδρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελούν οι τράπεζες Σπέρματος. Στην περίπτωση αυτή το παιδί είναι αγνώστου πατρός και η μητέρα εφησυχασμένη πως ο βιολογικός πατέρας του δε θα διεκδικήσει μερίδιο ευθύνης στην ανατροφή του και στην άσκηση της γονικής μέριμνας. Σε αυτές τις περιπτώσεις έχουμε την απόλυτη ικανοποίηση του «ναρκισσισμού» της άγαμης μητέρας, η οποία μπροστά στην

αυταρέσκεια και την αυτοϊκανοποίησή της στερεί από το παιδί το βιολογικό πατέρα του.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ότι αφ' εαυτού του ένα παιδί δεν είναι ούτε η ευτυχία ούτε η δυστυχία μιας μάνας. Όλα εξαρτώνται από αυτό που αντιπροσωπεύει για εκείνη, για τη σημασία που αποκτά καθώς εγγράφεται στην ιστορία της. Μπορεί να την «ομορφύνει», μπορεί επίσης και να την καταστρέψει.

B.5. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Όπως προαναφέρθηκε, οι μονογονεϊκές οικογένειες, στις οποίες εντάσσονται και οι άγαμες μητέρες, απειλούνται έντονα από κοινωνικό αποκλεισμό και κατά συνέπεια από φτώχεια.

Στις ανύπαντρες μητέρες-εξυπηρετούμενες των κοινωνικών υπηρεσιών τα ποσοστά φτώχειας είναι υψηλά.

Βασική διαφορά μεταξύ μονογονεϊκής και διγονεϊκής οικογένειας είναι το σχετικά χαμηλό εισόδημα της πρώτης έναντι της δεύτερης. Το οικογενειακό εισόδημα είναι κατά πολύ περιορισμένο όταν υπάρχει μόνο ένας μισθός στην οικογένεια.

Πολλές κοινωνικές, δημογραφικές μελέτες, μαρτυρίες γραπτές και εθνογραφικές έρευνες, που αναφέρονται στο κοινωνικό φαινόμενο της άγαμης μητρότητας, περιγράφουν ότι το στρες και οι ψυχολογικές επιδράσεις στις ανύπαντρες μητέρες σχετίζονται με τον οικονομικό παράγοντα.

Οι κυριότερες επιπτώσεις που υφίστανται η άγαμη μητέρα και το παιδί της είναι οι εξής:

1. Σε πολλές περιπτώσεις η ανύπαντρη μητέρα δε βλέπει το παιδί της ως ένα πλάσμα που μπορεί να μεγαλώσει ανεξάρτητα από αυτή και να

γίνει αυτόνομο. Συχνά, γίνεται η **προέκταση** της μητέρας, ένα προϊόν των φαντασμάτων της, που προσκρούουν στην καθημερινή πραγματικότητα: (προβλήματα στην ανατροφή του παιδιού οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, μοναξιά).

Η παρατεταμένη ανασφάλεια που βιώνει η ανύπαντρη μητέρα (οικονομική και συναισθηματική) μπορεί να την κάνει περισσότερο **κτητική, υπερβολική** και, πολλές φορές, **άκαμπτη** στη συμπεριφορά της προς το παιδί.

Η επιθυμία του παιδιού για **αυτονομία** γρήγορα μπορεί να επισκιαστεί από έντονη ενοχή, καθώς γίνεται αντιληπτή από το παιδί ως **επιθετικότητα** ή **αδιαφορία** που στρέφεται προς τη μητέρα του, η οποία αποτελεί το μοναδικό αντικείμενο αγάπης.

2. Η **έλλειψη ελεύθερου χρόνου** είναι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της καθημερινότητας των ανύπαντρων μητέρων και ιδιαίτερα εκείνων που ανατρέφουν παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας.

Η αποκλειστική ανατροφή του παιδιού (παιδιών) της, το διάβασμα για το σχολείο, φροντίδα του σπιτιού, οι κοινωνικές υποχρεώσεις και πιθανά η εργασία της δεν αφήνουν περιθώρια ελεύθερου χρόνου. Αποτέλεσμα αυτού είναι να μη συμμετέχει η άγαμη μητέρα σε αθλητικές δραστηριότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις και άλλα, να παραμελεί την προσωπική και κοινωνική της ζωή και να απειλείται από κοινωνική απομόνωση.

3. Στις περιπτώσεις ανύπαντρων μητέρων, που η άγαμη μητρότητα τους ήταν αποτέλεσμα εγκατάλειψης και όχι εκούσια επιλογή, η άγαμη

μητέρα πιθανά να αντιμετωπίζει με **δυσπιστία** και **καχυποψία** τα άτομα του άλλου φύλου και να αδυνατεί να εγκαθιδρύσει στενούς και μακροχρόνιους συναισθηματικούς δεσμούς.

Ωστόσο, μπορεί να ισχύσει και το αντίστροφο. Η άγαμη μητέρα, δηλαδή, να είναι ώριμη συναισθηματικά για να συνάψει μία σταθερή ερωτική σχέση, αλλά ο σύντροφος της (όχι ο πατέρας του παιδιού) να φοβάται τη δέσμευση και την ευθύνη ανατροφής ενός παιδιού, που δεν είναι δικό του.

4. Η επιλογή της άγαμης μητρότητας είναι συχνά και ο λόγος που οι **φιλικές συναναστροφές των ανύπαντρων μητέρων είναι επιλεκτικές και περιορισμένες**. Πολύ δύσκολα μία παντρεμένη Ελληνίδα μητέρα θα δεχτεί να δημιουργήσει στενές φιλικές σχέσεις με μια ανύπαντρη μητέρα. Αυτή η «απόκλιση» από τη συνήθη-παραδοσιακή δομή της οικογένειας απομακρύνει, απωθεί μία τέτοια συναναστροφή.

Η άγαμη μητέρα αντιπροσωπεύει για την παντρεμένη γυναίκα την «ηθική απελευθέρωση», τον κίνδυνο πιθανής διατάραξης της οργανωμένης, ήρεμης, «φυσιολογικής» οικογενειακής ζωής της.

Τα δαισιθάνεται όλα αυτά η ανύπαντρη μητέρα. Τα νιώθει μέσα από τα μισόλογα, τα βλέμματα αποδοκιμασίας, τις αποστάσεις που κρατούν οι άλλες γυναίκες (διγονεϊκών οικογενειών) απέναντι της.

Και, πριν την απομακρύνουν, **απομακρύνεται η ίδια με αξιοπρέπεια**. Κρατά τις κοινωνικές αποστάσεις αποφασίζοντας να ζήσει μόνη με το παιδί (παιδιά) της, επιλέγοντας **λιγοστές φιλικές συντροφιάς**, που τη δέχονται δίχως να αποδοκιμάζουν την απουσία ενός συζύγου από τη ζωή της.

5. Πάρα πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχει μία εντονότερη τάση για **κατάθλιψη** και άλλες **συναισθηματικές διαταραχές** στα παιδιά των ανύπαντρων μητέρων σε σχέση με τα παιδιά των άλλων μονογονεϊκών οικογενειών (χηρεία, διάζευξη). Το παιδί της ανύπαντρης μητέρας διερωτάται για την ύπαρξη και την ταυτότητα του γεννήτορα του. Επιθυμεί να τον ψάξει, ακόμα και χωρίς τη θέληση της μητέρας του. Κι αν για τη διαζευγμένη ή χήρα μητέρα η αναφορά στον απόντα πατέρα είναι εύκολη, για την άγαμη μητέρα είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αναφέρεται στον πατέρα του παιδιού της, είτε πρόκειται για επιλογή είτε για εγκατάλειψη. Ωστόσο, η αναζήτηση του γεννήτορα από το παιδί συνεχίζεται και αυτό πιθανά να δημιουργήσει συναισθήματα άγχους και ενοχής στο παιδί εξαιτίας της απουσίας του πατέρα του.

Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που το παιδί εκτός γάμου αντιμετωπίζει μεγαλύτερες δυσκολίες **προσαρμογής** και **αποδοχής** στο σχολικό περιβάλλον, σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών.

Χαρακτηριστική είναι η ορολογία που χρησιμοποιείται, ακόμα και στις μέρες μας, για την αναφορά στο παιδί της ανύπαντρης μητέρας, όπως «αγνώστου πατρός», «εξώγαμο», «νόθο».

Οι γονείς των διγονεϊκών οικογενειών, έχοντας προκατάληψη για αυτή την ομάδα παιδιών, μεταφέρουν και εμφυτεύουν την αρνητική στάση και στα παιδιά τους. Δηλαδή, η προκατάληψη για τα παιδιά της ανύπαντρης μητέρας «κληρονομείται» από τη μία γενιά στην άλλη.

6. Πολύ συχνά το παιδί αντιπροσωπεύει για την ανύπαντρη μητέρα την εικόνα του γεννήτορα, που δεν είναι παρών. Αυτό, σε περιπτώσεις που η άγαμη μητρότητα ήταν αποτέλεσμα εγκατάλειψης και αν η άγαμη μητέρα δεν έχει βρει την ψυχική της ισορροπία, μπορεί να λειτουργήσει σε βάρος του παιδιού. Η μητέρα πιθανά να θέλει να τιμωρήσει τον πατέρα του παιδιού της (απών) μέσω του ίδιου του παιδιού (παρόν), χρεώνοντας ευθύνες στο παιδί ως τη βασική αιτία για την απόρριψη τους από το γεννήτορα-πατέρα. Το παιδί σε αυτές τις περιπτώσεις παίρνει το ρόλο του «εξιλαστήριου θύματος» για την πικρία, το θυμό και την προσωπική απόρριψη που βιώνει η μητέρα του.

Κατόπιν όλων των ανωτέρω τίθεται το ερώτημα αν το παιδί της ανύπαντρης μητέρας ανήκει στην «ομάδα υψηλού κινδύνου». Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα δεν είναι εύκολη καθώς εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Οι τρεις βασικοί είναι οι εξής:

- Η ικανότητα της μητέρας να νιώσει ασφαλής και να υπερβεί την κατάσταση της μητρότητας εκτός γάμου.
- Το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της.
- Η ύπαρξη ενός κοινωνικού υποστηρικτικού δικτύου, στα πλαίσια του οποίου θα μπορεί να έχει φιλικές και κοινωνικές σχέσεις (ΚΟΓΚΙΔΟΥ, 1995/ΚΑΡΟΝ, 1997).

B.6. ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Το φαινόμενο της άγαμης μητρότητας, σε ποσοτική τουλάχιστον διάσταση, είναι μικρότερο από τα αντίστοιχα μεγέθη στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες του κόσμου.

Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα τα τελευταία 25 χρόνια 1-1,5 εκτός γάμου παιδιά γεννιούνται κάθε χρόνο ανά 100 νόμιμες γεννήσεις, ενώ διεθνώς η αντίστοιχη αναλογία παιδιών εκτός γάμου προς νόμιμα παιδιά είναι της τάξεως του 5 έως 20% με εμφανή τάση για αύξηση.

Περίπου το 60% των εκτός γάμου γεννημένων παιδιών στην Ελλάδα προέρχεται από νεαρές μητέρες μέχρι την ηλικία των 30 ετών.

Είναι λογικό, επομένως, το όλο φαινόμενο να διερευνηθεί και από τη σκοπιά της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής συμπεριφοράς των νέων ατόμων.

Από δειγματοληπτικές έρευνες στους παραπάνω τομείς, έχει διαπιστωθεί, ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό η «πρώτη σεξουαλική επαφή» γίνεται στα κορίτσια στην ηλικία των 17 έως 20 ετών και στα αγόρια στην ηλικία των 15 έως 18 ετών.

Από την πλευρά της «σεξουαλικής δραστηριότητας» μέχρι την ηλικία των 22 ετών, τα 4 στα 10 κορίτσια και τα 7 στα 10 αγόρια έχουν σεξουαλικές σχέσεις. Επιπλέον, τα 3 στα 10 ανύπαντρα κορίτσια μέχρι την ηλικία των 19 ετών και τα 5 στα 10 κορίτσια στις ηλικίες 20-24 ετών έχουν υποβληθεί σε «εκτρώσεις».

Από τα στοιχεία αυτά είναι φανερό ότι η σεξουαλική συμπεριφορά των νεαρών ατόμων στην Ελλάδα ακολουθεί τα πρότυπα των αναπτυγμένων χωρών, χωρίς όμως την οργάνωση στη σεξουαλική διαφώτιση και στα μέσα προφύλαξης, που είναι τόσο διαδεδομένα σε ορισμένες τουλάχιστον από τις αναπτυγμένες χώρες.

Όσον αφορά στις επιπτώσεις στην υγεία των νεαρών μητέρων δεν υπάρχουν έγκυρα στατιστικά στοιχεία, αλλά οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι φαίνεται να αφορούν κορίτσια κάτω των 16 ετών, όπου παρατηρείται αυξημένη νοσηρότητα και θνησιμότητα μητέρων και παιδιών λόγω των αυξημένων κινδύνων του τοκετού και των αυξημένων μαιευτικών επεμβάσεων, αλλά κυρίως λόγω της πρόωρης γέννησης των παιδιών .

(Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ»,1980/ΑΡΧΕΙΟ Συλλόγου Μονογονεϊκών Οικογενειών Θεσ/νίκης «ΕΛΠΙΔΑ», 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Γ.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο θα πρέπει να μελετηθεί στα πλαίσια τριών κατηγοριών στις οποίες κινείται ο γυναικείος πληθυσμός: γυναίκες εργαζόμενες, γυναίκες άνεργες (που επιθυμούν και αναζητούν εργασία) και γυναίκες εκτός εργατικού δυναμικού (που δεν αναζητούν εργασία).

Στο διάστημα από το 1985 έως το 1990 σημειώθηκε **αύξηση** στον αριθμό των θέσεων εργασίας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Εντυπωσιακή υπήρξε, κατά το διάστημα αυτό, η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η τάση αυτή οφείλεται, κυρίως, στην εξάπλωση του τομέα των υπηρεσιών, όπου απασχολούνται κατά 75% γυναίκες (ΚΟΙ ΚΙΔΟΥ, 1995).

Η αύξηση της γυναικείας απασχόλησης, ωστόσο, δεν οφείλεται μόνο σε παράγοντες που συνδέονται με την αγορά εργασίας, αλλά και στην αλλαγή των κινήτρων των γυναικών ως προς την απασχόληση. Τα κυριότερα από αυτά είναι:

1. Οι αυξημένες καταναλωτικές ανάγκες της σύγχρονης οικογένειας,
2. Η επιθυμία της γυναίκας να είναι και να παραμείνει οικονομικά ανεξάρτητη,
3. Η επιθυμία της γυναίκας να ξεφύγει από τη ρουτίνα του σπιτιού,
4. Η ανάγκη για συντροφιά που δημιουργεί η απομόνωση του σπιτιού,
5. Η επιθυμία της γυναίκας για βελτίωση της δικής της κοινωνικής θέσης και της οικογένειάς της,

6. Η αύξηση του ενδιαφέροντος των γυναικών για τη φύση της εργασίας τους και η προσπάθεια υπέρβασης της παραδοσιακής αντίληψης για τους ρόλους των φύλων.

Η αύξηση, όμως, της απασχόλησης των γυναικών δεν εκφράζει μόνο την αύξηση της εργασίας, αλλά και την αύξηση της **ανεργίας**.

Από το 1991 άρχισε να αυξάνεται η ανεργία. Η αύξηση αυτή επέδρασε και επιδρά στα άτομα που επιζητούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας ή σε αυτά που πρόσφατα εισήλθαν, όπως οι γυναίκες και οι νέοι.

Εκτός, όμως, από τις εργαζόμενες και άνεργες γυναίκες υπάρχουν και οι γυναίκες **εκτός εργατικού δυναμικού**. Οι κύριοι αιτιολογικοί παράγοντες της μη ενεργού συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας στα αναπτυγμένα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι, συνήθως, η δομή της οικογένειας και η παρουσία των παιδιών. Λίγες οικονομικά μη ενεργοί γυναίκες συγκαταλέγονται μεταξύ των γυναικών χωρίς παιδιά και χωρίς σύζυγο σε όλα τα κράτη-μέλη. Η ύπαρξη των παιδιών είναι ο αποφασιστικός παράγοντας για τη μη ενεργό συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα ο αριθμός των παιδιών και η ηλικία του μικρότερου παιδιού.

Η απασχόληση των γυναικών διαφέρει σημαντικά στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, το γεγονός ότι η ανεργία είναι μεγαλύτερη στις γυναίκες από ότι στους άνδρες είναι κοινό δεδομένο σε όλα τα κράτη-μέλη (ΚΟΓΚΙΔΟΥ, 1995).

Εκτός, όμως, από την ανεργία, το γυναικείο εργατικό δυναμικό έχει να αντιμετωπίσει και το **διαχωρισμό των επαγγελμάτων κατά φύλο**. Η διάκριση της εργασίας σε γυναικεία και ανδρικά επαγγέλματα εξακολουθεί να υφίσταται στη

σύγχρονη Ευρώπη, έχοντας περιοριστεί σημαντικά, χωρίς όμως και να έχει εξαφανιστεί.

Οπωσδήποτε, η βιολογική διαφορά των φύλων σε σωματική δύναμη και οργανική αντοχή συμβάλλει στην ενίσχυση της φυλετικής διάκρισης, ωστόσο, η διάκριση αυτή είναι κυρίως εφεύρημα της ανδροκρατικής αυθαιρεσίας, ώστε να διατηρηθεί η εγκαθιδρυμένη φυλετική υπεροχή (ΚΑΡΖΗΣ, 1993).

Η **Οδηγία 76/207/ΕΟΚ** που άρχισε να ισχύει για την Ελλάδα από την 1/1/1981 απαγορεύει τις έμμεσες και άμεσες διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, στον επαγγελματικό προσανατολισμό, στις προαγωγές, στις συνθήκες εργασίας και στην απόλυση (ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ, 2004).

Από τη δεκαετία του '80 περίπου υπάρχει μία συνεχής ανάπτυξη νέων **μορφών απασχόλησης** στις περισσότερες χώρες της Δύσης. Κύριο και κοινό κριτήριο σε όλες αυτές τις νέες μορφές απασχόλησης είναι η διάσταση του χρόνου εργασίας και η διασπορά του. Υπάρχει, όμως, ποικιλία και διαφοροποίηση σε αυτές τις μορφές απασχόλησης και οι επικρατέστερες θεωρούνται η **μερική απασχόληση** (ημιαπασχόληση), η εποχιακή, η περιστασιακή, τα συμβόλαια ορισμένου χρόνου, η εργασία κατ' οίκον και οι υπεργολαβίες.

Αυτές οι νέες μορφές απασχόλησης αποτελούν, κυρίως, «γυναικείο προνόμιο», καθώς και το γυναικείο εργατικό δυναμικό είναι πιο ευάλωτο σε αυτές. Η πιο διαδεδομένη από αυτές, στις γυναίκες της Ευρώπης, είναι η μερική απασχόληση. Αυτή η στροφή σε εργασία μερικής απασχόλησης αντανακλά την αυξημένη ζήτηση θέσεων εργασίας με ευέλικτο ωράριο, ιδιαίτερα για τις μητέρες με μικρά παιδιά. Το

γεγονός αυτό ταυτόχρονα υποδηλώνει την αδυναμία εύρεσης θέσεων εργασίας με πλήρες ωράριο.

Αν και η μερική απασχόληση συνέβαλλε σημαντικά στην είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, η ποιότητα αυτής της μορφής απασχόλησης και τα πλεονεκτήματα που αποφέρει αμφισβητούνται. Οι βασικότεροι λόγοι είναι η χαμηλότερη αμοιβή και ότι σε πολλά κράτη-μέλη οι συνθήκες εργασίας και η κοινωνική ασφάλιση είναι κατώτερες σε σχέση με την εργασία πλήρους απασχόλησης.

Επίσης, το εργατικό δυναμικό της μερικής απασχόλησης θεωρείται συμπληρωματικό του κύριου εργατικού δυναμικού (πλήρης απασχόληση) με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανισότητες μεταξύ των εργαζομένων.

Τέλος, μέσω της αυξημένης ζήτησης της γυναικείας μερικής απασχόλησης αναπαράγεται η παραδοσιακή διάκριση ανάμεσα σε ανδρικά και γυναικεία επαγγέλματα, με αποτέλεσμα να διατηρείται η προκατάληψη για τη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας.

Οι γυναίκες της Ευρώπης, είτε με τη δική τους μαχητικότητα, είτε με την αναγκαστική προσαρμογή του ανδρικού φύλου στις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, εκπόρθησαν πολλά από τα «άπαρτα κάστρα» του αρσενικού επαγγελματικού χώρου και συνεχίζουν τον αγώνα τους διεκδικώντας δυναμικά «ίση αμοιβή για ίση εργασία» (ΚΑΡΖΗΣ, 1993).

Γ.2. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Η θέση που κατέχει η Ελληνίδα σήμερα στην αγορά εργασίας και η συμμετοχή της στα διάφορα επαγγέλματα είναι αποτέλεσμα προσπαθειών, διεκδικήσεων και αγώνων πολλών ετών. Η σύγχρονη μορφή της ελληνικής αγοράς

εργασίας είναι άμεσα επηρεασμένη από τις καθοριστικές αλλαγές που σημειώθηκαν στην αγορά εργασίας στην Ευρώπη κατά τον 20^ο αιώνα (ΚΑΡΖΗΣ,1993).

Οι τρεις κύριοι τομείς απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα είναι ο αγροτικός, η βιομηχανία και οι υπηρεσίες (με τις υποκατηγορίες του ο κάθε τομέας).

Η πλειονότητα των γυναικών εργάζεται στον τομέα των υπηρεσιών και συγκεκριμένα στο χώρο της υγείας και της εκπαίδευσης. Ο τομέας αυτός θεωρείται κατεξοχήν γυναικείος. Η συμμετοχή των γυναικών στον αγροτικό τομέα όλο και φθίνει, ως φυσικό επακόλουθο της «ερήμωσης» της ελληνικής υπαίθρου. Η γυναικεία παρουσία στο δευτερογενή τομέα εμφανίζεται κυρίως στη κλωστοϋφαντουργία και στη βιομηχανία ενδυμάτων και υποδημάτων.

Οι αλλαγές που εμφανίζονται σε αυτούς τους τρεις τομείς κατά τον 20^ο αιώνα έχουν άμεση σχέση με τη διεκδίκηση, εκ μέρους των ελληνίδων, της ισότιμης συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, οι αλλαγές αυτές δε συνοδεύτηκαν, παράλληλα, με την αποδέσμευση των γυναικών με τα παραδοσιακά γυναικεία καθήκοντα.

Ο «ιδιωτικός» χώρος της οικογένειας και ο «δημόσιος» χώρος της εργασίας έχουν στενούς δεσμούς και είναι κατά κάποιο τρόπο διαρθρωμένοι, ώστε να δημιουργείται **ανισότητα** σε βάρος των γυναικών. Το ζήτημα της συνύπαρξης της εργασίας, των οικογενειακών ευθυνών και της ισότητας των ευκαιριών είναι μία από τις πιο σημαντικές και σύνθετες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η σύγχρονη ελληνίδα.

Η ηλικία γάμου και η ηλικία κατά τη γέννηση του πρώτου παιδιού συνδέονται με τη συμπεριφορά των γυναικών στα θέματα απασχόλησης. Πιο αναλυτικά, όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικία τους κατά τη γέννηση του πρώτου παιδιού, τόσο συχνότερα εργάζονται μετά το γάμο και για σχετικά μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Ο

αριθμός των παιδιών φαίνεται να συνδέεται αρνητικά με την απασχόληση και ιδίως μετά τη γέννηση του δεύτερου παιδιού, οπότε και μειώνονται αισθητά τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Η φροντίδα των παιδιών είναι η πιο καθοριστική αιτία ανισότητας για τις γυναίκες για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, οι γυναίκες έχουν το κύριο βάρος της ευθύνης για τη φροντίδα των παιδιών και δεύτερον, οι οικογενειακές ευθύνες δε λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στο χώρο εργασίας. Αυτές είναι οι κύριες πηγές της άνισης θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας και, κατά συνέπεια, στην **απασχόληση** και στο εισόδημά τους.

Η «μισθολογική ανισότητα» ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες εργαζόμενους στην Ελλάδα αποτελεί, αναμφίβολα, μια πραγματικότητα, αν και η εξίσωση των μισθών έχει θεσμοθετηθεί στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι βασικότεροι παράγοντες που συντελούν σε αυτή την ανισότητα είναι η άσκηση διαφορετικών επαγγελμάτων μέσα στον ίδιο τομέα, η διαφορά στο επίπεδο ειδίκευσης και στα χρόνια υπηρεσίας, καθώς και ο σεξισμός που υπάρχει στην κοινωνία.

Στην Ελλάδα η **πλειονότητα** των γυναικών εργάζεται σε εργασία **πλήρους απασχόλησης**. Ωστόσο, οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης καλύπτουν μεγάλο τμήμα της παραγωγικής δραστηριότητας, όπως η **εποχιακή απασχόληση**, που εφαρμόζεται στον αγροτικό τομέα, τον τουριστικό και άλλους.

Η **μερική απασχόληση** στην Ελλάδα είναι λιγότερο συχνή στον τομέα της βιομηχανίας από ότι στον τομέα του εμπορίου και των υπηρεσιών. Η Ελλάδα ακολούθησε τη νομοθετική ρύθμιση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, που είχε υιοθετήσει νωρίτερα η Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσπίζοντας για το δημόσιο τομέα το ωρομίσθιο.

Αρκετές γυναίκες αναγκάζονται να επιλέξουν την οδό της μερικής απασχόλησης προκειμένου να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας, εξαιτίας της ανεργίας, που είναι μεγαλύτερη στις γυναίκες, αλλά και για να εκπληρώσουν τα οικογενειακά καθήκοντά τους, που είναι ιδιαίτερα πιεστικά σε ορισμένες φάσεις της ζωής τους.

Ειδικά στην Ελλάδα, η μερική απασχόληση των γυναικών σημείωσε έξαρση μέσα από το σύστημα του «φασόν» στις διάφορες βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες και κυρίως στην κλωστοϋφαντουργία και στους κλάδους ένδυσης και υπόδησης (ΚΟΙΚΙΔΟΥ,1995).

Το σημαντικότερο, βέβαια, από όλα αυτά είναι ότι η νέα γενιά γυναικών ονειρεύεται, σπουδάζει, εργάζεται και επιλέγει ποια θα είναι η πορεία της στη ζωή, παρά τις παραδοσιακές και αναχρονιστικές αντιλήψεις κάποιων ατόμων, ακόμη και σήμερα, για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Οι σύγχρονες Ελληνίδες ακολουθούν παραδοσιακά «ανδρικά» επαγγέλματα, συμμετέχουν στην πολιτική ζωή του τόπου και απαιτούν βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους.

Γ.3. Η ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Οι προκαταλήψεις παλαιότερων εποχών, που θέλουν τη γυναίκα στο σπίτι αφιερωμένη στη φροντίδα των παιδιών και του συζύγου, δεν έχουν εκλείψει στις μέρες μας. Πολλές γυναίκες, επηρεασμένες από αυτές τις προκαταλήψεις, δέχονται παθητικά τις πιέσεις που ασκούνται από διάφορους θεσμούς και ρόλους (οικογένεια-γάμος- μητρότητα).

Ενώ, όμως, έχει γίνει προσπάθεια με τη νομοθετική ρύθμιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της «ισοτιμίας των δύο φύλων» για την ισότητα, τα ίδια

δικαιώματα και ευκαιρίες, δεν έχει επιτευχθεί ακόμη η πλήρης απελευθέρωση της γυναίκας (ΑΥΔΗ-ΚΑΛΚΑΝΗ,1998).

Η προκατάληψη ως κοινωνικό ή και ενδοψυχικό φαινόμενο υφίσταται σε όλες τις κοινωνίες. Είναι αισθητή παντού και εκφράζεται με διάφορους τρόπους και μορφές. Παρουσιάζεται τόσο στις στενότερες όσο και στις ευρύτερες ανθρώπινες σχέσεις μεταξύ ομάδων, φυλών, εθνών.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στη γυναίκα, αν και η θέση της σήμερα τείνει να αλλάξει, εντούτοις πολλές φορές αντιμετωπίζεται διαφορετικά από το περιβάλλον της και από τον ίδιο της τον εαυτό και τοποθετείται σε υποδεέστερη θέση.

Υπάρχει, λοιπόν, ένας σαφής διαχωρισμός, ώστε πολλές φορές η γυναίκα να βρίσκεται στον περιορισμένο τόπο του σπιτιού της, ως σύζυγος, μητέρα, νοικοκυρά και να αποκλείεται από δραστηριότητες που είναι ευκολότερα προσιτές στους άνδρες.

Ακόμα και σήμερα η γυναίκα θεωρείται από κάποιους ανθρώπους βιολογικά και κοινωνικά κατώτερη, ενώ πιστεύεται πως έχει μειωμένες ικανότητες για **δημιουργία, εργασία και επαγγελματική εξέλιξη**. Η στάση αυτή βέβαια απέναντι στη γυναίκα δεν υιοθετείται από όλους, αλλά εξαρτάται από τα μηνύματα και τα βιώματα που έχει αποκτήσει κανείς, ενώ το πόσο άκαμπτα σκέφτεται, συντείνει στο να υιοθετεί αυτή τη στάση (ΚΑΝΤΑΡΤΖΗ, 1984).

Επειδή τα δύο φύλα διαφέρουν βιολογικά και ψυχικά, γινόταν και εξακολουθεί να γίνεται ένας λανθασμένος συσχετισμός μεταξύ αυτών των τομέων, ώστε ο ένας να εξαρτάται από τον άλλον. Έτσι, λοιπόν, έχουν υποστηριχτεί θεωρίες πως εφόσον η γυναίκα έχει μικρότερη σωματική δύναμη και λιγότερες οργανικές αντοχές από τον άνδρα, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αντέξει και το ψυχικό βάρος των σπουδών και του ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας, θεωρίες που διαψεύστηκαν θριαμβευτικά.

Η μητρότητα, αυτή η βιολογική λειτουργία της γυναίκας, εξαιρείται από την κοινωνία μας στο έπακρον, ώστε για αιώνες στο παρελθόν να πρέπει να βρουν οι γυναίκες την απόλυτη ευτυχία και ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους στο μητρικό ρόλο. Σήμερα, η άποψη αυτή δεν είναι η γενικά παραδεκτή, ωστόσο, έχει αφήσει τα κατάλοιπα της σε ένα σεβαστό ποσοστό Ελλήνων, κυρίως ανδρών, που θεωρούν ότι η γυναίκα δε δύναται να ασκεί δύο ρόλους-καθήκοντα ταυτόχρονα και εξίσου καλά. Η γυναίκα, δηλαδή, ως μητέρα και η γυναίκα ως εργαζόμενη είναι δύο λειτουργίες που δεν μπορούν να ισχύουν παράλληλα, παρά μόνο η μία σε βάρος της άλλης (ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΥ, 1996).

Μία επίσης σεξιστική άποψη σε βάρος των γυναικών, υποστηρίζει πως η έξοδος της γυναίκας από το σπίτι και η δυναμική της είσοδος στην αγορά εργασίας, που εξασφάλισε την οικονομική της ανεξαρτησία, είναι η βασική αιτία για την αλλοτρίωση που υπέστη ο θεσμός της οικογένειας. Μάλιστα, οι πιο ακραίες περιπτώσεις αποδίδουν στην εργασία και στην οικονομική ανεξαρτητοποίηση της γυναίκας την αύξηση του ποσοστού διαζυγίων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

Σε πολλές «πολιτισμένες» χώρες, κυρίως αναπτυγμένες βιομηχανικά, είναι διαδεδομένο το φαινόμενο της «μανίας της θηλυκότητας». Η μανία αυτή επιβάλλει στη γυναίκα να είναι όμορφη, θηλυπρεπής, σέξι για να γίνει ευκολότερα αποδεκτή στην αγορά εργασίας. Αυτό, βέβαια, έρχεται σε πλήρη αντίφαση με την προσπάθεια των γυναικών να εισέλθουν στα παραδοσιακά «ανδρικά» επαγγέλματα, προβάλλοντας ως προσόντα τους τις γνώσεις, την κριτική ικανότητα και τη διάθεση προσφοράς αντί την εξωτερική τους εμφάνιση (ΛΟΓΟΘΕΤΗ, 1985).

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα είναι φασιστικό να προσδιορίζουν τη γυναίκα από την κοιλιά της μητέρας της. Σπουδές κι έπειτα παιδιά. Δύο στόχοι ισότιμοι σε ένταση, δύο καθήκοντα. Από τη σύγχρονη αστή γυναίκα η κοινωνία απαιτεί να έχει

τις παλιές γυναικείες αρετές, να είναι υπόδειγμα θυγατρός, να γίνει το όνειρο του συζύγου της, συν το πτυχίο, συν τη διατριβή και φυσικά τα παιδιά, που θα «ολοκληρώσουν» την ευτυχία της. Μία ευτυχία που η «τάξη των πραγμάτων» επιβάλλει (ΜΑΣΚΙΝΟ, 2000).

Γ.4. Η ΑΝΙΣΟΤΙΜΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Παρά την εισροή γυναικών στην αγορά εργασίας και τη μαζική συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό, η θέση τους παραμένει μειονεκτική συγκριτικά με εκείνη των ανδρών.

Στον τομέα της απασχόλησης, όπως και σε άλλους τομείς, υπάρχουν άμεσες διακρίσεις σε βάρος των γυναικών ως προς την αμοιβή, τους τομείς απασχόλησης και την εργασιακή θέση σε αυτούς. Εκτός όμως από αυτές τις άμεσες διακρίσεις, υπάρχουν άλλες καταστάσεις και μηχανισμοί που δημιουργούν έμμεσες διακρίσεις και επιδεινώνουν ή αναπαράγουν τη δυσμενή θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας.

Στο ερώτημα γιατί υπάρχουν διακρίσεις, οι διάφορες θεωρίες δίνουν διαφορετικές ερμηνείες. Ωστόσο, όλες άμεσα ή έμμεσα υποστηρίζουν ότι οι παράγοντες/αίτια που προκαλούν τις διακρίσεις των γυναικών στον κοινωνικό χώρο, και στην ενίσχυση της μειονεκτικής θέσης τους στην αγορά εργασίας είναι :

- α). Οι κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των φύλων
- β). Ο καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα στα φύλα.

Οι διακρίσεις αυτές δεν μπορούν να εξαλειφθούν με τη λήψη άμεσων μέτρων, αλλά μέσω μιας μακροχρόνιας διαδικασίας ευαισθητοποίησης και αλλαγής στάσεων και πρακτικής σε μια σειρά από τομείς.

Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες συναντούν εμπόδια στην ισότιμη πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας, στο βαθμό που έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για τις οικιακές εργασίες και ιδιαίτερα αυτές που αφορούν στη φροντίδα των παιδιών. Οι υπηρεσίες παιδικής προστασίας αδυνατούν να καλύψουν πλήρως τις ανάγκες των παιδιών των εργαζόμενων ανύπαντρων μητέρων. Αυτό σημαίνει ότι αν δεν υπάρχουν άλλοι τρόποι επαρκούς κάλυψης αυτών των αναγκών, τότε η θέση της μόνης-μητέρας γίνεται πιο ευάλωτη στο χώρο της εργασίας.

Η απώλεια εισοδήματος για τις γυναίκες, εξαιτίας της ανεπάρκειας της παιδικής προστασίας στην απασχόληση, είναι πάρα πολύ ουσιαστική και μακρόχρονη, ιδιαίτερα δε για τις μόνες-μητέρες. Οι ανύπαντρες μητέρες με μικρά παιδιά κερδίζουν λιγότερα χρήματα ή και καθόλου, σε σύγκριση με τις γυναίκες χωρίς παιδιά, σε μια χρονική περίοδο που το νοικοκυριό αντιμετωπίζει αυξημένες ανάγκες, εξαιτίας των παιδιών.

Η κατάσταση έχει ιδιαίτερα δυσμενείς επιπτώσεις στις μονογονεϊκές οικογένειες, όπου υπάρχει δυνητικά μια πηγή εισοδήματος. Ακόμη, οι πιθανότητες πρόσληψης ή επαγγελματικής εξέλιξης των μητέρων είναι μειωμένες, εξαιτίας της **προκατάληψης** των εργοδοτών για την παρεμπόδιση της εργασίας, που θεωρούν ότι προκαλείται από την ύπαρξη των παιδιών. Αν οι γυναίκες είναι και μόνες-μητέρες, οι πιθανότητες να υποστούν τις συνέπειες της διάκρισης είναι μεγαλύτερες. Η κατανομή αυτή μπορεί να επηρεάσει επίσης και το επίπεδο της εκπαίδευσης και εξειδίκευσης των γυναικών, εξαιτίας της μελλοντικής μειωμένης συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας λόγω της μητρότητας (KAPON, 1997).

Γ.5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Όπως είναι φυσικό, το περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσε ο Κοινωνικός Λειτουργός δεν είναι διαφορετικό από των άλλων ανθρώπων, απαλλαγμένο από προκαταλήψεις. Γι' αυτό λοιπόν είναι αναπόφευκτο και ο ίδιος να «κουβαλάει» μέσα του κάποιες από αυτές. Για να μπορεί να αντιμετωπίσει το θέμα «προκατάληψη» στην πορεία της καριέρας του, ο Κοινωνικός Λειτουργός πρέπει πρώτα να ασχοληθεί με τον εαυτό του και να δουλέψει με τις δικές του προκαταλήψεις. Έτσι, θα μπορέσει να αποκτήσει μία σχετική αυτογνωσία και μία σχετική ευελιξία για να μπορεί να διατυπώσει όσο το δυνατόν πιο σωστές κρίσεις.

Για την αντιμετώπιση της προκατάληψης απέναντι στην ανύπαντρη μητέρα, ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να στοχεύει στην **ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης**. Αυτό επιτυγχάνεται με την ενημέρωση των ατόμων, και ιδιαίτερα των διγονεϊκών οικογενειών, για την κοινωνική πραγματικότητα, τα προβλήματα και τις ανάγκες των μονογονεϊκών οικογενειών.

Ακόμη, στην προσπάθεια εξάλειψης της προκατάληψης και του κοινωνικού αποκλεισμού των ανύπαντρων μητέρων και των παιδιών τους, ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να **κινητοποιήσει τους τοπικούς φορείς**. Οι πηγές ισχύος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έχουν τη δύναμη να ασκήσουν επιρροή στην κοινή γνώμη, κι έτσι να αμβλυνθεί η περιθωριοποίηση των ανύπαντρων μητέρων σε σχέση με την αγορά εργασίας και την κοινωνική ένταξη. Τέτοιες προσπάθειες μπορεί να είναι: Επικοινωνία με συλλόγους που δραστηριοποιούνται σε θέματα γυναικών, αξιοποίηση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, οργάνωση ημερίδων και εκδηλώσεων με θέμα τις μονογονεϊκές οικογένειες και δημοσκόπηση σχετικών άρθρων, μελετών και ερευνών.

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σε σχέση με τη στήριξη της ανύπαντρης μητέρας δεν είναι αποσαφηνισμένος και ξεκάθαρα διατυπωμένος. Η κάθε περίπτωση αντιμετωπίζεται διαφορετικά και ο επαγγελματίας οφείλει να λαμβάνει πάντα υπόψη αφενός το ιστορικό της άγαμης μητέρας και αφετέρου τις άμεσες ανάγκες της τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Επίσης, ο επαγγελματίας Κοινωνικού Λειτουργού που θα εργαστεί με την ανύπαντρη μητέρα θα πρέπει να εστιάσει το ενδιαφέρον του τόσο στους ψυχολογικούς όσο και στους κοινωνικούς παράγοντες, που συνετέλεσαν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Ακόμη, έμφαση πρέπει να δοθεί στα αίτια και τις συνθήκες που συνέβαλλαν στην επιλογή της μητρότητας εκτός γάμου.

Η επίτοκος συνήθως διακατέχεται από άγχος και φόβο γύρω από το γεγονός της εγκυμοσύνης. Αν δε, έχει εγκαταλείψει το σπίτι και την εργασία της, δημιουργούνται οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Βρίσκεται σε άγνωστο περιβάλλον, μόνη, χωρίς ηθική συμπαράσταση και στερείται υλικών εφοδίων. Ο ρόλος, λοιπόν, του Κοινωνικού Λειτουργού σε αυτή τη φάση είναι να βοηθήσει την επίτοκο να τον εμπιστευτεί και να συνεργαστεί μαζί του, πριν και μετά τον τοκετό, προκειμένου να ρυθμιστούν άμεσα προβλήματα, όπως η ασφάλιση, τα έξοδα του νοσοκομείου, η φροντίδα του μωρού, η στέγη και άλλα.

Σε όλες τις περιπτώσεις ο επαγγελματίας οφείλει να κινητοποιήσει την ανύπαντρη μητέρα, ώστε να δρώσει για το συμφέρον της ίδιας και του παιδιού της. Ωστόσο, θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στη στήριξη της άγαμης μητέρας διαφοροποιείται ανάλογα με τον κανονισμό λειτουργίας που διέπει το ρόλο του επαγγελματία στην εκάστοτε υπηρεσία. Οι αρμοδιότητες του μπορεί να περικλείουν από συμβουλευτική, ψυχολογική υποστήριξη, παραπομπή σε άλλη υπηρεσία έως παροχή οικονομικής

ενίσχυσης με τη μορφή επιδόματος και δικτύωση της ανύπαντρης μητέρας, ώστε να διεκδικήσει μία θέση στην αγορά εργασίας.

Συγκεκριμένα, σε υπηρεσίες όπως οι Διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας και το Π.Ι.Κ.Π.Α., που η πολιτική τους είναι καθαρά επιδοματική ο επαγγελματίας Κοινωνικής Λειτουργός δε διαθέτει το χρόνο, τα μέσα και πολλές φορές την εξειδίκευση να ασχοληθεί με τα περιστατικά και πέραν της παροχής του επιδόματος.

Έτσι, περιορίζεται στα εξής:

1. Διεξαγωγή **Κοινωνικής Έρευνας** από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς προκειμένου να διερευνηθούν οι συνθήκες διαβίωσης, η κατάσταση της υγείας και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στις οποίες διαβιεί η μονογονεϊκή οικογένεια.
2. **Παραπομπή** των περιπτώσεων σε άλλες, αρμόδιες υπηρεσίες για την καλύτερη και πληρέστερη εξυπηρέτηση τους, εφόσον η συγκεκριμένη υπηρεσία είναι αναρμόδια.

Σε υπηρεσίες και φορείς, όπου η παρουσία και η επιρροή του Κράτους και η εφαρμογή του Νόμου κατά γράμμα δεν είναι τόσο έντονες, οι αρμοδιότητες είναι ποικιλόμορφες και τα περιθώρια δράσης του Κοινωνικού Λειτουργού ευρύτερα. Επομένως, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών εξαρτάται σε ένα μεγάλο βαθμό από τη διάθεση και την ευσυνειδησία του επαγγελματία.

Τέτοιες δομές είναι για παράδειγμα το Κ.Ε.Θ.Ι., το «ΕΡΓΑΝΗ», και λοιπά (βλ. σχετικά Κεφ. Δ.3.). Ειδικότερα, ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σε αυτούς τους φορείς, όσον αφορά στη στήριξη της ανύπαντρης μητέρας και στην προώθηση της στην αγορά εργασίας, έγκειται στα παρακάτω:

- ♦ Στην **ενδυνάμωση** των γυναικών για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων κοινωνικών προβλημάτων της. Η ενδυνάμωση ως έννοια και πρακτική, ως

μέθοδος και τεχνική, αποτελεί μία καινοτόμο προσέγγιση ατόμων και ομάδων, που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό. Η αδυναμία αυτή, η οποία πηγάζει από την ελάχιστη ή ανύπαρκτη ισχύ που διαθέτουν ή που δε διαθέτουν, καθιστά τα άτομα και τις ομάδες ευάλωτες και ευπαθείς, ενώ παράλληλα τίθενται στο περιθώριο της κοινωνικής ζωής.

Ο ρόλος του επαγγελματία σε αυτή τη φάση είναι αν βοηθήσει την ανύπαντρη μητέρα να αποκτήσει και να διατηρήσει ατομική και κοινωνική ισχύ. Η επίτευξη της ενδυνάμωσης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το μεταβατικό στάδιο από το σύστημα κοινωνικής προστασίας στο σύστημα απασχόλησης.

- ♦ Στην **αφύπνιση και ενεργοποίηση** των ατόμων. Ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός κατά τις συναντήσεις του με μία ανύπαντρη μητέρα, καθώς η εξυπηρετούμενη δε θα πρέπει να επαναπαυθεί στις ενέργειες και στο ενδιαφέρον των επαγγελματιών. Αντίθετα, θα πρέπει να οδηγηθεί προς την κατεύθυνση ανάληψης ευθυνών και πρωτοβουλιών, δημιουργίας επιλογών και ανάκτησης του ελέγχου της ζωής της. Μόνο έτσι θα μπορέσει η ανύπαντρη μητέρα να διεκδικήσει και να υλοποιήσει τους προσωπικούς και επαγγελματικούς στόχους της.

Στη **συνεργασία** του Κοινωνικού Λειτουργού με επαγγελματίες άλλων επιστημών, όπως ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, οικονομολόγους, νομικούς και άλλους, ώστε να παρέχεται στην ανύπαντρη μητέρα συμβουλευτική στήριξη και εξειδικευμένη πληροφόρηση. Έτσι, διευκολύνεται η κοινωνική επανένταξη της και η συμμετοχή της στην απασχόληση και την επιχειρηματικότητα.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ
Δ.1. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗΣ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ**

Δ.1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Με το Ν.1329/1983 εκσυγχρονίστηκε σε βάθος και το δίκαιο των «χωρίς γάμο γεννημένων παιδιών», για τα οποία στην παλιότερη νομοθεσία αφενός χρησιμοποιούνταν αρνητικά φορτισμένη ορολογία όπως «εξώγαμα» και αφετέρου προβλέπονταν ρυθμίσεις δυσμενείς σε σχέση με αυτές που ίσχυαν για τα παιδιά που ήταν γεννημένα σε γάμο.

Ιστορικά, η κοινωνική και νομοθετική αποδοκιμασία των χωρίς γάμο γεννημένων παιδιών συνδέθηκε με την επικράτηση της μονογαμικής-ανδροκρατικής οικογένειας. Τα παιδιά αυτά ονομάστηκαν λοιπόν «εξώγαμα» ή «νόθα». Η άνιση αυτή μεταχείριση των χωρίς γάμο γεννημένων τέκνων καθιερωνόταν τόσο στο αρχαίο αττικό, στο σπαρτιατικό, στο ρωμαϊκό και στο βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο, όσο και στις πρώτες ευρωπαϊκές αστικές νομοθεσίες όπως και στην ελληνική (ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗ-ΚΟΥΝΟΥΓΕΡΗ, 2003).

Δ.1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΣ ΓΑΜΟ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Παιδί χωρίς γάμο των γονέων του είναι τόσο αυτό που γεννιέται από άγαμη μητέρα, όσο κι εκείνο που γεννιέται μεν από έγγαμη μητέρα, ωστόσο δεν είναι πραγματικό παιδί του συζύγου της μητέρας. Στη δεύτερη περίπτωση το τέκνο δεν μπορεί να αναγνωριστεί, εκούσια ή δικαστικά, από τον αληθινό του πατέρα, εκτός αν μεσολαβήσει η προσβολή της πατρότητας του συζύγου της μητέρας και η σχετική δικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη, οπότε το παιδί χάνει αναδρομικά από τη

γέννησή του την ιδιότητα του παιδιού που γεννήθηκε σε γάμο και θεωρείται ως χωρίς γάμο γεννημένο παιδί (ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗ-ΚΟΥΝΟΥΓΕΡΗ,2003).

Δ.1.3. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΣ ΓΑΜΟ ΓΕΝΝΗΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΑ ΣΕ ΓΑΜΟ ΓΕΝΝΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η πλήρης εξομοίωση των χωρίς γάμο γεννημένων με τα σε γάμο γεννημένα παιδιά σημαίνει ότι ανάμεσα στο αναγνωρισμένο παιδί και στον πατέρα, αποκαθίσταται πλήρης συγγενικός δεσμός. Οι πιο κρίσιμες, μάλιστα, συνέπειες αυτού του δεσμού είναι η γέννηση πλήρους και αμοιβαίου κληρονομικού δικαιώματος ανάμεσα στο παιδί και στον πατέρα και τους συγγενείς του, έτσι ώστε το αναγνωρισμένο παιδί να κληρονομεί και να κληρονομείται με τις ίδιες ακριβώς προϋποθέσεις με τις οποίες θα κληρονομούσε και θα κληρονομούταν και αν γεννιόταν σε γάμο (ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗ-ΚΟΥΝΟΥΓΕΡΗ,2003).

Δ.1.4. Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

ΑΚ 1503: Σε περίπτωση όπου ένα τέκνο γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του, το δικαστήριο μπορεί, ύστερα από αίτηση της, να καταδικάσει τον πατέρα που αναγνωρίστηκε δικαστικώς, ακόμη κι αν το τέκνο γεννήθηκε νεκρό:

1. Στην καταβολή δαπανών του τοκετού
2. Σε διατροφή της μητέρας, εφόσον αυτή αδυνατεί να διαθρέψει τον εαυτό της.

Η καταβολή των δαπανών του τοκετού είναι μία αξίωση της ανύπαντρης μητέρας ανεξάρτητη από την οικονομική κατάστασή της. Αντίθετα, η αξίωσή της για διατροφή προϋποθέτει την απορία της, δηλαδή την αδυναμία της να διαθρέψει τον εαυτό της λόγω του ότι δε διαθέτει ούτε εισοδήματα ούτε περιουσία, και δεν είναι σε θέση ούτε και να εργαστεί. Η μητέρα θεωρείται μάλιστα «άπορη» αν «αυτή αδυνατεί να διαθρέψει τον εαυτό της», αδιάφορο δηλαδή αν μπορούν να τη

διαθρέψουν λ.χ. οι γονείς της, άρα η απορία της εξετάζεται αυτοτελώς (ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗ- ΚΟΥΝΟΥΓΕΡΗ, 2003).

Στην Ελλάδα, ωστόσο, παρότι η νομοθεσία εξομοίωσε πλήρως την ανύπαντρη μητέρα με την έγγαμη ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της απέναντι στο παιδί, και παρά το γεγονός ότι σήμερα στις μεγάλες πόλεις τουλάχιστον υπάρχει μεγαλύτερη ανοχή του κόσμου σε σχέση με το παρελθόν, εν τούτοις η ανύπαντρη μητέρα δεν παύει να αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω της βαθιά ριζωμένης κοινωνικής προκατάληψης σχετικά με τη γέννηση ενός παιδιού εκτός γάμου. Φαίνεται ότι η νομοθετική ισότητα δεν αρκεί για να βελτιωθεί ουσιαστικά η θέση της ανύπαντρης μητέρας, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι πολλές φορές αυτή η ισότητα δεν εφαρμόζεται στην πράξη.

Δ.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ

Το Κοινωνικό Κράτος στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σχετική υπανάπτυξη και παρουσιάζει πολλές ιδιομορφίες. Η ρίζα του προβλήματος, όπως επισημαίνεται σε σχετικές μελέτες, έγκειται στον αποσπασματικό και δημογραφικά μεροληπτικό χαρακτήρα της κοινωνικής προστασίας, στη χαμηλή αποδοτικότητα των υπηρεσιών και στην πελατειακή νοοτροπία.

Ένα άλλο διακριτικό γνώρισμα σχετίζεται με την έντονη παρουσία της οικογένειας και του εκτεταμένου δικτύου αλληλεγγύης στα θέματα κοινωνικής προστασίας, που δρουν συμπληρωματικά προς το κράτος. Όπως έχει υποστηριχτεί, η περιορισμένη ανάπτυξη γενικότερα του Κράτους Πρόνοιας μεταπολεμικά, συνετέλεσε στη διατήρηση και ενίσχυση της θέσης της οικογένειας και της εμπλοκής της στην καθημερινή ζωή, αλλά και στις περιορισμένες παροχές κοινωνικής

προστασίας και φροντίδας προς τα μέλη της οικογένειας (ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ, 2004).

Ωστόσο σήμερα, μέσα από τους πόρους που διατίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, δίνεται η δυνατότητα ανάπτυξης κοινωνικής πολιτικής με πολυδιάστατες ενέργειες, αρκεί να υπάρξει ενεργοποίηση και συνεργασία κρατικών, τοπικών και ιδιωτικών φορέων προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των μονογονεϊκών οικογενειών και, κατά συνέπεια, καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού τους.

Για τη στήριξη πάντως των μονογονεϊκών οικογενειών και ιδιαίτερα των ανύπαντρων μητέρων και των παιδιών τους θα πρέπει να προσδιοριστούν επακριβώς οι ανάγκες και τα προβλήματά τους. Παρακάτω ακολουθούν οι κυριότεροι φορείς εκπροσώπησης, κοινωνικής προστασίας, προώθησης στην αγορά εργασίας, ψυχοκοινωνικής και οικονομικής στήριξης της άγαμης μητέρας και του παιδιού της.

Τα μέτρα που επηρεάζουν την οικογένεια δεν εμπίπτουν σε μία συγκεκριμένη στρατηγική, αλλά είναι αποτέλεσμα ξεχωριστών πρωτοβουλιών των διαφορετικών φορέων που, άμεσα ή έμμεσα, καθορίζουν την πολιτική για την οικογένεια. Το μεγαλύτερο πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι η κοινωνική πολιτική για την προστασία της οικογένειας δε χαράσσεται από ένα συγκεκριμένο υπουργείο ή μία διυπουργική επιτροπή, που θα σχεδιάζει και θα εφαρμόζει μέτρα σε διάφορους τομείς. Αντίθετα, υπάρχουν μέτρα και αρμοδιότητες σε διάφορα υπουργεία και κυρίως στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, το οποίο είναι ο βασικός φορέας κοινωνικής πρόνοιας στην Ελλάδα, με τις κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες του. Εκτός από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, το Υπουργείο Εσωτερικών, το Υπουργείο Εργασίας και το Υπουργείο Οικονομικών είναι, άμεσα και έμμεσα, υπεύθυνα για την πολιτική της οικογένειας.

Επίσης, προγράμματα για την οικογένεια εφαρμόζουν και μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλοι μεγάλοι οργανισμοί και φορείς όπως ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, η Εκκλησία, ο Σύλλογος Πολυτέκνων και λοιπά. Οι δήμοι, που θα μπορούσαν να ασκήσουν κοινωνική πολιτική για την οικογένεια, έχουν περιορισμένους προϋπολογισμούς και περιορίζονται, συνήθως, σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς.

Κύριοι φορείς φροντίδας στην Ελλάδα παραμένουν κυρίως τα άτυπα δίκτυα παροχής της, όπου πρωταγωνιστούν οι γυναίκες. Το ξεχωριστό της ελληνικής οικογένειας είναι ότι συσπειρώνεται και συντρέχει στα μέλη της, όταν αυτά περνούν ευάλωτες ηλικιακές φάσεις, όπως η παιδική, η νεανική και η τρίτη ηλικία. Αποτέλεσμα αυτού είναι να προβάλλει η κρατική φροντίδα ως δεύτερη, εναλλακτική λύση.

Η σημερινή πολιτική για την οικογένεια που εφαρμόζεται στην Ελλάδα είναι κυρίως **επιδοματική**. Στις περισσότερες περιπτώσεις δε συνοδεύεται από άλλα μέτρα ή συμβουλευτικές υπηρεσίες και κοινωνική εργασία. Γενικότερα, οι υπηρεσίες άσκησης κοινωνικής πολιτικής για την οικογένεια δεν έχουν εκσυγχρονιστεί, παρόλο που η μορφή και οι λειτουργίες της οικογένειας υπέστησαν σοβαρές αλλαγές, και, κατά συνέπεια, άλλαξαν και οι ανάγκες των μελών της.

Ελάχιστα προγράμματα και φορείς ασχολούνται με τις μονογονεϊκές οικογένειες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν (ΚΟΓΚΙΔΟΥ, 1995).

Ακολουθεί η παράθεση του υπάρχοντος δικτύου υπηρεσιών και φορέων, που αποσκοπούν στην κοινωνική προστασία της μονογονεϊκής οικογένειας και στην προώθηση της ανύπαντρης μητέρας στην αγορά εργασίας.

**Δ.3. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΚΤΟΣ ΓΑΜΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ-ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (Κ.Ε.Θ.Ι.)**

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ιδρύθηκε το 1994 και εποπτεύεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

Τα κέντρα Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής Γυναικών του Κ.Ε.Θ.Ι. λειτουργούν σε πέντε πόλεις. Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Βόλο και υλοποιούν το έργο «Δράσεις Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής Γυναικών για την Απασχόληση, την Επιχειρηματικότητα και την Κοινωνική Ένταξη».

Οι υπηρεσίες του Κ.Ε.Θ.Ι. ασχολούνται με την ενεργοποίηση της γυναίκας στην επίτευξη των στόχων της. Είναι συνδεδεμένες μεταξύ τους και συνεργάζονται στις εβδομαδιαίες διεπιστημονικές τους συναντήσεις.

1. Η συμβουλευτική απασχόλησης.

Η συμβουλευτική απασχόλησης προσφέρεται σε σχέση με την εργασία/ απασχόληση σε άνεργες ή εργαζόμενες γυναίκες, που επιθυμούν να επαναπροσανατολιστούν επαγγελματικά ή σε γυναίκες που ενδιαφέρονται για αυτοαπασχόληση (επιχειρηματικός σχεδιασμός και λοιπά).

2. Η συμβουλευτική ψυχοκοινωνικής στήριξης.

Η συμβουλευτική ψυχοκοινωνικής στήριξης προσφέρεται σε σχέση με τα ατομικά και κοινωνικά προβλήματα και τις περιόδους κρίσης της γυναίκας (π.χ. προβλήματα, εμμηνόπαυση, φροντίδας ασθενή ή ηλικιωμένων, πένθος, φτώχεια, απομόνωση και άλλα). Επίσης, προσφέρεται σε σχέση με τις

θησκευτικές, εθνικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της γυναίκας. Επιπλέον, παρέχεται πληροφόρηση σε ζητήματα κοινωνικής, προνοιακής πολιτικής, καθώς και υποστήριξης μέσα στην κοινότητα.

3. Η συμβουλευτική νομικής στήριξης.

Η συμβουλευτική νομικής στήριξης προσφέρει ενημέρωση και στηρίζει την ενεργοποίηση της γυναίκας σε ό,τι αφορά στα νομικά δικαιώματα και στις υποχρεώσεις της γενικότερα, στον εργασιακό χώρο ειδικότερα, καθώς και στον προσωπικό και κοινωνικό της χώρο.

4. Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης και πληροφόρησης.

Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν στην ανάπτυξη του κοινωνικού διαλόγου για την προώθηση των θεμάτων των γυναικών, στην παρέμβαση στην κοινότητα για την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσω εκδηλώσεων, επιστημονικών ημερίδων, εκστρατειών πληροφόρησης και λοιπά καθώς, και στην ανάπτυξη συνεργασιών με αντίστοιχες υπηρεσίες και φορείς για τη δημιουργία δικτύων κοινωνικών φορέων, τη διευκόλυνση των παραπομπών και την εξειδικευμένη πληροφόρηση σε θέματα κοινωνικής πολιτικής (π.χ. κοινωνική ασφάλιση, επιδόματα και λοιπά).

5. Οι κινητές μονάδες.

Πρόκειται για κινητές μονάδες συμβουλευτικής στήριξης και πληροφόρησης των γυναικών, οι οποίες αποτελούνται από συμβούλους του Κ.Ε.Θ.Ι. σε συνεργασία με εμπειρογνώμονες, ειδικούς επιστήμονες και άλλους. Απευθύνονται κατά κύριο λόγο στο γυναικείο πληθυσμό ημιαστικών και αγροτικών περιοχών.

Επίσης, οι κινητές μονάδες στοχεύουν στη στήριξη αντίστοιχων δομών παροχής υπηρεσιών προς τις γυναίκες παρέχοντας τεχνογνωσία και στήριξη σε ένα πλαίσιο συστηματικής συνεργασίας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

Από το επιχειρησιακό πρόγραμμα του Υπουργείου Εργασίας «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας», Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, ωφελούμενοι του προγράμματος ήταν οι άνεργοι ή οι εργαζόμενοι με επισφαλή απασχόληση διαφόρων κατηγοριών. Μία από τις ομάδες στόχου ήταν οι Αρχηγοί Μονογονεϊκών Οικογενειών.

Γονικές άδειες.

Άδεια μητρότητας (τοκετού και λοχείας) 17 εβδομάδες.

Άδεια θηλασμού για 30 μήνες από τη λήξη της άδειας τοκετού, οι μητέρες δικαιούνται είτε να προσέρχονται αργότερα είτε να αποχωρούν νωρίτερα από την εργασία τους κατά μία ώρα κάθε μέρα. Ο εργοδότης δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί τη χορήγηση ή να περικόψει τις αποδοχές. Το δικαίωμα αυτό το έχουν και οι θετοί γονείς.

Γονική άδεια ανατροφής άνευ αποδοχών μέχρι το παιδί να φτάσει τα 3,5 χρόνια. Ο άγαμος, χήρος ή διαζευγμένος γονέας, εφόσον έχει την επιμέλεια του παιδιού του, δικαιούται έξι μήνες γονικής άδειας ανατροφής.

Άδεια απουσίας για ασθένεια. Σε περίπτωση ασθένειας των παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας, προβλέπεται άδεια (άνευ αποδοχών) μέχρι έξι εργάσιμες μητέρες το χρόνο. Σε περίπτωση ασθένειας των παιδιών η άδεια αυτή καθορίζεται σε δώδεκα εργάσιμες ημέρες κατά έτος, εφόσον ο/η εργαζόμενος/η έχει περισσότερα από τρία παιδιά.

Άδεια απουσίας για επίσκεψη του σχολείου των παιδιών. Άδεια με αποδοχές για παρακολούθηση της σχολικής επίδοσης των παιδιών στη στοιχειώδη ή μέση εκπαίδευση μέχρι τέσσερις ημέρες το χρόνο.

Επίσης, το άρθρο 7 της νέας Συλλογικής Σύμβασης 2002/ 2003 προβλέπει επιπλέον άδεια έξι ημερών με αποδοχές, πέραν της κανονικής, κάθε χρόνο για εργαζόμενες χήρες και άγαμες μητέρες, ενώ χορηγείται επιπλέον άδεια οχτώ ημερών, πέραν της κανονικής, σε όσες μητέρες χήρες και άγαμες έχουν περισσότερα από τρία παιδιά.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Τα τμήματα Προστασίας Οικογένειας Παιδιού και Κοινωνικών Ερευνών των Διευθύνσεων Κοινωνικής Πρόνοιας των Νομαρχιών σε όλη την Ελλάδα έχουν τις παρακάτω αρμοδιότητες:

1. Παροχή επιδόματος σε απροστάτευτα παιδιά βάσει του Ν.4051/60 «περί ενισχύσεως απροστάτευτων παιδων». Ως τέτοια θεωρούνται:
 - α) Παιδιά ορφανά από δύο γονείς, β) Παιδιά ορφανά από πατέρα,
 - γ) Παιδιά των οποίων ο πατέρας αντιμετωπίζει σοβαρή ασθένεια, σωματική ή ψυχική, ποσοστό αναπηρίας άνω του 67%.
 - δ) Παιδιά με διάζευξη των γονέων τους, ε) Παιδιά με διάσταση ή εγκατάλειψη,
 - στ) Παιδιά φυλακισμένων γονέων, ζ) Παιδιά εκτός γάμου,
 - η) Παιδιά των οποίων ο πατέρας απουσιάζει λόγω στρατιωτικής θητείας.

Συγκεκριμένα, βάσει του άρθρου 1 του Π.Δ. 148/1997, τα παιδιά ηλικίας έως 16 ετών, ανύπαντρων μητέρων, που διαβιούν με το γονέα τους ή με συγγενείς

επιδοτούνται με 44 ευρώ το μήνα για κάθε παιδί. Το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα δε θα πρέπει να υπερβαίνει το ποσό των 294 ευρώ το μήνα για οικογένεια τριών μελών και αυξάνεται για κάθε επιπλέον μέλος κατά 24 ευρώ.

2. Επίδομα μητρότητας στις εργαζόμενες ανασφάλιστες μητέρες με κοινωνικοοικονομικά κριτήρια. Με το επίδομα αυτό, ΦΕΚ 769/Β/1983, καταβάλλονται χρήματα λόγω μητρότητας στις εργαζόμενες μητέρες, που δε δύνανται να τα αξιώσουν από άλλο ασφαλιστικό φορέα ή είναι ανασφάλιστες για το χρονικό διάστημα έξι εβδομάδων πριν και μετά τον τοκετό. Το ποσό έχει καθοριστεί στα 440 ευρώ, 220 ευρώ πριν τον τοκετό και 220 ευρώ μετά τον τοκετό.
3. Διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας για περιπτώσεις υιοθεσιών εντός ορίων κράτους και διακρατικών υιοθεσιών.
4. Διενέργεια κοινωνικών ερευνών σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, προκειμένου να ενταχθούν σε πρόγραμμα επιδότησης στεγαστικής συνδρομής και έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης.

Από το Τμήμα Προστασίας Οικογένειας, Παιδιού και Κοινωνικών Ερευνών της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχίας Θεσσαλονίκης επιδοτήθηκαν συνολικά κατά το έτος 2003, 1978 παιδιά και 856 οικογένειες, εκ των οποίων το μεγαλύτερο μέρος ήταν μονογονεϊκές. (Αρχείο Τ.Π.Ο.Π.Κ.Ε., Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχίας Θεσσαλονίκης).

Εγγραφή παιδιών σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς

Βάσει του Κανονισμού Λειτουργίας των Νομικών Προσώπων, Δημοτικών Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών, Π2Β/2827/1997, Άρθρο 7, τα παιδιά που είναι ορφανά από δύο γονείς ή ένα γονέα, τα παιδιά των άγαμων μητέρων, των διαζευγμένων ή των σε διάσταση γονέων εγγράφονται κατά προτεραιότητα στους

Κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς, καθώς επίσης και στους σταθμούς του Π.Ι.Κ.Π.Α., του Ε.Ο.Π., του Ιδρύματος Βρεφονηπιακών Σταθμών Αθηνών, Λάρισας και Θεσσαλονίκης (ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ, 2004). Οι σταθμοί των παραπάνω προνοιακών φορέων με τις διατάξεις του Ν.3106/10-2-03 «Αναδιοργάνωση του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας», μεταφέρονται στις αρμοδιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ (Ε.Ο.Κ.Φ.)

Στα πλαίσια του Εθνικού Οργανισμού Κοινωνικής Φροντίδας, που συστήθηκε με το Ν. 2646/1998(Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας) και προήλθε από τη συγχώνευση των τριών φορέων, Π.Ι.Κ.Π.Α., Ε.Ο.Π. και Κέντρο Βρεφών «**Η ΜΗΤΕΡΑ**», οι εποπτευόμενοι προνοιακοί φορείς σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα, ως επί το πλείστον σε τομείς δραστηριότητας οικογένειας και παιδιού. Ο νόμος αυτός έχει βασικό του μέλημα να στηρίζει την οικογένεια μέσω προγραμμάτων πρόληψης και αποκατάστασης.

Ε.Ο.Κ.Φ.-Π.Ι.Κ.Π.Α. (Πατριωτικόν Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως)

Οι υπηρεσίες του Π.Ι.Κ.Π.Α. λειτουργούν σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ελλάδας. Υπάρχουν 50 περιφερειακά παραρτήματα με δραστηριότητες και προγράμματα που έχουν σχέση με την παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και περίθαλψης (παιδικά ιατρεία, οδοντιατρεία, συμβουλευτικοί σταθμοί για βρέφη, για εγκύους, προγράμματα εμβολιασμού παιδιών και λοιπά).

Οι υπηρεσίες παρέχονται από:

- ✓ Τα Ιατροκοινωνικά Κέντρα των παραρτημάτων (ΙΑΚ).
- ✓ Τους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς.

- ✓ Τους Παιδικούς Σταθμούς.
- ✓ Τις Παιδικές Εξοχές.
- ✓ Τις Εστίες Σίτισης απόρων παιδιών.

Επίδομα σε μόνες-μητέρες.

Με τις ίδιες προϋποθέσεις που δίδεται από τις Διευθύνσεις Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, ο Ε.Ο.Κ.Φ.-Π.Ι.Κ.Π.Α. χορηγεί επίδομα στις μονογονεϊκές οικογένειες, που ανέρχεται σε 106 ευρώ για ένα παιδί και 147 ευρώ για δύο ή περισσότερα παιδιά.

Ε.Ο.Κ.Φ.-Ε.Ο.Π. (Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας)

Οι εξειδικευμένες μονάδες του Ε.Ο.Π. παρέχουν μία σειρά από υπηρεσίες στήριξης της οικογένειας και των παιδιών. Ο τομέας στήριξης της οικογένειας περιλαμβάνει υπηρεσίες και προγράμματα που αφορούν τόσο οικογένειες με προβλήματα καθημερινότητας όσο και οικογένειες κοινωνικά ευάλωτες και οικογένειες σε κρίση. Συγκεκριμένα λειτουργούν:

- ✓ Τα **Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας (Κ.Ε.Φ.Ο.)**, που αποτελούν μονάδες σε υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας και αναπτύσσουν δραστηριότητες προληπτικού και κυρίως συμβουλευτικού χαρακτήρα, ενώ προσαρμόζουν τις δραστηριότητες τους ανάλογα με τις εκάστοτε διαμορφούμενες ανάγκες.
- ✓ Οι **Συμβουλευτικές Υπηρεσίες Οικογένειας**, υπηρεσίες στελεχωμένες με ειδικευμένους επιστήμονες για τη συστηματική και διεπιστημονική αντιμετώπιση οικογενειών με σοβαρά και σύνθετα ψυχοκοινωνικά προβλήματα.
- ✓ Η **Κοινωνική Βοήθεια-197**: Γραμμή άμεσης και κοινωνικής υποστήριξης.
- ✓ Οι **Παιδοπόλεις** (ιδρύματα κλειστής περίθαλψης), όπου παρέχεται προστασία σε παιδιά ηλικίας 3-18 ετών, τα οποία προέρχονται από οικογένειες με έντονα

προβλήματα και η παραμονή τους σε αυτές κρίνεται δύσκολη, αδύνατη ή επιβλαβής.

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3106/10-2-03, ο Ε.Ο.Κ.Φ. καταργείται και οι υπηρεσίες του περιέχονται στα οικεία Π.Ε.Σ.Υ.Π., στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, και στα Ν.Π.Δ.Δ.: Ε.Κ.Α.Κ.Β. και Ε.Σ.Υ.Κ.Φ., που συνιστώνται με τα άρθρα 6 και 7 αντίστοιχα του παραπάνω νόμου.

Στόχος του νέου θεσμικού πλαισίου είναι η αποτελεσματικότερη και ταχύτερη παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες με την περιφερειακή αποκέντρωση του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας και με τη θεσμική και ουσιαστική διασύνδεση των Υπηρεσιών Πρόνοιας με τις Υπηρεσίες Υγείας.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ (Ο.Α.Ε.Δ.)

Η ανύπαντρη μητέρα και το παιδί της ως μονογονεϊκή οικογένεια κατατάσσεται στις Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες και για το λόγο αυτό έχει προτεραιότητα στα προγράμματα που κατά καιρούς εφαρμόζει ο Ο.Α.Ε.Δ. Συγκεκριμένα, τον τελευταίο καιρό στο νομό Λακωνίας εφαρμόστηκαν τα δύο παρακάτω προγράμματα:

Ι. Το πρόγραμμα Ολοκληρωμένης Παρέμβασης

Στο πρόγραμμα αυτό επιδοτούνται οι εργοδότες από τον Ο.Α.Ε.Δ., προκειμένου να προσλάβουν μακροχρόνια άνεργα άτομα στις επιχειρήσεις τους. Έχουν προτεραιότητα, λοιπόν, οι ανύπαντρες μητέρες, αφού εντάσσονται στην ειδικότερη κατηγορία των αρχηγών μονογονεϊκών οικογενειών, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις μακροχρόνιας ανεργίας, οι οποίες είναι:

α) Κάτω των 25 ετών, θεωρούνται μακροχρόνια άνεργοι αυτοί που από τους τελευταίους 8 μήνες είναι 6 μήνες άνεργοι.

β) Άνω των 25 ετών θεωρούνται μακροχρόνια άνεργοι αυτοί που τους τελευταίους 16 μήνες είναι τουλάχιστον 12 μήνες άνεργοι.

2. Το πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης

Στο πρόγραμμα αυτό οι ανύπαντρες μητέρες έχουν προτεραιότητα συμμετοχής σε ποσοστό 20% μαζί με τις άλλες ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Με την ολοκλήρωση του προγράμματος χορηγείται βεβαίωση παρακολούθησης και το εκπαιδευτικό επίδομα, που ειδικά για αυτές τις ομάδες είναι 5 ευρώ ανά ώρα, ενώ για τους υπόλοιπους είναι 3,52 ευρώ.

Οικογενειακά Επίδομα

Διανεμητικός Λογαριασμός Οικογενειακών Επίδομάτων Μισθωτών (Δ.Λ.Ο.Ε.Μ.) του Ο.Λ.Ε.Δ.

Το επίδομα παρέχεται στους μισθωτούς που παρέχουν εξαρτημένη εργασία με σχέση ιδιωτικού δικαίου σε οποιονδήποτε εργοδότη.

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ Δ.Λ.Ο.Ε.Μ.

1. Γενική κατηγορία

Δικαιολογητικά που απαιτούνται από όλους τους δικαιούχους:

- Βιβλιάριο ενσήμων του (της) ενδιαφερόμενου (-ης)
- Οικογενειακό βιβλιάριο ασθένειας των παιδιών
- Ληξιαρχική πράξη γέννησης του παιδιού ή επικυρωμένη φωτοτυπία της
- Αστυνομική ταυτότητα του ασφαλισμένου
- Βεβαίωση του εργοδότη που να περιλαμβάνει:
 - την ειδικότητα
 - τη Συλλογική Σύμβαση Εργασίας

□ αν προβλέπεται επίδομα παιδιών, ποιο είναι το ποσό κατά μήνα.

- Αριθμοί Φορολογικού Μητρώου και των δύο συζύγων
- Φωτοτυπία πρώτης σελίδας Ε.Τ.Ε. ή αριθμός λογαριασμού, εφόσον δεν υπάρχει βιβλιάριο.
- Εφόσον είναι και οι δύο γονείς δικαιούχοι, βιβλιάρια ενσήμων και των δύο και κοινή δήλωση.
- Ασφαλιστικό βιβλιάριο του (της) συζύγου, όταν ανήκει σε άλλο Ταμείο Ασφάλισης (Τ.Ε.Β.Ε. Τ.Σ.Α. και λοιπά).
- Πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης για τη χορήγηση επιδόματος τρίτου παιδιού (άρθρο 18 Ν. 1346/83).

2. Ειδικές κατηγορίες

Δικαιολογητικά που απαιτούνται επιπλέον για τις Ειδικές Κατηγορίες δικαιούχων:

Οι δικαιούχοι με παιδιά εκτός γάμου αναγνωρισμένα και μη αναγνωρισμένα:

- Ληξιαρχική πράξη γέννησης των παιδιών
- Υπεύθυνη δήλωση του Ν. 1599/1996 για την αναγνώριση ή μη των παιδιών και ότι δεν έχουν τελέσει γάμο.

Για τα αναγνωρισμένα παιδιά, όταν ο πατέρας διεκδικεί το επίδομα:

- Απόφαση δικαστηρίου, που να του αναθέτει τη γονική μέριμνα

ΑΝΩΤΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ (Α.Σ.Ε.Π.)

Το Α.Σ.Ε.Π. είναι ανεξάρτητη αρχή. Συστάθηκε με το Ν.2190/1994 και έχει ως αρμοδιότητα την επιλογή προσωπικού στο δημόσιο τομέα. Με βάση τον υπ' αριθμό 2527/1997 Νόμο σχετικά με την «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων

2190/1994» προβλέπονται κάποιες νέες ρυθμίσεις για την πλήρωση θέσεων στο Δημόσιο των Κατηγοριών ΠΕ και ΤΕ.

Δίδεται, λοιπόν, προτεραιότητα σε υποψήφιους προς πρόσληψη γονείς, που βαρύνονται βάσει δικαστικής απόφασης ή συμβολαιογραφικής πράξης με τη διατροφή των ανήλικων παιδιών τους. Η φράση, λοιπόν, του Ν. 2190/1994 «άγαμη ή χήρα ή διαζευγμένη ή σε διάσταση μητέρα» αντικαθίσταται στο νέο νόμο με «γονέας που βαρύνεται βάσει δικαστικής απόφασης ή συμβολαιογραφικής πράξεως με τη διατροφή των ανήλικων τέκνων».

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΧΗΓΩΝ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ «ΕΛΠΙΔΑ»

Ο «Σύλλογος Μονογονεϊκών Οικογενειών», με έδρα τη Θεσσαλονίκη, ιδρύθηκε στις αρχές του 1993. η δημιουργία του συλλόγου προέκυψε ως φυσική εξέλιξη της συμμετοχής των μονογονεϊκών οικογενειών στο «Κέντρο Μονογονεϊκής Οικογένειας», που λειτουργούσε στη Θεσσαλονίκη από τον Ιανουάριο του 1991, ως μία δράση του προγράμματος ΦΤΩΧΕΙΑ 3, στη Δυτική Θεσσαλονίκη.

Σε μία εποχή που τα συλλογικά σχήματα βρίσκονται σε κρίση ή εξασθενούν, οι μόνοι-γονείς, και για την ακρίβεια οι μόνες-μητέρες, επιμένουν διεκδικώντας «συλλογικά». Η συλλογική δράση δεν ήταν προηγούμενα ο τρόπος επίλυσης των προβλημάτων τους.

Το βασικό κίνητρο που οδήγησε στη δημιουργία του συλλόγου υπήρξε η ανεπαρκέστατη κρατική μέριμνα για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

Βασικοί Στόχοι του συλλόγου είναι:

1. Η γνωριμία, καταγραφή και προβολή των προβλημάτων των μονογονεϊκών οικογενειών
2. Ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και κατ' επέκταση της πολιτείας

3. Νομοθετική ρύθμιση, όπου η μονογονεϊκή οικογένεια μπορεί να χαρακτηριστεί ως ειδική κατηγορία

Παρακάτω παρατίθενται οι Προτάσεις-Διεκδικήσεις του συλλόγου για τη στήριξη της μονογονεϊκής οικογένειας στην Ελλάδα.

Προτάσεις για τη Στήριξη της Μονογονεϊκής Οικογένειας στην Ελλάδα:

- Ορισμός της διατροφής και επιμέλειας των παιδιών με την κατάθεση αγωγής διαζυγίου. Ορισμός αυτόματης αναπροσαρμογής όσο μεγαλώνουν τα παιδιά και καταβολή της στο δημόσιο ταμείο από το οποίο θα την εισπράττει ο/η δικαιούχος. Να χρειάζεται δικαστική πράξη μόνο σε περίπτωση σημαντικής αλλαγής περιουσιακών στοιχείων.
- Σύνταξη στη διαζευγμένη γυναίκα, που χωρίζει σε ηλικία άνω των 40 ετών και κατά συνέπεια είναι αδύνατο να βρει εργασία.
- Σύνταξη στις χήρες και χήρους ίση με τον πρώτο μισθό του δημοσίου η οποία θα ισχύει μέχρι θανάτου, εκτός αν υπάρξει γάμος. Στις χαμηλές συντάξεις να προστεθεί το ΕΚΛΣ ανεξάρτητα από την ηλικία του συνταξιούχου.
- Οικονομική στήριξη στην ανύπαντρη μητέρα, είτε από τον πατέρα του παιδιού σε περίπτωση αναγνώρισης (ότι ισχύει για τους διαζευγμένους), είτε από την πολιτεία σε περίπτωση που το παιδί είναι αγνώστου πατρός.
- Προτεραιότητα στις προσλήψεις Δημόσιου τομέα, μέσω ΑΣΕΠ. Να έχουν δηλαδή μόρια όπως στην πολύτεκνη οικογένεια κ.α.
- Κίνητρα στις επιχειρήσεις που θα απασχολούν αρχηγούς μονογονεϊκής οικογένειας (επιδοτήσεις των απασχολούμενων, φορολογικές ελαφρύνσεις της επιχείρησης κ.α.).

- Αύξηση του επιδόματος του παιδιού, το οποίο να δίνεται ανεξάρτητα από το εισόδημα της μητέρας και μέχρι την ενηλικίωσή του ή μέχρι το 24^ο έτος στην περίπτωση που το παιδί σπουδάζει.
- Κάλυψη των αναγκών της φύλαξης των παιδιών από τους κρατικούς-δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, για να διευκολυνθεί η λειτουργία της οικογένειας, ανεξάρτητα από το αν η μητέρα εργάζεται ή όχι.
- Πάσο ελεύθερης μετακίνησης για τους αρχηγούς και τα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών, στις αστικές γραμμές και μισό εισιτήριο στις γραμμές των ΚΤΕΛ και ΟΣΕ, ώστε να είναι ευκολότερες οι μετακινήσεις για τους εργαζόμενους και τους σπουδαστές.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ (Π.Σ.Α.Μ.)

Ο Πανελλήνιος Σύλλογος Ανύπαντρων Μητέρων ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 1994. Αναγνωρίστηκε από το Πρωτοδικείο στις 28-2-1995 και είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Στεγάζεται στην οδό Ιπποκράτους 120 στην Αθήνα, σε κτίριο που παραχωρήθηκε από την Ομοσπονδία Γυναικών Ελλάδος.

Σκοπός του συλλόγου είναι η γνωριμία και η δημιουργία συνδέσμου μεταξύ των ανύπαντρων μητέρων, η ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου για την ύπαρξη και τα προβλήματα των ανύπαντρων μητέρων, η εξάλειψη του κοινωνικού ρατσισμού και η άσκηση πίεσης στα κέντρα ισχύος με σκοπό τη βελτίωση της κοινωνικής πραγματικότητας των ανύπαντρων μητέρων.

Οι ανύπαντρες μητέρες διεκδικούν συλλογικά:

- Αυτεπάγγελτη αναγνώριση πατρότητας, μετά τη γέννηση του παιδιού, από τον εισαγγελέα, με το δικαίωμα του πατέρα για αγωγή προσβολής της πατρότητας με νομοθετική ρύθμιση.
- Αύξηση του επιδόματος της Πρόνοιας.

- Παραχώρηση σπιτιών της εργατικής εστίας με λιγότερα ένσημα.
- Παροχή δανείων από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων με χαμηλότερες δόσεις για τη διευκόλυνση πληρωμής τους.
- Άμεση προτεραιότητα στις προσλήψεις Δημοσίου.
- Κατάργηση του κυλιόμενου ωραρίου.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ο Σύλλογος Ανύπαντρων Μητέρων Πάτρας, ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1995 ως παράρτημα του Πανελλήνιου Συλλόγου Ανύπαντρων Μητέρων (Π.Σ.Α.Μ.) και σήμερα νομιμοποιείται και λειτουργεί ως σύλλογος στο νομό Αχαΐας.

Βασικός σκοπός των μελών του Συλλόγου είναι να βοηθήσουν τα παιδιά τους να μεγαλώσουν αντάξια με τα παιδιά της ηλικίας τους μέσα από μία σωστή διαπαιδαγώγηση, δίνοντας τους τη συναισθηματική κάλυψη και ισορροπία, που διαταράσσεται από την απουσία του πατέρα. Για το λόγο αυτό εστάλησαν έγγραφα προς τα αρμόδια υπουργεία, τα οποία εκφράζουν τα αιτήματα του συλλόγου και μεταξύ άλλων είναι:

1. Προς το Υπουργείο Εργασίας

α) Αύξηση μορίων για τους διαγωνισμούς (οι ανύπαντρες μητέρες σήμερα έχουν 5 μόρια, ενώ οι πολύτεκνες 30 μόρια) κι ενώ η πολύτεκνη μητέρα έχει τη στήριξη και τη βοήθεια συζύγου και συνήθως του οικογενειακού περιβάλλοντος, η ανύπαντρη μητέρα είναι πολλές φορές εντελώς αβοήθητη.

β) Μείωση του ορίου ηλικίας και ενσήμων για τη συνταξιοδότηση.

2. Προς το Υπουργείο Παιδείας

Στήριξη και μοριοδότηση στις Ανώτερες και Στρατιωτικές σχολές ανάλογα με τις επιδόσεις των παιδιών των ανύπαντρων μητέρων.

3. Προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης

Να γίνεται η αναγνώριση (δήλωση επωνύμου και ταυτότητα πατρός) από τη μητέρα, κι εφόσον ο πατέρας αρνηθεί ή αμφιβάλλει, να προσφύγει εκείνος στη Δικαιοσύνη, το αντίθετο, δηλαδή από ότι ισχύει σήμερα.

4. Προς το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας

α) Να καλύπτονται τα παιδιά εκτός γάμου από το πρόγραμμα Παιδικής Προστασίας (Διευθύνσεων Κοινωνικής Πρόνοιας) έως το 18^ο έτος της ηλικίας τους, ώστε να συμπεριλαμβάνεται και η φοίτηση τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

β) Οι ανύπαντρες μητέρες να λαμβάνουν μηνιαίο επίδομα εφ' όρου ζωής, ανεξαρτήτως εισοδήματος, όπως συμβαίνει σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΚΕΝΤΡΟ ΒΡΕΦΩΝ «Η ΜΗΤΕΡΑ»

Το Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» λειτουργεί από το 1955. Είναι Κρατικό Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός. Χρηματοδοτείται και ελέγχεται από το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Έργο του «ΜΗΤΕΡΑ» είναι η προσφορά εξειδικευμένων και εξατομικευμένων υπηρεσιών σε παιδιά και γονείς που ευρίσκονται σε ειδικές ψυχοκοινωνικές συνθήκες. Συγκεκριμένα, οι σκοποί του Κέντρου Βρεφών, όπως διατυπώνονται στο Νόμο υπ' αριθ. 2082/21.9.1992 (άρθρο 37) είναι:

α). Η ιδρυματική και εξωιδρυματική προστασία

- ✓ των άγαμων μητέρων και των παιδιών τους
- ✓ των κακοποιημένων/ παραμελημένων γονέων και παιδιών
(μονάδες κρίσης)
- ✓ των απροστάτευτων γονέων και παιδιών

β). Όλες οι διακρατικές υιοθεσίες και οι υιοθεσίες των υπ' αυτού προστατευόμενων παιδιών

γ). Όλα τα συναφή προγράμματα ή δραστηριότητες που ήθελαν ανατεθεί σε αυτό το υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

δ). Η μελέτη και εισήγηση, όταν τούτο ζητηθεί από το Υπουργείο, επί θεμάτων συναφών με τους σκοπούς του

Συγκεκριμένα για τις μόνες-μητέρες οι υπηρεσίες του «ΜΗΤΕΡΑ» είναι οι εξής:

1. Φιλοξενία κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και της λοχείας, εφόσον κριθεί απαραίτητο στο Περίπτερο Μητέρων του Κέντρου. (18 εγκύων και λεχώνων).
2. Δωρεάν ιατρική και γυναικολογική παρακολούθηση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και δωρεάν τοκετός σε δημόσιο μαιευτήριο.
3. Φροντίδα του παιδιού μέχρι να τακτοποιήσει η μητέρα θέματα όπως στέγαση και εργασία.
4. Ύπαρξη διεπιστημονικής ομάδας που απαρτίζεται από κοινωνικό λειτουργό, μαία, γιατρό, ψυχολόγο που σκοπό έχει να συμβουλευσει τη μόνη-μητέρα και να στηρίζει τις αποφάσεις της.
5. Βοήθεια σε πρακτικά θέματα, ιδιαίτερα στο αρχικό στάδιο, με ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, παροχές σε είδος και με οικονομική ενίσχυση, συμβουλευτική βοήθεια.

Όλες οι υπηρεσίες του Κέντρου Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» προς τις μόνες-μητέρες και τα παιδιά τους παρέχονται δωρεάν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία ακολουθώντας το ευαγγελικό πνεύμα επίδειξης φιλανθρωπίας προς τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα, πιέσεις και δεσμεύσεις ευρισκόμενοι σε ειδικές ψυχοκοινωνικές συνθήκες, αντιμετωπίζει τα εξώγαμα παιδιά με στοργή και αγάπη και τις ανύπαντρες μητέρες με ενδιαφέρον και κατανόηση.

Χωρίς να απομακρύνεται από τις θεμελιώδεις θέσεις της ότι οι σαρκικές σχέσεις άνδρα-γυναίκας βρίσκουν την ολοκλήρωσή τους μέσα στο γάμο, που τον χαρακτηρίζει «μυστήριο αγάπης» και «μικρή εκκλησία», η Ορθόδοξη Εκκλησία επιχειρεί να επανεντάξει στην αγαπητική κοινωνία του Θεού και όλους όσους ξεφεύγουν από το ευαγγελικό ιδεώδες στο χώρο της γενετήσιας ζωής (Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ», 1980).

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η δήλωση του εκπρόσωπου τύπου της Ιεράς Συνόδου κου. Χατζηφώτη σύμφωνα με την οποία: Η Εκκλησία αναγνωρίζει ότι η γυναίκα που γέννησε παιδί εκτός γάμου έχει διαπράξει, βέβαια, αμάρτημα, ωστόσο ως φορέας κοινωνικοποίησης και κοινωνικού ελέγχου δεν απορρίπτει την ανύπαντρη μητέρα. Αντίθετα, συμπαραστέκεται έμπρακτα προσφέροντας οικονομική ενίσχυση για την κάλυψη των άμεσων αναγκών του μωρού και της ίδιας και παρέχοντας καθοδήγηση και ψυχολογική υποστήριξη από τους Πνευματικούς. Μέσα στα πλαίσια του ΚΕ.Σ.Ο. (Κέντρο Στήριξης Οικογένειας) η Εκκλησία δημιούργησε τη «**Στέγη Μητέρας**», μία ειδική υπηρεσία στήριξης των άγαμων και κακοποιημένων μητέρων, η οποία λειτουργεί στην Κυψέλη Αττικής με ευθύνη της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Η στέγη έχει δυνατότητα φιλοξενίας 30-40 μητέρων με τα παιδιά τους. Κατά τη διάρκεια παραμονής όλες οι υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ε.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Οι προβληματισμοί που προέκυψαν από την ανασκόπηση της σχετικής με τις ανύπαντρες μητέρες βιβλιογραφίας σε σχέση με την προσβασιμότητα αυτών στην αγορά εργασίας, κατεύθυναν το σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα στο Τμήμα Προστασίας Οικογένειας, Παιδιού και Κοινωνικών Ερευνών από το μήνα Ιούνιο 2004 έως το μήνα Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Ο αριθμός του δείγματος ήταν 63 ερωτηθέντες.

Ε.1.1. Σκοπός Έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των δυνατοτήτων πρόσβασης των ανύπαντρων μητέρων στην αγορά εργασίας του νομού Θεσσαλονίκης στην παρούσα χρονική περίοδο.

Πιο συγκεκριμένα οι στόχοι της έρευνας:

- ❖ Διερεύνηση του προφίλ των ανύπαντρων μητέρων που ανήκουν στο ενεργό εργατικό δυναμικό.
- ❖ Συσχετισμός της μητρότητας εκτός γάμου με την προσβασιμότητα των άγαμων μητέρων στην αγορά εργασίας.
- ❖ Συσχετισμός της προκατάληψης απέναντι στη γυναίκα και ιδιαίτερα στη μόνη-μητέρα με την προσβασιμότητα στην αγορά εργασίας.
- ❖ Συσχετισμός της ύπαρξης ανήλικων-εξαρτώμενων παιδιών με τη δυνατότητα της ανύπαντρης μητέρας να εργαστεί.
- ❖ Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της υπάρχουσας κοινωνικής πολιτικής για την κοινωνική προστασία των ανύπαντρων μητέρων και των παιδιών τους.

Η στρατηγική που ακολουθήθηκε ήταν αυτή της ποσοτικής έρευνας. Σύμφωνα με τον Ρόμπσον (1993) η τυπική επισκόπηση «αναζητά να περιγράψει και/ή να αναλύσει αυτό που τα υποκείμενα της έρευνας σκέφτονται ή αισθάνονται για το θέμα». Στη μέθοδο της επισκόπησης το μέσο που παίρνει ιδιαίτερη αξία και η χρήση του ξεχωριστή βαρύτητα είναι το ερωτηματολόγιο. Ο Λελάκης (1994) αναφέρει τα πλεονεκτήματα της χρήσης του ερωτηματολογίου σε μία έρευνα: «Πολλοί εξεταζόμενοι μπορούν να ερωτηθούν ταυτόχρονα, απαιτούνται λιγότερα έξοδα, κάθε εξεταζόμενος απαντά στο ίδιο σύνολο ερωτήσεων, είναι ένας τρόπος έκφρασης που δεν προκαλεί δισταγμό στους ερωτώμενους, οι απαντήσεις μπορούν εύκολα να κωδικοποιηθούν, μπορούν να συγκεντρωθούν δεδομένα από μακρινές αποστάσεις και συλλέγονται στοιχεία από πολύ περισσότερα άτομα σε σύγκριση με άλλα μέσα».

Με βάση αυτή τη συλλογιστική έγινε η επιλογή της ερευνητικής –ποσοτικής στρατηγικής.

E.2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- Απειλούνται οι ανύπαντρες μητέρες από αποκλεισμό στην αγορά εργασίας λόγω της ιδιαιτερότητας τους;
- Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στον αριθμό των παιδιών και στη δυνατότητα απασχόλησης;
- Η έλλειψη απασχόλησης έχει σχέση με την ποιότητα ζωής της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού της;
- Τι οδηγεί τις γυναίκες στην επιλογή της μητρότητας εκτός γάμου;
- Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στο μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του οικογενειακού περιβάλλοντος της ανύπαντρης μητέρας και στην επιλογή της για την απόκτηση παιδιού εκτός γάμου;

- Είναι η υπάρχουσα κοινωνική πολιτική για την παιδική προστασία επαρκής, ώστε να μπορεί η ανύπαντρη μητέρα να εργαστεί σε πλήρη απασχόληση;
- Γνωρίζουν οι ανύπαντρες μητέρες τις κοινωνικές δομές και τα δικαιώματά τους ως ευπαθή κοινωνική ομάδα;

E.3. ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Στην παρούσα έρευνα γίνονται οι παρακάτω υποθέσεις:

- Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στον αριθμό και την ηλικία των παιδιών και στη δυνατότητα πρόσβασης της ανύπαντρης μητέρας στην αγορά εργασίας.
- Η έλλειψη απασχόλησης και κατά συνέπεια η απουσία εισοδήματος έχει σχέση με την ποιότητα ζωής της ανύπαντρης μητέρας και του παιδιού της.
- Το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων της ανύπαντρης μητέρας δεν έχει σχέση με την επιλογή της μητρότητας εκτός γάμου.
- Η συνειδητή επιλογή του μονογονεϊκού ρόλου αποτελεί ελάχιστο ποσοστό μεταξύ των προσερχόμενων ανύπαντρων μητέρων στις υπηρεσίες.
- Η υπάρχουσα κοινωνική πολιτική για την παιδική προστασία είναι ανεπαρκής και αναποτελεσματική κι έτσι δε διευκολύνεται η προσβασιμότητα της ανύπαντρης μητέρας στην αγορά εργασίας.
- Οι ανύπαντρες μητέρες, στο σύνολο τους, δε γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις παροχές που δικαιούνται ως ευπαθής κοινωνική ομάδα.

E.4. ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

E.4.1. Πληθυσμός

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν ανύπαντρες μητέρες του νομού Θεσσαλονίκης που ανήκουν στο ενεργό εργατικό δυναμικό (εργαζόμενες ή άνεργες που αναζητούν εργασία).

E.4.2. Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οι ανύπαντρες μητέρες που απευθύνθηκαν στο Τμήμα Προστασίας Οικογένειας, Παιδιού και Κοινωνικών Ερευνών της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχίας Θεσσαλονίκης.

E.4.3. Κριτήρια επιλογής του δείγματος

Το κύριο κριτήριο επιλογής για τους συμμετέχοντες σε αυτή την έρευνα ήταν το φύλο και η οικογενειακή κατάσταση. Συγκεκριμένα, γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών με παιδιά εκτός γάμου.

Το δεύτερο κριτήριο ήταν η ηλικία. Οι συμμετέχοντες δηλαδή ήταν ανύπαντρες μητέρες ηλικίας από 20 έως 50 ετών.

Τέλος, τα υποκείμενα του δείγματος έπρεπε να ανήκουν στο ενεργό εργατικό δυναμικό, κι επομένως να είναι είτε εργαζόμενες, σε οποιαδήποτε μορφή απασχόλησης, είτε άνεργες που όμως επιθυμούν και αναζητούν εργασία.

E.5. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ

Για την καταγραφή και συγκέντρωση στοιχείων που θα οδηγήσουν στην απόρριψη ή επιβεβαίωση των υποθέσεων που έχουν τεθεί στη συγκεκριμένη μελέτη, θεωρήθηκε ότι καταλληλότερο μέσο ήταν η χρήση ερωτηματολογίου που θα συμπληρωνόταν παρουσία του ερευνητή. Έτσι, κατέστη δυνατό να αξιοποιηθούν τα πλεονεκτήματα χρήσης του ερωτηματολογίου (ευκολία στην κατασκευή και χρήση, συγκριτικά με άλλα εργαλεία οικονομικός τρόπος, κοινό για όλα τα υποκείμενα της έρευνας, γραπτό και με εύκολη επεξεργασία των δεδομένων).

Παράλληλα, διασφαλίστηκε η αμεσότητα της επικοινωνίας, η δυνατότητα διευκρινίσεων, επεξηγήσεων, η δυνατότητα ταυτόχρονης παρατήρησης των αντιδράσεων του υποκειμένου, η παροχή συμπληρωματικών στοιχείων και περιορίστηκε η πιθανότητα απώλειας ποσοστών (ΔΙΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, 1999).

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα είναι χωρισμένο σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις γενικές και δημογραφικές, σχετικά με το προφίλ του ερωτώμενου ατόμου και της σημερινής κοινωνικής του πραγματικότητας.

Το δεύτερο μέρος αφορά στην εργασιακή κατάσταση του ερωτώμενου σε συνάρτηση πάντα με την ύπαρξη παιδιού/παιδιών.

E.5.1. 1^ο μέρος του ερωτηματολογίου

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από 15 ερωτήσεις και έχουν συμπεριληφθεί:

1. Πραγματικές ερωτήσεις που αφορούν στην ηλικία, στην εκπαίδευση και στην καταγωγή του ερωτώμενου.
2. Κλειστού τύπου ερωτήσεις και προκατασκευασμένες, όπου ζητούνται πληροφορίες για τις οικογενειακές σχέσεις του ερωτώμενου και την περιγραφή της μονογονεϊκότητας την οποία βιώνει.

E.5.2. 2^ο μέρος ερωτηματολογίου

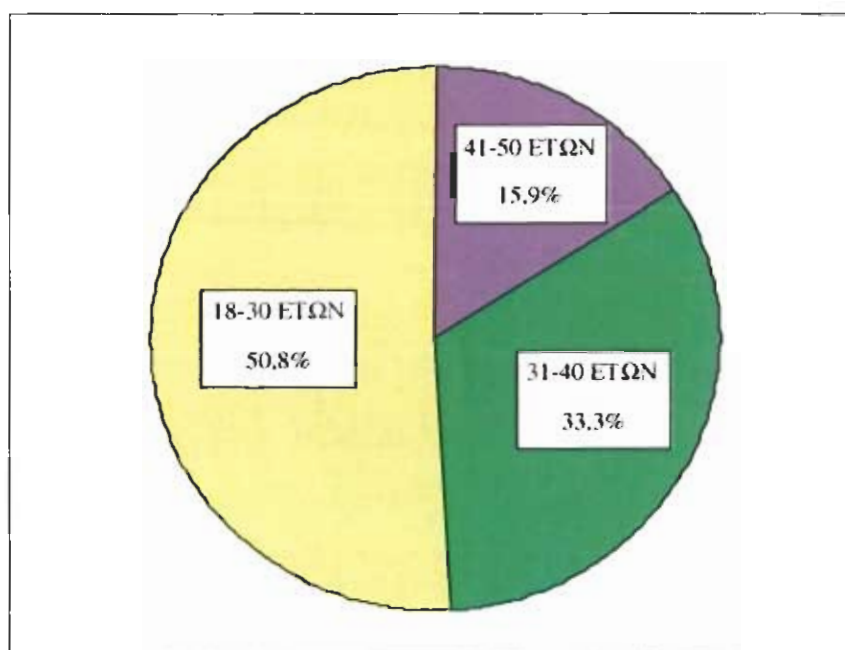
Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από 15 ερωτήσεις και έχουν συμπεριληφθεί:

Κλειστού τύπου ερωτήσεις και προκατασκευασμένες, όπου ο ερωτώμενος δίδει πληροφορίες για την εργασιακή του κατάσταση, την ενημέρωσή του για τους σχετικούς Συμβουλευτικούς Φορείς και τέλος για την ποιότητα ζωής στην καθημερινότητα του ίδιου και του παιδιού.

**ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ
"ΑΝΥΠΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ"**

1. ΗΛΙΚΙΑ

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
18-30 ΕΤΩΝ	32	50,80%
31-40 ΕΤΩΝ	21	33,30%
41-50 ΕΤΩΝ	10	15,90%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

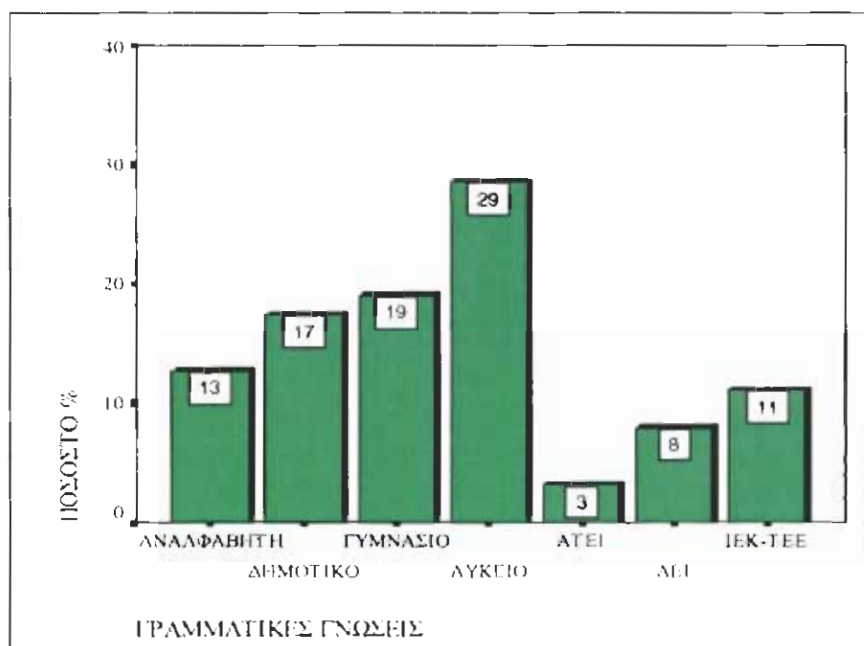
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, 50,8%, ανήκει στην ηλικία των 18-30 ετών.

Στην ηλικιακή ομάδα 31-40 ετών ανήκει το 33,3% του δείγματος.

Η μειοψηφία των ερωτηθέντων, 15,9%, ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 41-50 ετών.

2.ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

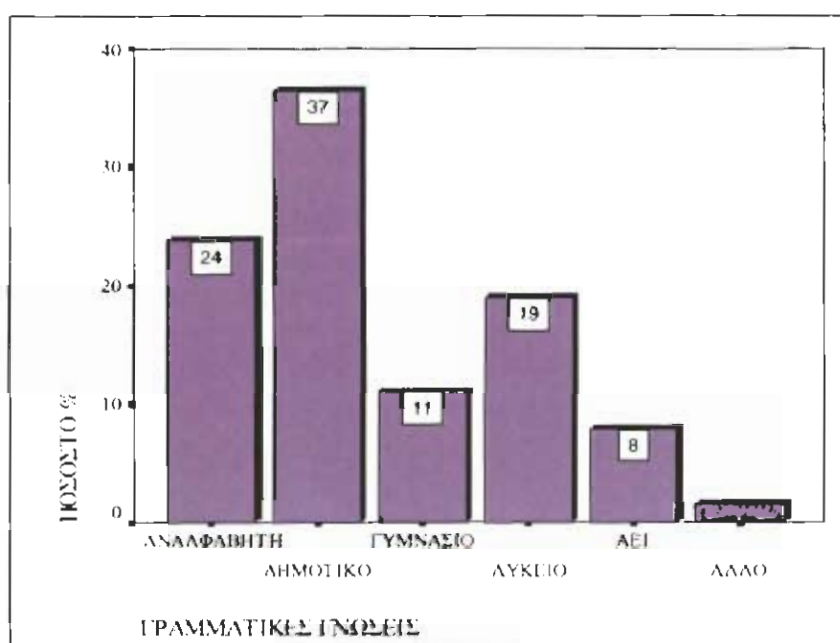
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΗ	8	13%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	11	17%
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	12	19%
ΛΥΚΕΙΟ	18	29%
ΑΤΕΙ	2	3%
ΑΕΙ	5	8%
ΙΕΚ-ΤΕΕ	7	11%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Μεταξύ των ερωτηθέντων διακρίνονται αναλφάβητοι έως και απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, το 13% είναι αναλφάβητοι, το 17% είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 19% έχουν ολοκληρώσει το γυμνάσιο, το 29% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 3% είναι πτυχιούχοι ανώτατης τεχνολογικής εκπαίδευσης, το 8% είναι πτυχιούχοι πανεπιστημίου και το 11% έχουν ολοκληρώσει σπουδές ΙΕΚ και ΤΕΕ.

3.ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

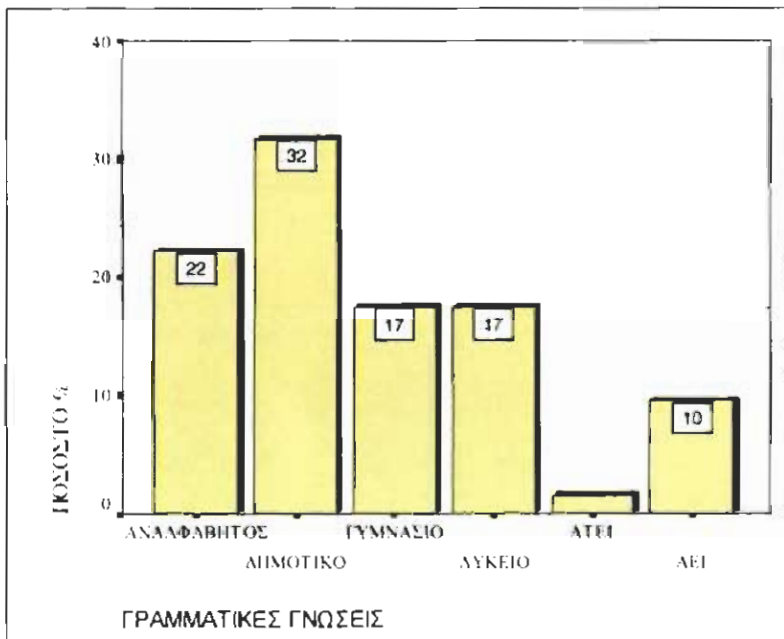
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΗ	15	24%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	23	37%
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	7	11%
ΛΥΚΕΙΟ	12	19%
ΑΕΙ	5	8%
ΆΛΛΟ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, το μεγαλύτερο ποσοστό, 37%, απάντησαν πως οι μητέρες τους ολοκλήρωσαν εκπαίδευση δημοτικού. Το 24% ανήκει στις αναλφάβητες μητέρες, το 11% έχει ολοκληρώσει το γυμνάσιο, το 19% είναι απόφοιτες λυκείου, το 8% είναι πτυχιούχοι πανεπιστημίου, το 1% έχει τελειώσει κάποια άλλη σχολή, ενώ δε δόθηκε καμία απάντηση για μητέρες-πτυχιούχους ανώτατης τεχνολογικής εκπαίδευσης.

4.ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

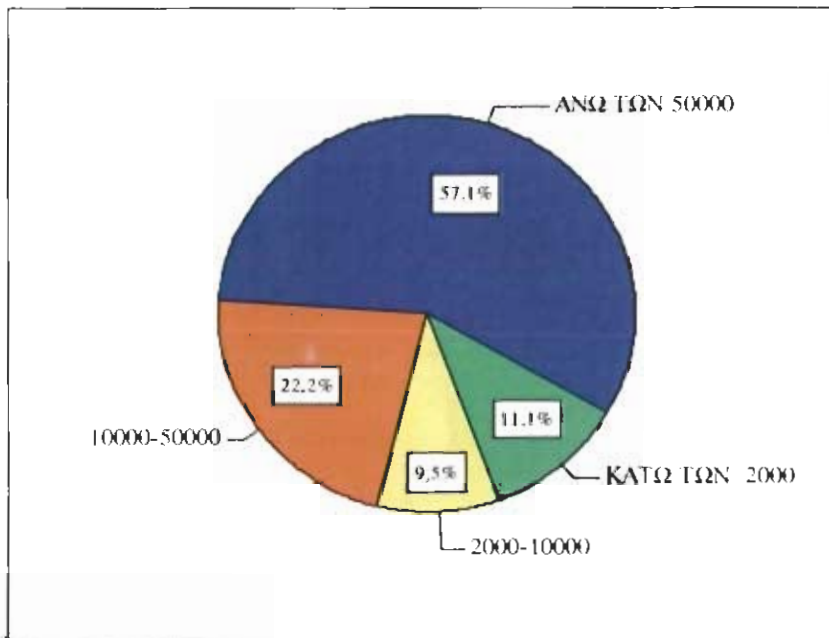
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΣ	14	22%
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	20	32%
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	11	17%
ΛΥΚΕΙΟ	11	17%
ΑΕΙ	1	2%
ΆΛΛΟ	6	10%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό, 32%, των πατέρων των ερωτηθέντων έχει ολοκληρώσει το δημοτικό, το 22% είναι αναλφάβητοι, το 17% έχει ολοκληρώσει το γυμνάσιο, επίσης ένα ποσοστό 17% έχει απολυτήριο λυκείου, το 2% είναι απόφοιτοι ανώτατης τεχνολογικής εκπαίδευσης και τέλος το 10% είναι πτυχιούχοι πανεπιστημίου.

5.ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΤΕ;

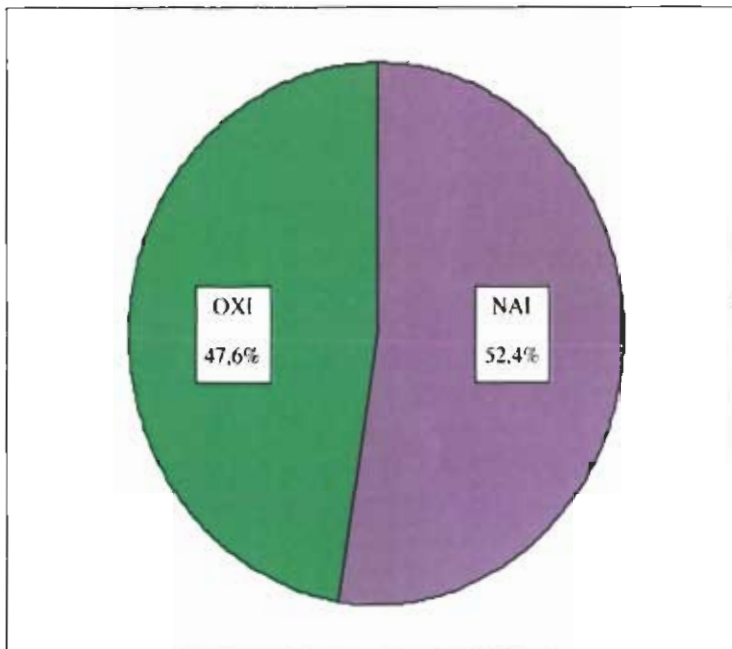
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΧΩΡΙΟ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 2000 ΚΑΤΟΙΚΩΝ	7	11,10%
ΚΩΜΟΠΟΛΗ 2000-10000 ΚΑΤΟΙΚΩΝ	6	9,50%
ΠΟΛΗ 10000-50000 ΚΑΤΟΙΚΩΝ	14	22,20%
ΠΟΛΗ ΑΝΩ ΤΩΝ 50000 ΚΑΤΟΙΚΩΝ	36	57,20%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Όσον αφορά στον τόπο καταγωγής, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, 57,2%, προέρχεται από πόλεις άνω των 50000 κατοίκων. Το 22,2% προέρχεται από πόλεις 10000-50000 κατοίκων, το 9,5% κατάγεται από κωμοπόλεις 2000-10000 κατοίκων και το 11,1% από χωριό κάτω των 2000 κατοίκων.

6. ΖΗΣΑΤΕ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ;

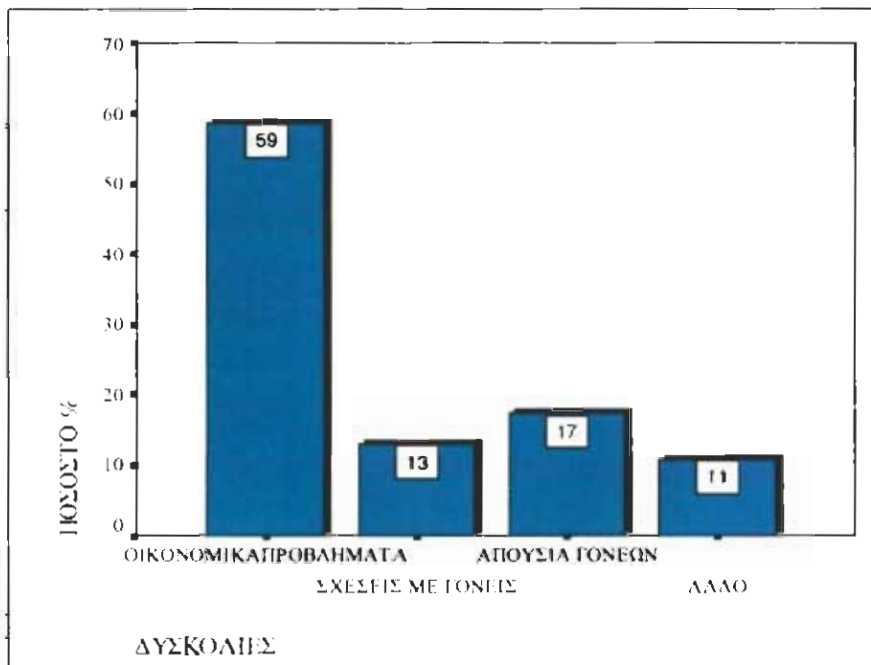
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	33	52,40%
ΟΧΙ	30	47,60%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 52,4% του δείγματος έζησε δύσκολα παιδικά χρόνια, ενώ το 47,6% έζησε ευχάριστη παιδική ηλικία.

7.ΑΝ ΝΑΙ, ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΑΦΟΡΟΥΣΑΝ

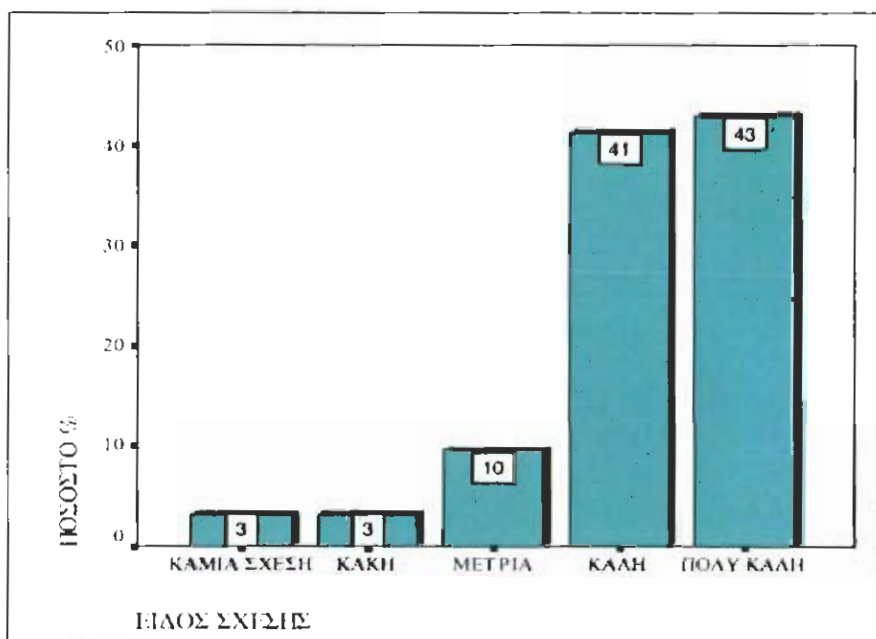
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	27	59%
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	6	13%
ΑΠΟΥΣΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	8	17%
ΆΛΛΟ	5	11%
ΣΥΝΟΛΟ	46	100%

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων που έζησαν δύσκολα παιδικά χρόνια, δηλώνει ότι οι δυσκολίες αφορούσαν σε οικονομικά προβλήματα, σε ποσοστό 59%. Το 13% δήλωσε προβληματικές σχέσεις με τους γονείς, το 17% ανέφερε προβλήματα από την απουσία γονέων και το 11% κάποια άλλη αιτία.

8. ΠΩΣ ΗΤΑΝ Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΕΡΑ;

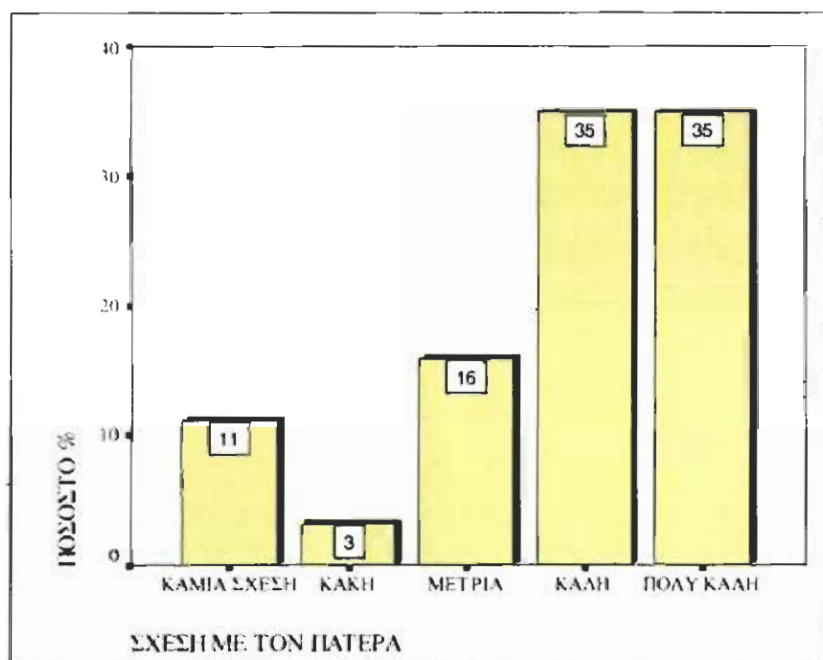
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΚΑΜΙΑ ΣΧΕΣΗ	2	3%
ΚΑΚΗ	2	3%
ΜΕΤΡΙΑ	6	10%
ΚΑΛΗ	26	41%
ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	27	43%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Η μειοψηφία του δείγματος είχε άσχημες σχέσεις με τη μητέρα της. Συγκεκριμένα, το 3% δεν είχε καμία σχέση, επίσης ένα ποσοστό 3% είχε κακή σχέση με τη μητέρα του, το 10% διατηρούσε μέτριες σχέσεις, το 41% είχε καλές σχέσεις, ενώ η πλειοψηφία, 43%, διατηρούσε και διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με τη μητέρα του.

9. ΠΩΣ ΗΤΑΝ Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΣΑΣ;

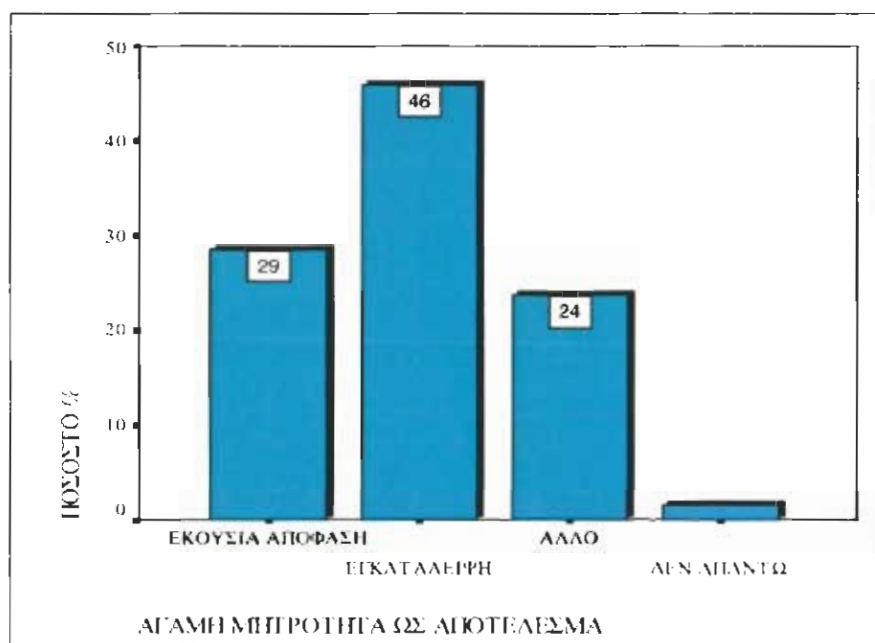
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΚΑΜΙΑ ΣΧΕΣΗ	7	11%
ΚΑΚΗ	2	3%
ΜΕΤΡΙΑ	10	16%
ΚΑΛΗ	22	35%
ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	22	35%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Επίσης, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων διατηρούσε και διατηρεί θετικές σχέσεις με τον πατέρα της. Συγκεκριμένα, το 35% είχε πολύ καλή σχέση κι επίσης το 35% είχε καλή σχέση. Ένα ποσοστό 16% βίωσε μέτρια σχέση με τον πατέρα του, το 3% είχε κακή σχέση και το 11% καμία σχέση.

10. Η ΑΓΑΜΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ ΣΑΣ ΗΤΑΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ:

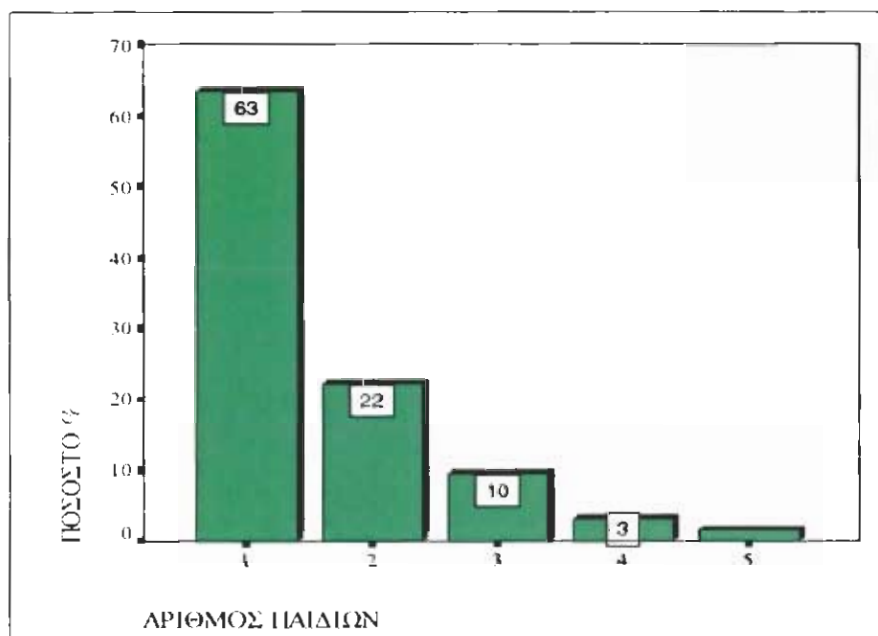
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΚΟΥΣΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗ	18	29%
ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ	29	46%
ΆΛΛΟ	15	24%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	1	1%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Στην πλειοψηφία τους, 46%, οι γυναίκες της έρευνας βίωσαν την άγαμη μητρότητα ως αποτέλεσμα εγκατάλειψης από το σύντροφό τους. Το 29% του δείγματος επέλεξε εκούσια την άγαμη μητρότητα, το 24% βίωσε αυτή τη μορφή μητρότητας από άλλη αιτία και το 1% του δείγματος αρνήθηκε να απαντήσει σε αυτή την ερώτηση.

11. ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟΚΤΗΣΑΤΕ;

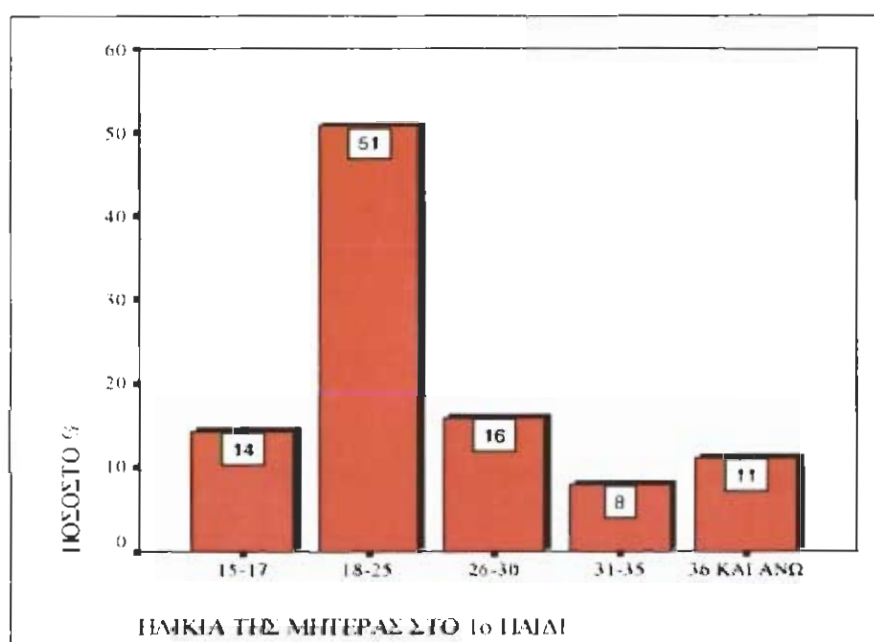
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1	39	63%
2	15	22%
3	6	10%
4	2	3%
5	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Στην πλειοψηφία τους οι ερωτηθέντες, με ποσοστό 63% έχουν αποκτήσει ένα παιδί. Το 22% του δείγματος απέκτησε 2 παιδιά, το 10% 3 παιδιά, το 3% 4 παιδιά και τέλος το 2% απέκτησε 5 παιδιά.

12. ΣΕ ΠΟΙΑ ΗΛΙΚΙΑ ΑΠΟΚΤΗΣΑΤΕ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΑΣ ΠΑΙΔΙ;

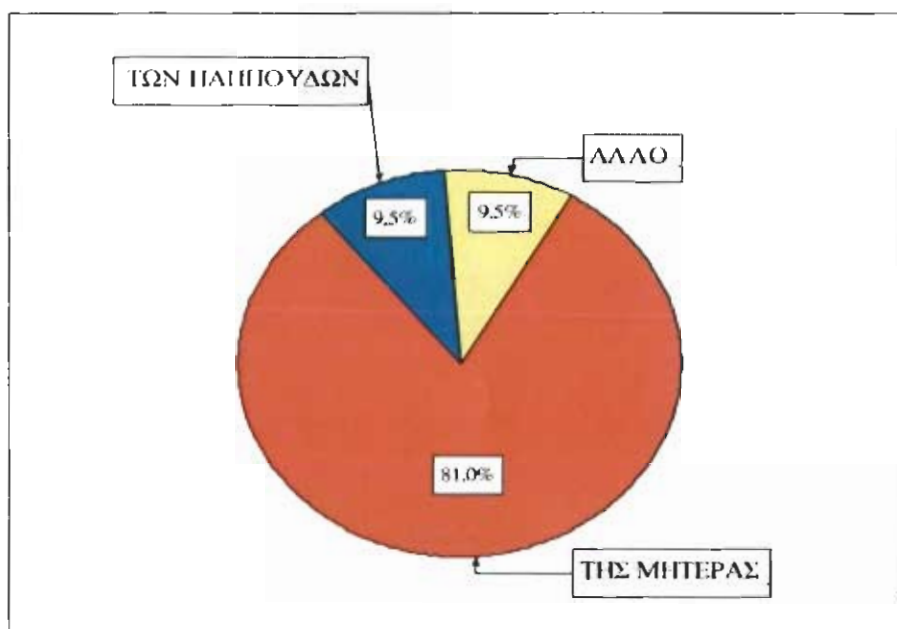
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
15-17 ΕΤΩΝ	9	14%
18-25 ΕΤΩΝ	32	51%
26-30 ΕΤΩΝ	10	16%
31-35 ΕΤΩΝ	5	8%
36 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ	7	11%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Στην ερώτηση αυτή η πληροφορία που ενδιαφέρει τον ερευνητή είναι η ηλικία κατά την οποία οι ερωτηθέντες εισήλθαν στη μονογονεϊκότητα. Συγκεκριμένα, το 14% του δείγματος απέκτησε το 1ο παιδί στην ηλικιακή ομάδα 15-17 ετών, η πλειοψηφία, 51%, στην ηλικία 18-25 ετών. Το 16% σε ηλικία 26-30 ετών, το 8% μεταξύ 31-35 ετών και τέλος ένα ποσοστό 11% στην ηλικία από 36 ετών και άνω.

13. ΤΟ/ΤΑ ΠΑΙΔΙ/ΠΑΙΔΙΑ ΖΕΙ/ΖΟΥΝ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ:

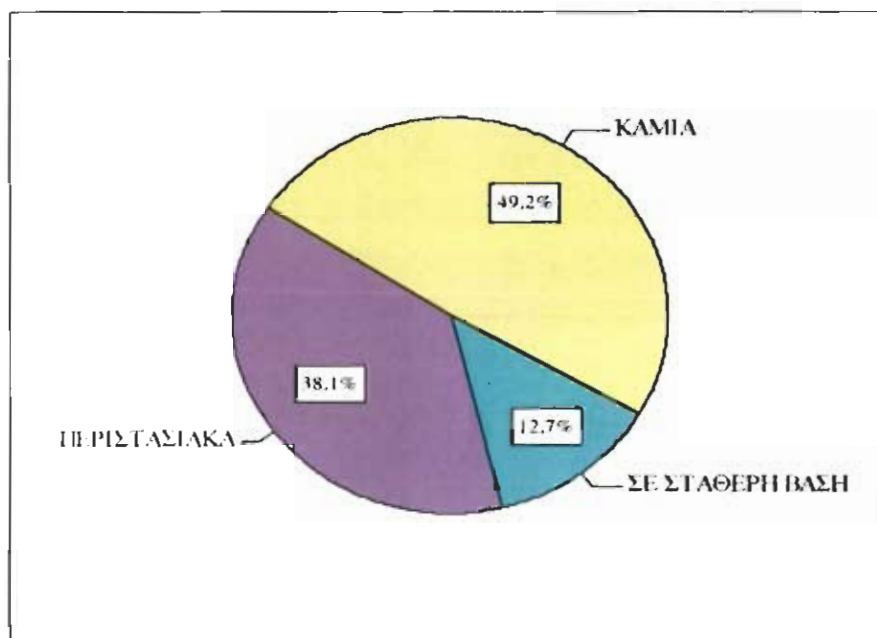
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	51	81%
ΤΩΝ ΠΑΠΠΟΥΔΩΝ	6	9,50%
ΆΛΛΟ	6	9,50%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Σε αυτή την ερώτηση θα πρέπει να επισημανθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό, 81%, των παιδιών εκτός γάμου ζει στο σπίτι της μητέρας, ένα ποσοστό 9,5% ζει στο σπίτι των παππούδων, ενώ ένα ποσοστό 9,5% διαμένει σε άλλη κατοικία.

14.ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ;

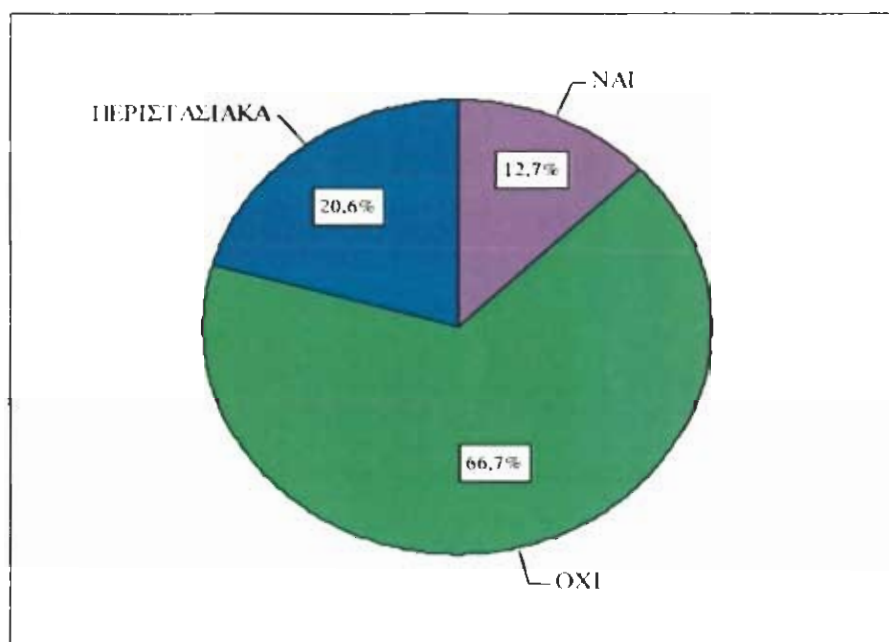
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΣΕ ΣΤΑΘΕΡΗ ΒΑΣΗ	8	12,70%
ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	24	38,10%
ΚΑΜΙΑ	31	49,20%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το μεγαλύτερο ποσοστό, 49,2%, των παιδιών εκτός γάμου, των ερωτηθέντων μητέρων, δεν έχουν καμία σχέση με τον πατέρα τους. Το 38,1% επικοινωνεί περιστασιακά, και μόνο το 12,7% έχει σταθερή επικοινωνία.

15. ΥΠΑΡΧΕΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΤΟΥ/ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΟΥ/ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΚΕΣ;

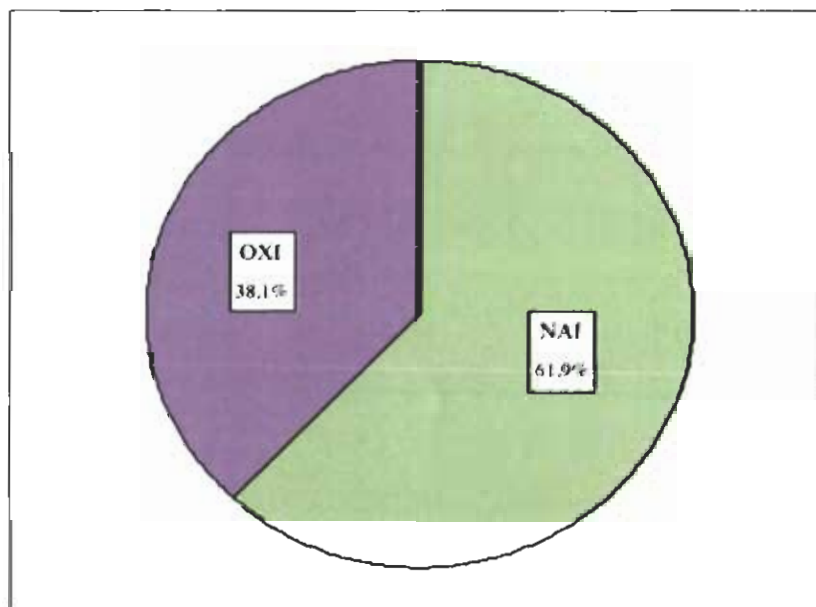
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	8	12,70%
ΟΧΙ	42	38,10%
ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ	13	49,20%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Ακόμη, το μεγαλύτερο ποσοστό, 66,7%, των παιδιών εκτός γάμου δε λαμβάνει οικονομική ενίσχυση από τον πατέρα του. Ένα ποσοστό 20,6% ενισχύεται περιστασιακά, και μόνο το 12,7% των παιδιών ενισχύεται οικονομικά από τον πατέρα του σε σταθερή βάση.

16.ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ;

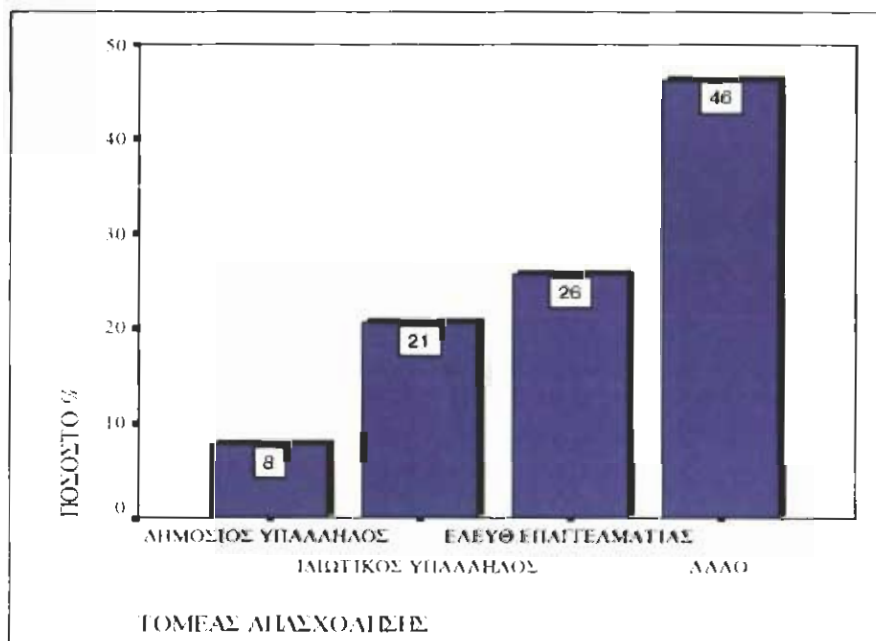
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	39	61,90%
ΟΧΙ	24	38,10%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το 61,9% των ανύπαντρων μητέρων που ερωτήθηκε δήλωσε ότι εργάζεται, ενώ το 38,1% δήλωσε ότι δεν έχει εργασία.

17. ΑΝ ΝΑΙ, ΣΕ ΠΟΙΟΝ ΤΟΜΕΑ;

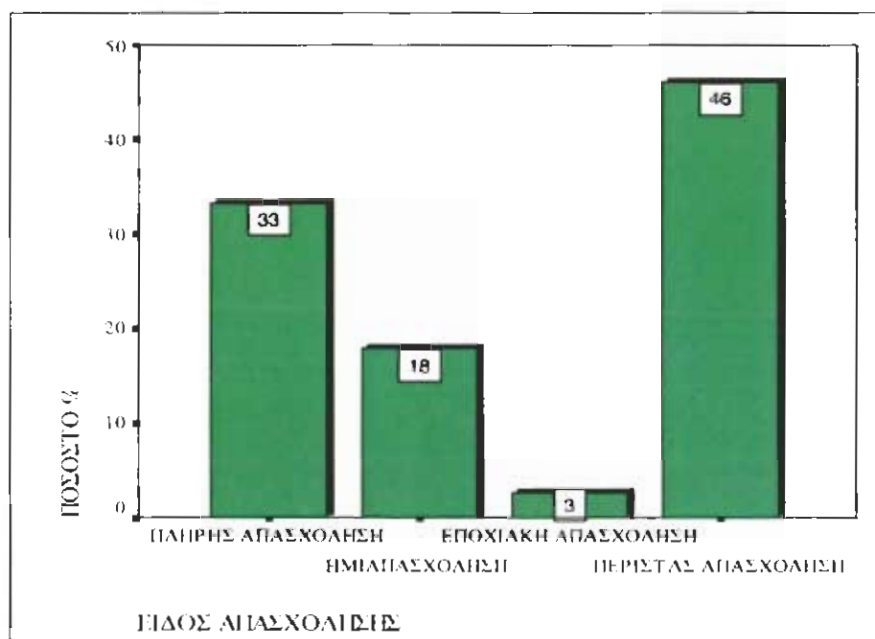
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	3	8%
ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	8	21%
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ	10	26%
ΆΛΛΟ	18	45%
ΣΥΝΟΛΟ	39	100%

Η μειοψηφία των εργαζομένων του δείγματος, 8%, απασχολούνται στο δημόσιο τομέα, το 21% του δείγματος στον ιδιωτικό τομέα, το 26% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και η πλειοψηφία, 45%, απασχολείται σε άλλη μορφή εργασίας.

18. ΕΙΔΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

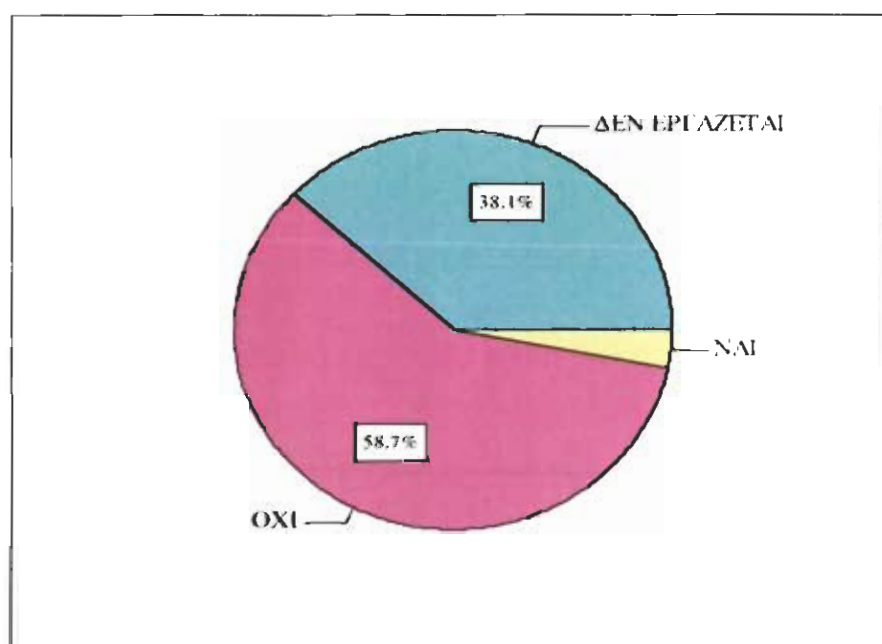
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	13	33%
ΗΜΙΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	7	18%
ΕΠΟΧΙΑΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	1	3%
ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	18	46%
ΣΥΝΟΛΟ	39	100%

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζόμενων ανύπαντρων μητέρων, 46%, απασχολείται περιστασιακά και ειδικότερα με την καθαριότητα κατοικιών και καταστημάτων. Η μειοψηφία, 3%, απασχολείται εποχιακά, ένα ποσοστό 18% διατηρεί απασχόληση με μειωμένο ωράριο και μόνο το 33% απασχολείται με πλήρες ωράριο.

19.ΕΧΕΤΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ;

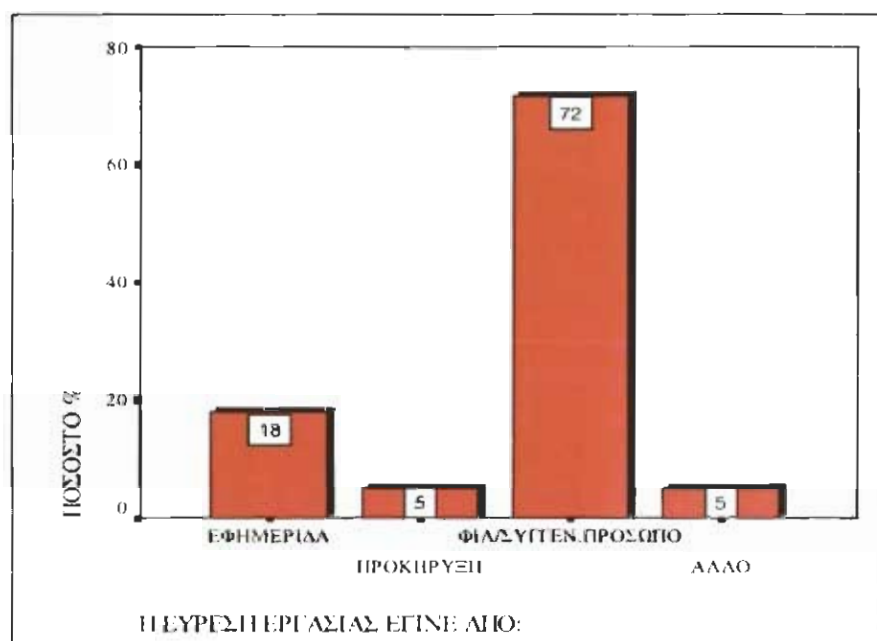
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	2	3,20%
ΌΧΙ	37	58,70%
ΔΕΝ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ	24	38,10%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το μεγαλύτερο ποσοστό, 58,7%, των εργαζόμενων ερωτηθέντων δεν έχει δεύτερη απασχόληση και μόνο το 3,2% έχει δεύτερη εργασία.

20. Η ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ:

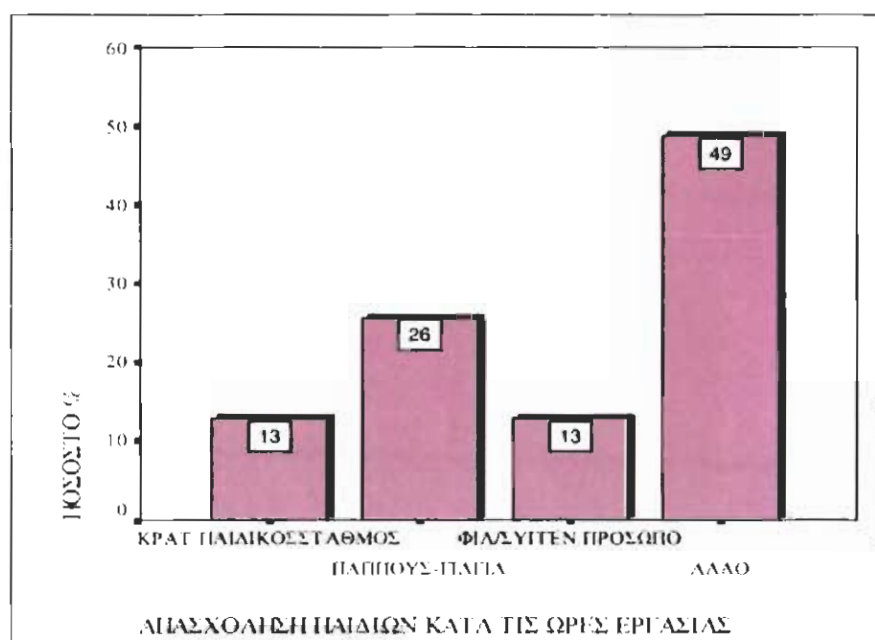
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	7	18%
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ	2	5%
ΦΙΛΙΚΟ/ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ	28	72%
ΆΛΛΟ	2	5%
ΣΥΝΟΛΟ	39	100%

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εργαζόμενων ερωτηθέντων, το 18% βρήκε απασχόληση μέσω εφημερίδας, το 5% από προκήρυξη, η πλειοψηφία, 72%, από φιλικό/συγγενικό πρόσωπο και το 5% από άλλη πηγή.

21. ΠΟΙΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΤΟ/ΤΑ ΠΑΙΔΙ/ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΩΡΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΑΣ;

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	5	13%
ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	0	0%
ΠΑΠΠΟΥΣ-ΓΙΑΓΙΑ	10	26%
ΦΙΛΙΚΟ/ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ	5	13%
ΆΛΛΟ	19	48%
ΣΥΝΟΛΟ	39	100%

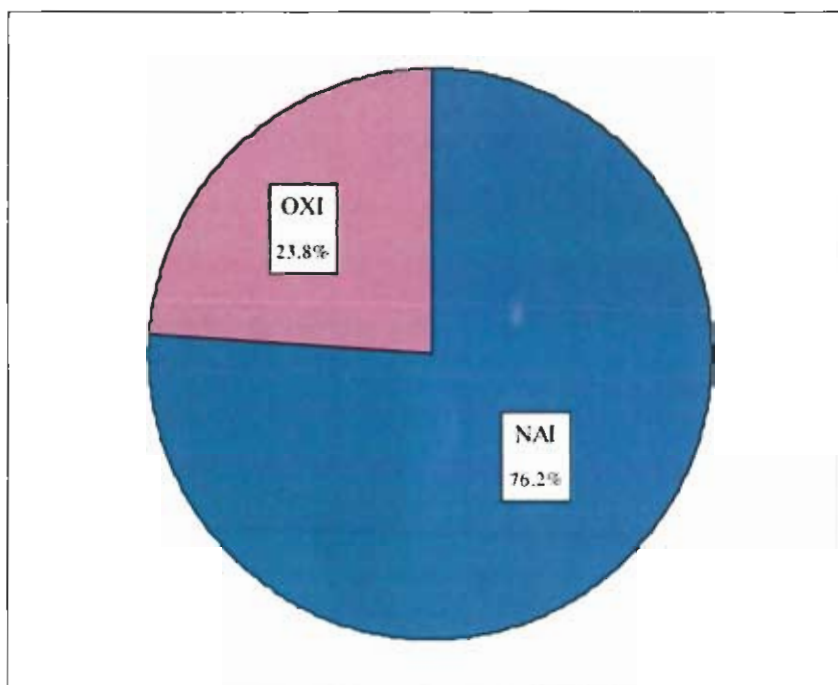
Το 13% των εργαζόμενων ερωτηθέντων εμπιστεύεται τη φύλαξη των παιδιών σε κρατικούς παιδικούς σταθμούς, το 26% έχει αναθέσει τη φροντίδα των παιδιών κατά τις ώρες εργασίας στους γονείς, το 13% σε φιλικό/συγγενικό πρόσωπο και το μεγαλύτερο ποσοστό, 48%, έδωσε την απάντηση "άλλο".

Συγκεκριμένα, οι επικρατέστερες απαντήσεις ήταν:

"Παίρνω το παιδί μαζί μου στην εργασία" και "Το μεγαλύτερο παιδί προσέχει το μικρότερο".

22. ΕΧΕΤΕ ΑΠΕΥΘΥΝΘΕΙ ΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΦΟΡΕΑ ΓΙΑ ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ;

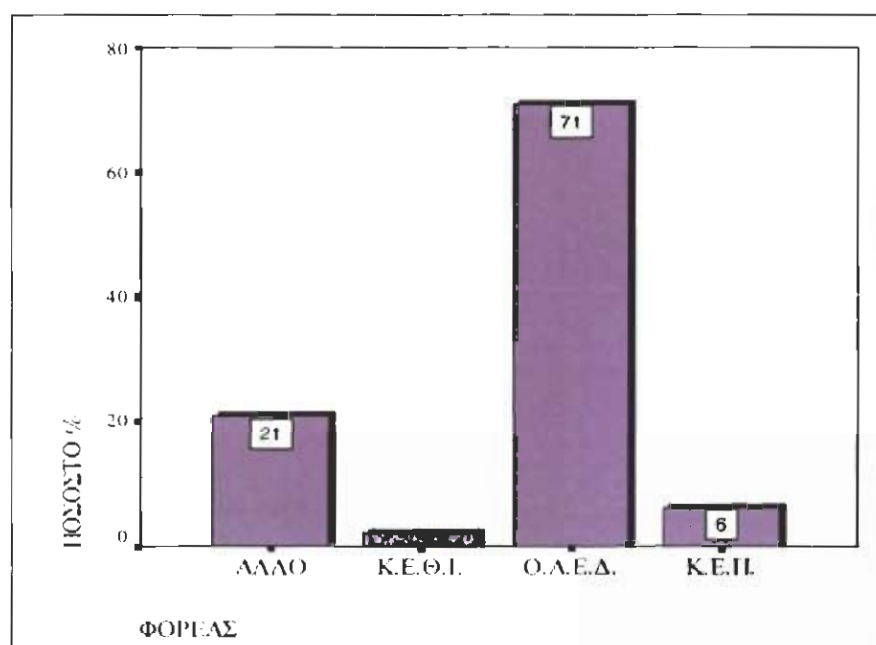
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	48	76,20%
ΟΧΙ	15	23,80%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, 76,2%, έχει απευθυνθεί σε κάποιο Συμβουλευτικό Φορέα για εύρεση εργασίας, ενώ το 23,8% δεν έχει προβεί σε μία τέτοια ενέργεια.

23.ΑΝ ΝΑΙ, ΣΕ ΠΟΙΟΝ ΦΟΡΕΑ;

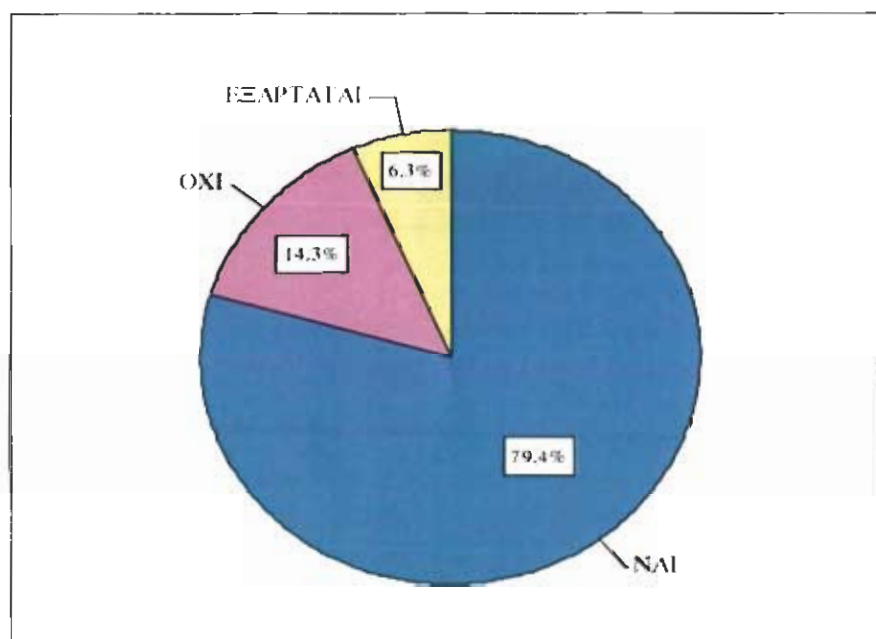
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Κ.Ε.Θ.Ι.	1	2%
Ο.Α.Ε.Δ.	34	71%
Κ.Ε.Π.	3	6%
ΆΛΛΟ	10	21%
ΣΥΝΟΛΟ	48	100%

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, 71%, δήλωσαν ότι απευθύνθηκαν στον Ο.Α.Ε.Δ., το 6% απευθύνθηκε στα Κ.Ε.Π., το 2% συμβουλευτήκε τα Κ.Ε.Θ.Ι. για εύρεση εργασίας και το 21% κάποιο άλλο φορέα.

24.ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΤΕ ΣΕ ΕΝΑ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ; (ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΜΕ ΧΡΗΜΑΤΑ)

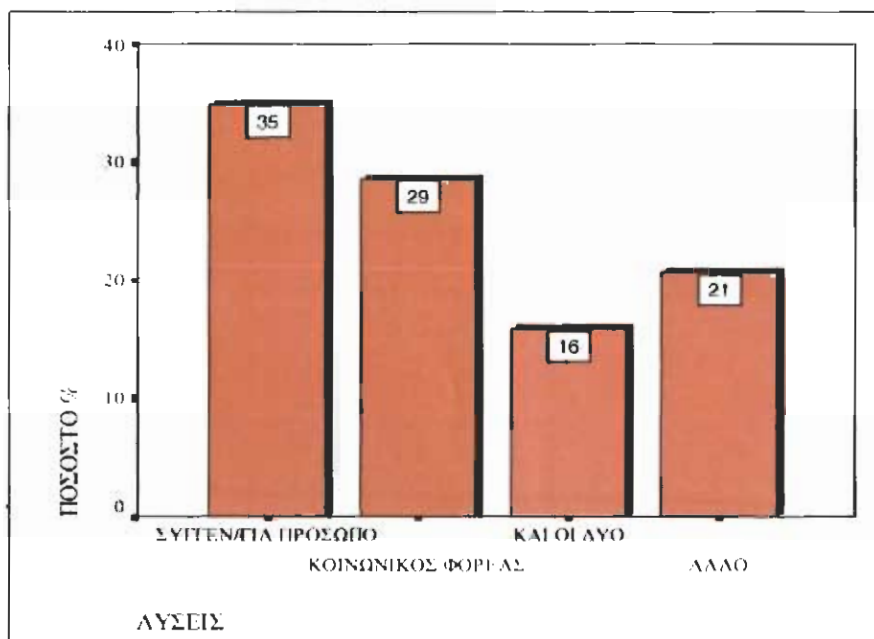
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	50	79,40%
ΟΧΙ	9	14,30%
ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ	4	6,30%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, 79,4%, επιθυμεί να συμμετέχει σε ένα Επιδοτούμενο Πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης, το 14,3% δεν επιθυμεί να συμμετέχει σε ένα τέτοιο πρόγραμμα και τέλος το 6,3% δηλώνει ότι η συμμετοχή του εξαρτάται από το αντικείμενο της κατάρτισης.

**25.ΠΟΙΟΣ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΔΩΣΕΙ
ΛΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΕ;**

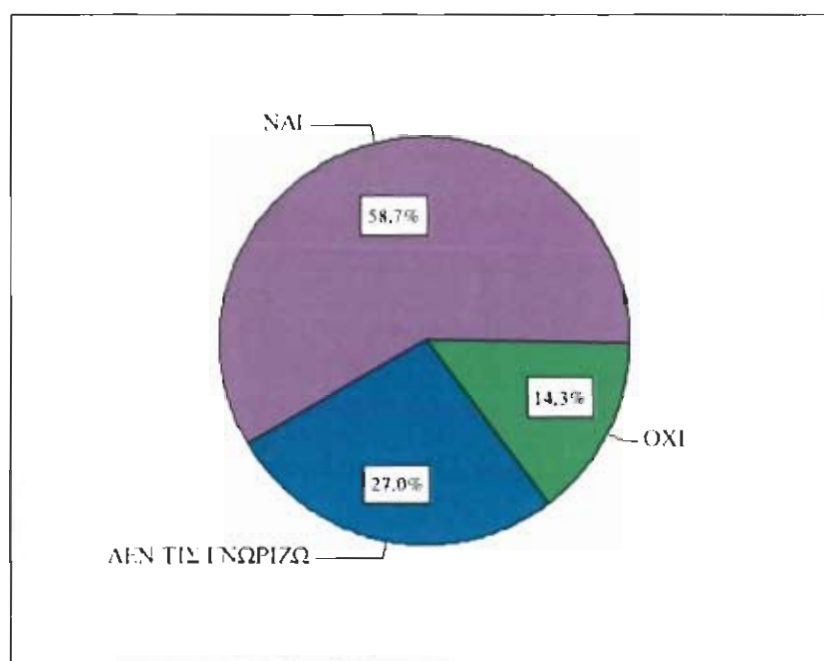
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ/ΦΙΛΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ	22	35%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ	18	29%
ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ	10	16%
ΆΛΛΟ	13	20%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, 35%, απευθύνεται σε κάποιο συγγενικό/φιλικό πρόσωπο θεωρώντας ότι είναι το κατάλληλο πρόσωπο για τη λύση των προβλημάτων του. Επίσης, το 29% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι κάποιος κοινωνικός φορέας μπορεί να τους βοηθήσει, ενώ το 16% θεωρεί ότι η καλύτερη λύση στα προβλήματά του μπορεί να βρεθεί μετά από συνεργασία των ανωτέρω. Τέλος, το 20% έδωσε την απάντηση "Άλλο". Η επικρατέστερη απάντηση ήταν: "Μόνη μου αντιμετωπίζω τα προβλήματα μου".

**26.ΚΑΝΕΤΕ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ ΠΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΣΤΕ
(ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ,ΑΔΕΙΕΣ,ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ,ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
ΣΕ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΚΛΠ);**

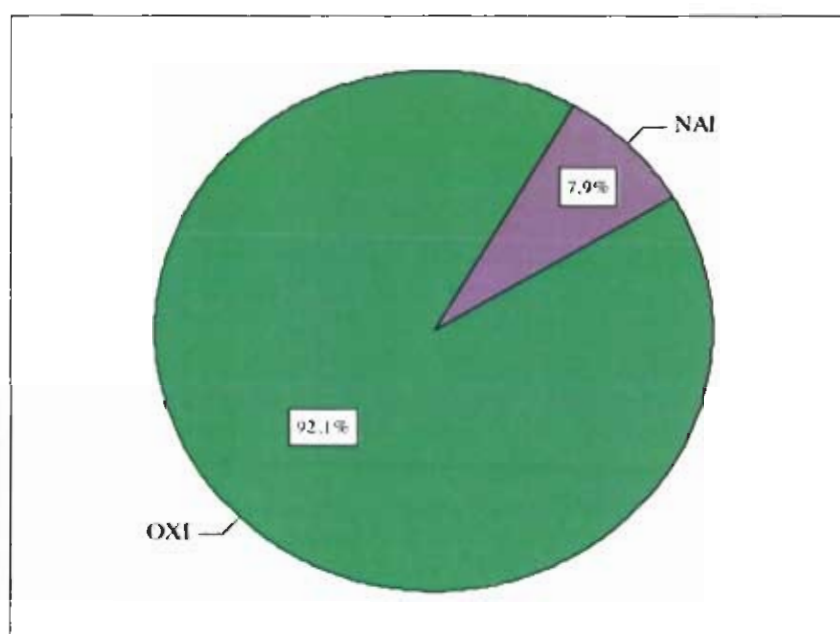
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	37	58,70%
ΌΧΙ	9	14,30%
ΔΕΝ ΤΙΣ ΓΝΩΡΙΖΩ	17	27%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, 58,7%, δηλώνει πως κάνει χρήση των παροχών που απευθύνονται σε αυτή την ειδική κατηγορία πληθυσμού. Το 14,3%, δηλώνει ότι δεν κάνει χρήση αυτών των παροχών, ενώ το 27% δηλώνει ότι δεν τις γνωρίζει.

**27.ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΤΕ ΣΕ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ-ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ
Η΄ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ-ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ (ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ, ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ,
ΘΕΑΤΡΟ ΚΛΠ);**

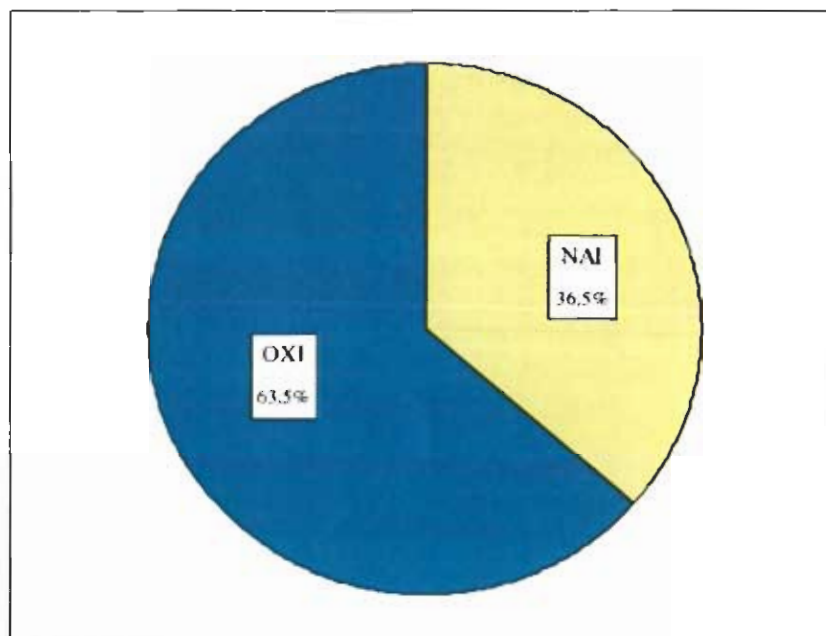
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	5	7,90%
ΟΧΙ	58	92,10%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το μεγαλύτερο ποσοστό, 92,1%, των ανύπαντρων μητέρων που ερωτήθηκαν δηλώνει πως δε συμμετέχει σε αθλητικές-πολιτιστικές εκδηλώσεις κατά τον ελεύθερο χρόνο του. Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό, 7,9%, συμμετέχει σε ανάλογες δραστηριότητες.

28.ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ/ΟΥΝ ΤΟ/ΤΑ ΠΑΙΔΙ/ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΑΝΑΛΟΓΑ ΤΜΗΜΑΤΑ;

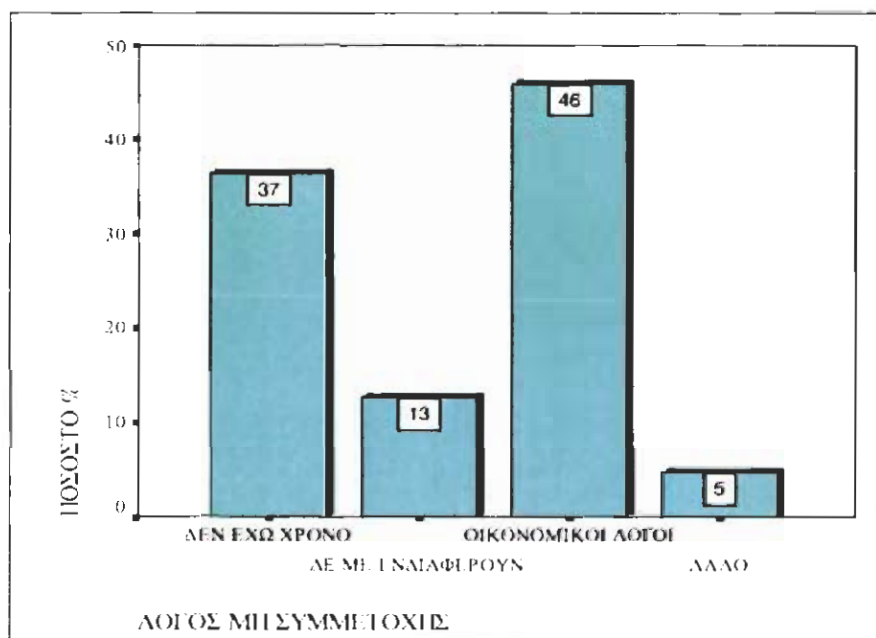
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	23	36,50%
ΌΧΙ	40	63,50%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Το 63,5% των παιδιών των ανύπαντρων μητέρων που ερωτήθηκαν δε συμμετέχουν σε αθλητικές-πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενώ συμμετέχει μόνο το 36,5% σε ανάλογες δραστηριότητες.

29. ΑΝ ΟΧΙ, ΓΙΑΤΙ;

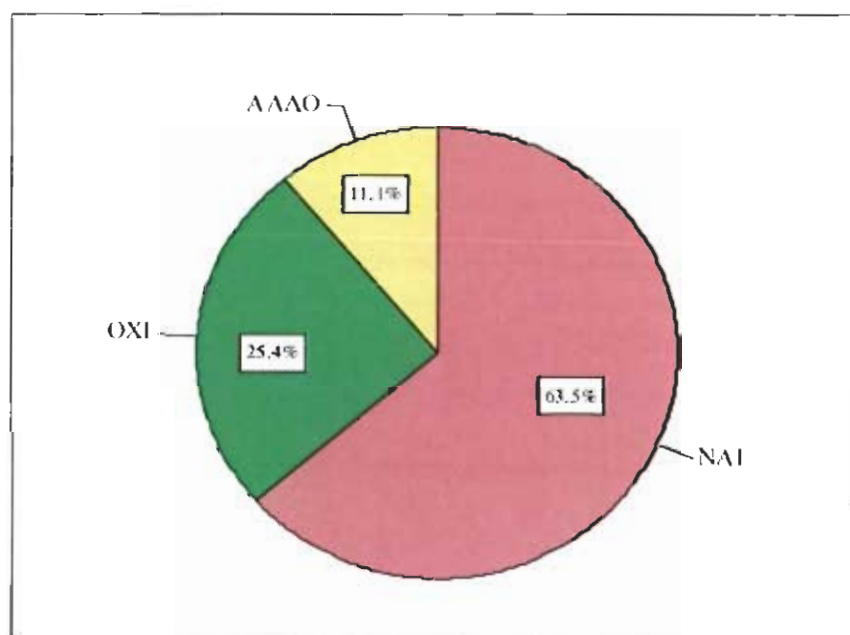
	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΕΝ ΕΧΩ ΧΡΟΝΟ	23	37%
ΔΕ ΜΕ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ	8	13%
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ	29	46%
ΆΛΛΟ	3	4%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100%

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως ως κυριότερος λόγος για τη μη συμμετοχή των ανόπαντρων μητέρων και των παιδιών τους σε δραστηριότητες παρουσιάζεται η έλλειψη χρημάτων, σε ποσοστό 46%. Δεύτερος σημαντικότερος λόγος είναι η έλλειψη ελεύθερου χρόνου σε ποσοστό 37%. Λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος δε συμμετέχει το 13% και ένα ποσοστό 4% για άλλους λόγους.

**30.ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΕ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΑΣ Η΄
ΝΑ ΑΚΟΥΣΕΤΕ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΛΛΩΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ
ΜΗΤΕΡΩΝ (ΟΜΑΔΕΣ ΜΕ ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΕΝΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ,
ΨΥΧΟΛΟΓΟ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟ);**

	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	40	63,50%
ΟΧΙ	16	25,40%
ΑΛΛΟ	7	11,10%
ΣΥΝΟΛΟ	63	100,00%

Οι ερωτηθέντες, στην πλειοψηφία τους, έδειξαν ενδιαφέρον για την προοπτική συμμετοχής τους σε μία οργανωμένη ομάδα ανύπαντρων μητέρων. Συγκεκριμένα, το 63,5% απάντησε θετικά, το 11,1% δήλωσε πως θα συμμετείχε με ορισμένες προϋποθέσεις, όπως απόλυτη εχεμύθεια και το 25,4% δήλωσε πως δεν ενδιαφέρεται.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- ❖ Οι ανύπαντρες μητέρες είναι γυναίκες από όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Η βασική διαφορά μεταξύ των ευνοημένων οικονομικά και των λιγότερο προνομιούχων είναι ότι οι πρώτες έχουν ίσως περισσότερες πιθανότητες για σπουδές, εξειδίκευση και επαγγελματική αποκατάσταση, καθώς η ύπαρξη χρημάτων αυτομάτως λύνει το πρόβλημα της φροντίδας των παιδιών.
- ❖ Η επιλογή της μητρότητας εκτός γάμου δε σχετίζεται με αρνητικές σχέσεις της ανύπαντρης μητέρας με τους γονείς της. Πιθανά να υπάρχει συσχετισμός με τα δύσκολα παιδικά χρόνια, που η ίδια βίωσε όντας παιδί.
- ❖ Οι περισσότερες γυναίκες του δείγματος πέρασαν στη φάση της μονογονεϊκότητας χωρίς την εκούσια επιλογή τους. Επιθυμούσε τη μητρότητα, αλλά μέσα στο σύνηθες δίπτυχο, γάμος-παιδιά.
- ❖ Οι γυναίκες που επέλεξαν την άγαμη μητρότητα είναι τις περισσότερες φορές σε καλύτερη οικονομική κατάσταση και έχουν μεγαλύτερο συγγενικό, φιλικό και κοινωνικό υποστηρικτικό δίκτυο από εκείνες που εγκαταλείφθηκαν από τους συντρόφους τους.
- ❖ Η πλειοψηφία των ανύπαντρων μητέρων έχει αποκτήσει ένα παιδί και οι βασικότεροι λόγοι είναι τα έξοδα διατροφής ενός παιδιού και η μειωμένη πρόσβαση της ανύπαντρης μητέρας στην αγορά εργασίας, που η ύπαρξη πολλών παιδιών συνεπάγεται.
- ❖ Στις περισσότερες περιπτώσεις εκούσιας μητρότητας εκτός γάμου οι μητέρες δεν επιθυμούν τη σταθερή επικοινωνία του παιδιού με το φυσικό πατέρα του, αν και επιδιώκουν την αναγνώριση του παιδιού. Αντίθετα, οι γυναίκες που βίωσαν την εγκατάλειψη από το σύντροφό τους επιθυμούν σταθερή

επικοινωνία του παιδιού με τον πατέρα, αναγνώριση και σταθερή οικονομική ενίσχυση.

- ❖ Η υπάρχουσα κοινωνική πολιτική για την κοινωνική προστασία και την προώθηση της ανύπαντρης μητέρας στην αγορά εργασίας κρίνεται ανεπαρκής. Αποτέλεσμα αυτού είναι να αντιμετωπίζουν οι ανύπαντρες μητέρες τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.
- ❖ Η πλειοψηφία των γυναικών του δείγματος εργάζεται συνήθως σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης, όπως ημιαπασχόληση και περιστασιακή απασχόληση, καθώς το πλήρες ωράριο δεν μπορεί να συνδυαστεί με την αποκλειστική φροντίδα των παιδιών.
- ❖ Οι περισσότερες ανύπαντρες μητέρες που ανήκουν στο ενεργό εργατικό δυναμικό έχουν απευθυνθεί μόνο στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού για πληροφόρηση σε θέματα εργασίας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Δημιουργία **Κέντρων Μονογονεϊκών Οικογενειών** τα οποία θα απαρτίζονται από διεπιστημονικές ομάδες, κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων, παιδαγωγών και θα παρέχουν στην ανύπαντρη μητέρα πληροφόρηση, δικτύωση, ψυχολογική υποστήριξη και εξειδικευμένες υπηρεσίες στα πλαίσια ενός μοντέλου ολοκληρωμένης παρέμβασης. Μέγιστης σημασίας κρίνεται η **ενημέρωση, ευαισθητοποίηση** της κοινότητας, ώστε να αποδεχθεί τη μητέρα και το παιδί της. Άλλωστε, η μητέρα που ζει μόνη με το παιδί της δε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται σα διαλυμένη οικογένεια, αλλά ως ένας τύπος οικογένειας με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

Στα κέντρα αυτά θα μπορούσε να λειτουργήσει ένα ιδιαίτερο γραφείο με τις προαναφερθείσες ειδικότητες, το οποίο, ωστόσο, να εξυπηρετεί αποκλειστικά τις εφήβους **ανύπαντρες μητέρες**. Η εφηβεία είναι από μόνη της μία ηλικιακή φάση που δημιουργεί προβλήματα όπως ανασφάλεια, άγχος, αβεβαιότητα, αμφισβήτηση κι επομένως μία εγκυμοσύνη εκτός γάμου σίγουρα μπορεί εύκολα να διογκώσει τα ανωτέρω προβλήματα και η έφηβη ανύπαντρη μητέρα να αποδιοργανωθεί τελείως.

- Παροχή **δωρεάν νομικής βοήθειας** στις ανύπαντρες μητέρες για θέματα που αφορούν άμεσα στη μονογονεϊκότητά τους, όπως δικαστική αναγνώριση του παιδιού της, διατροφή, υιοθεσία, αναδοχή και άλλα.
- Ίδρυση **νέων κρατικών παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων**, που θα ανακουφίσουν τις μόνες-μητέρες από την αποκλειστική ευθύνη ανατροφής των παιδιών τους που θα κάνουν ευκολότερη την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και πιθανά να εξασφαλίσουν στις μητέρες κάποιο ελεύθερο χρόνο.

Η προσφορά σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία θα πρέπει να επεκταθεί κυρίως στις περιοχές όπου ζουν κοινωνικά και πολιτιστικά υποβαθμισμένα παιδιά.

Επίσης, θα πρέπει να θεσπιστεί η φορολογική απαλλαγή για τα έξοδα των παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων για τους ανύπανδρους γονείς, καθώς είναι αδιανόητο να μπορούν να εκπίπτουν για παράδειγμα τα έξοδα επιπλώσεως ενός γραφείου, ενώ μία μόνη μητέρα να μην μπορεί να δικαιολογήσει τα έξοδα για τη φροντίδα του παιδιού της.

- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των δασκάλων σχετικά με τις ανάγκες και τα προβλήματα των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών, ώστε η προσέγγιση τους να είναι διαφορετική.** Τα παιδιά εκτός γάμου μέσα στο σχολείο δε θα πρέπει να στιγματιστούν και να απομονωθούν. Είναι χρέος των δασκάλων να μάθουν στα παιδιά των διγονεϊκών οικογενειών πως η διαφορετικότητα είναι δικαίωμα και όχι κριτήριο κατάταξης των ανθρώπων.
- **Πληροφόρηση των εφήβων-νέων για θέματα σεξουαλικής αγωγής και οικογενειακού προγραμματισμού από τα σχολεία ή εξωτερικούς φορείς όπως πανεπιστήμια, νοσοκομεία και άλλα.** Προς την κατεύθυνση πρόληψης και ενημέρωσης θα πρέπει να κινηθούν και οι γονείς ευρισκόμενοι σωματικά και συναισθηματικά κοντά στα παιδιά τους.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στην εργασία προτείνονται τα παρακάτω:

- Δημιουργία νέων και βελτίωση των υφιστάμενων προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης/επανακατάρτισης και συμβουλευτικής για την αγορά εργασίας των μόνων-γονέων με ιδιαίτερη έμφαση στις ανύπαντρες μητέρες, που βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση στην αγορά εργασίας.

Τα προγράμματα που θα υλοποιηθούν θα πρέπει να έχουν πρακτικό αποτέλεσμα και να ανταποκρίνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα. Κατά καιρούς υπήρξαν επιδοτούμενα σεμινάρια όπως μοδιστρική, ξυλουργική, χειροτεχνία, τα οποία όμως δεν αποτελούν βασικό εφόδιο για μία θέση εργασίας στη σύγχρονη κοινωνία.

- Δημιουργία ευέλικτων μορφών εργασίας, όπως μερική απασχόληση, ευέλικτο ωράριο εργασίας, άδεια για οικογενειακούς λόγους και λοιπά. Ο εργοδότης και κατ' επέκταση ο νομοθέτης θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη ότι οι ανύπαντρες μητέρες κατά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας δεν παύουν να είναι μητέρες και μάλιστα να έχουν την αποκλειστική φροντίδα των παιδιών τους. Γι' αυτό θα πρέπει να δοθούν τέτοιες παροχές που να εναρμονίζεται η οικογενειακή με την εργασιακή ζωή.

Λειτουργία μιας **Δημόσιας Ημερήσιας Υπηρεσίας Πρόνοιας** για τη φροντίδα των παιδιών εργαζόμενων γυναικών με προτεραιότητα στις αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών. Η συμμετοχή των ανύπαντρων μητέρων σε οποιαδήποτε μορφή απασχόλησης μπορεί να επιτευχθεί μόνο εφόσον εξασφαλιστεί η φύλαξη των παιδιών τους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το γεγονός ότι ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες φέρουν στον κόσμο ένα παιδί, χωρίς να έχει προηγηθεί ο γάμος με τον πατέρα του, ως ένδειξη χειραφέτησής τους, δείχνει πόσο ακόμα είναι επηρεασμένη η ελληνική κοινωνία από τις προκαταλήψεις του παρελθόντος.

Η μητρότητα, σε όλες τις εκφάνσεις της, είναι ομορφότερη κατάσταση που βιώνει μία γυναίκα, ένα θείο δώρο, και για το λόγο αυτό δε θα πρέπει να στιγματίζεται, να παραγκωνίζεται και να «τιμωρείται» η ανύπαντρη μητέρα, όπως παλαιότερα. Ομολογουμένως, η προκατάληψη για τη μητρότητα εκτός γάμου έχει περιοριστεί αρκετά στην ελληνική κοινωνία, ωστόσο δεν έχει εξαλειφθεί. Στο σημείο αυτό έγκειται και η σημασία του ρόλου του Κοινωνικού Λειτουργού, ο οποίος θα πρέπει να εργαστεί με τη μητέρα, το παιδί και την κοινωνία για την ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή.

Η υπάρχουσα κοινωνική πολιτική για την κοινωνική προστασία της μονογονεϊκής οικογένειας και για την προώθηση της ανύπαντρης μητέρας στην αγορά εργασίας κρίνεται ανεπαρκέστατη. Η κοινωνία αφενός κρίνει και κατακρίνει, πολλές φορές, τη μητέρα που δεν τέλεσε γάμο και αφετέρου δεν την υποστηρίζει, παρά μόνο παρέχοντας ένα ευτελές ποσό ως επίδομα.

Η μονογονεϊκή οικογένεια με αρχηγό ανύπαντρη μητέρα θα πρέπει να υποστηριχθεί, ώστε αν μπορέσει να αποτελέσει μία λειτουργική μονάδα του κοινωνικού συνόλου και όχι παράσιτό της. εφόσον η άγαμη μητέρα αποκτήσει γνώσεις, εξειδίκευση, εργασία και εξασφαλίσει τη φύλαξη του παιδιού της δε θα είναι αναγκασμένη να ζει σε βάρος του κράτους και των συμπολιτών της.

Το κοινωνικό πρόβλημα, λοιπόν, δεν είναι η μητρότητα εκτός γάμου, αλλά η αναγκαιότητα ενημέρωσης και διαμόρφωσης κοινωνικής πολιτικής για την προστασία της άγαμης μητέρας και του παιδιού της.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

για τη διεξαγωγή έρευνας με θέμα
"ΑΝΥΠΙΑΝΤΡΗ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ"

Ηλικία

Γραμματικές Γνώσεις

1. Αναλφάβητη
2. Δημοτικό
3. Γυμνάσιο
4. Λύκειο
5. Α.Τ.Ε.Ι.
6. Α.Ε.Ι.
7. ΙΕΚ-ΤΕΕ
8. Άλλο;
9. Δεν απαντώ

Γραμματικές Γνώσεις

1. Αναλφάβητη
2. Δημοτικό
3. Γυμνάσιο
4. Λύκειο
5. Α.Τ.Ε.Ι.
6. Α.Ε.Ι.
7. Άλλο;
8. Δεν απαντώ

Της μητέρας

4. Του πατέρα

1. Αναλφάβητος
2. Δημοτικό
3. Γυμνάσιο
4. Λύκειο
5. Α.Τ.Ε.Ι.
6. Α.Ε.Ι.
7. Άλλο;
8. Δεν απαντώ

Που γεννηθήκατε;

1. Σε χωριό κάτω των 2000 κατοίκων
2. Σε κομόπολη 2000-10000 κατοίκων
3. Σε πόλη 10000-50000 κατοίκων
4. Σε πόλη άνω των 50000 κατοίκων
5. Δεν απαντώ

Ζήσατε δύσκολα παιδικά χρόνια;

1.ΝΑΙ

3.Δεν απαντώ

2.ΟΧΙ

--

Αν ΝΑΙ, οι δυσκολίες αφορούσαν

1. Οικονομικά προβλήματα

2. Σχέσεις με τους γονείς

3. Απουσία γονέων

4. Άλλο;

5. Δεν απαντώ

Πώς ήταν η σχέση

Με τη μητέρα

1. Καμία σχέση

2. Κακή

3. Μέτρια

4. Καλή

5. Πολύ καλή

6. Δεν απαντώ

9. Με τον πατέρα σας;

1. Καμία σχέση

2. Κακή

3. Μέτρια

4. Καλή

5. Πολύ καλή

6. Δεν απαντώ

Η άγαμη μητρότητα σας ήταν αποτέλεσμα

1. Εκούσιας απόφασης

2. Εγκατάλειψης από το σύντροφο-πατέρα του παιδιού.

3. Άλλο;

4. Δεν απαντώ

Πόσα παιδιά αποκτήσατε;

--

Σε ποια ηλικία αποκτήσατε το πρώτο σας παιδί;

1. 15-17
2. 18-25
3. 26-30
4. 31-35
5. 36 και άνω
6. Δεν απαντώ

Το/τα παιδί/παιδιά ζει/ζουν στο σπίτι

1. Της μητέρας
2. Των παππούδων
3. Άλλο;
4. Δεν απαντώ

Υπάρχει επικοινωνία του πατέρα με το/τα παιδί/παιδιά;

1. Σε σταθερή βάση
2. Περιστασιακά
3. Καμία
4. Δεν απαντώ

Υπάρχει οικονομική ενίσχυση από τον πατέρα του/των παιδιού/παιδιών για τις οικονομικές ανάγκες του/τους;

1. ΝΑΙ
2. ΟΧΙ
3. Περιστασιακά
4. Δεν απαντώ

Εργάζεστε;

1. ΝΑΙ
3. Δεν απαντώ

2. ΟΧΙ

--

Αν ΝΑΙ, σε ποιον τομέα;

1. Δημόσιος υπάλληλος
2. Ιδιωτικός υπάλληλος
3. Ελεύθερος επαγγελματίας
4. Άλλο;
5. Δεν απαντώ

Είδος απασχόλησης

1. Πλήρης απασχόληση
2. Ημιαπασχόληση
3. Εποχιακή απασχόληση
4. Περιστασιακή απασχόληση
5. Δεν απαντώ

Έχετε δεύτερη απασχόληση;

1. ΝΑΙ
3. Δεν απαντώ

2. ΟΧΙ

--

Η εύρεση εργασίας έγινε από

1. Εφημερίδα
2. Προκήρυξη
3. Φιλικό/συγγενικό πρόσωπο
4. ΟΑΕΔ
5. Άλλο;
6. Δεν απαντώ

Ποιος απασχολεί το/τα παιδί/παιδιά κατά τις ώρες της εργασίας σας;

1. Κρατικός παιδικός σταθμός
2. Ιδιωτικός παιδικός σταθμός
3. Παππούς-γιαγιά
4. Φιλικό/συγγενικό πρόσωπο
5. Άλλο;
6. Δεν απαντώ

Έχετε απευθυνθεί σε κάποιο Συμβουλευτικό Φορέα για εύρεση εργασίας;

1. ΝΑΙ

2. ΟΧΙ

--

3. Δεν απαντώ

Εάν ΝΑΙ, σε ποιο φορέα;

1. Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.)

2. Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού
Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)

3. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)

4. Άλλο;

5. Δεν απαντώ

Θα θέλατε να συμμετέχετε σε ένα Επιδοτούμενο Πρόγραμμα
Επαγγελματικής Κατάρτισης; (σεμινάρια με χρήματα)

1. ΝΑΙ

2. ΟΧΙ

3. Εξαρτάται

4. Δεν απαντώ

Ποιος πιστεύετε ότι μπορεί να δώσει λύσεις σε προβλήματα που
αντιμετωπίζετε;

1. Κάποιο συγγενικό ή φιλικό πρόσωπο

2. Κάποιος κοινωνικός φορέας

3. Και οι δύο

4. Άλλο;

5. Δεν απαντώ

Κάνετε χρήση των παροχών που δικαιούστε; (επιδόματα, άδειες,
κατασκηνώσεις, συμμετοχή σε σεμινάρια κ.λ.π.)

1. ΝΑΙ

2. ΟΧΙ

3. Δεν τις γνωρίζω

4. Δεν απαντώ

Συμμετέχετε σε πολιτιστικά-αθλητικά τμήματα ή άλλες δραστηριότητες-εκδηλώσεις κατά τον ελεύθερο χρόνο σας; (γυμναστική, ξένη γλώσσα, θέατρο, κ.λ.π.)

1. ΝΑΙ

2. ΟΧΙ

3. Δεν απαντώ

Συμμετέχουν το/τα παιδί/παιδιά σε ανάλογα τμήματα;

1. ΝΑΙ

2. ΟΧΙ

3. Δεν απαντώ

Αν όχι, γιατί;

1. Δεν έχω χρόνο
2. Δε με ενδιαφέρουν
3. Οικονομικοί λόγοι
4. Άλλο;
5. Δεν απαντώ

Θα θέλατε να μεταφέρετε την εμπειρία σας ή να ακούσετε την εμπειρία άλλων ανύπαντρων μητέρων;(ομάδες με καταρτισμένο επιστήμονα, κοινωνικό λειτουργό ή ψυχολόγο)

1. ΝΑΙ

2. ΟΧΙ

3. Εξαρτάται

4. Άλλο;

5. Δεν απαντώ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ

Η *Αλεξάνδρα* είναι μία άγαμη μητέρα, σπουδάστρια των ΤΕΙ, η οποία αντιμετωπίζει αρκετά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στην προσπάθεια της να ανταποκριθεί στο διπλό γονεϊκό της ρόλο όσο το δυνατόν επαρκέστερα. Η έλλειψη οικονομικών πόρων, λόγω της απασχόλησης της με την ανατροφή της κόρης της και τη διάθεση του λοιπού χρόνου της στην παρακολούθηση των μαθημάτων της σχολής, αποτελεί τρία μέτωπα που η αντιμετώπιση τους περιορίζει στο ελάχιστο το χρόνο που αφιερώνει στον εαυτό της. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Νιώθω καταβεβλημένη από την προσπάθεια αυτή, κι αναρωτιέμαι πόσο τελικά θα κατορθώσω να ολοκληρώσω τις σπουδές μου, να σταθώ δίπλα στο παιδί μου, να τα βγάλω πέρα οικονομικά. Φοβάμαι τον εαυτό μου. Φοβάμαι! Τίποτ' άλλο. Ε, πόσο θα αντέξω... »* Το σημαντικό όμως είναι ότι διατηρεί την αισιοδοξία της: *«Ε, πώς το λένε... σπάω και ξανασηκώνομαι. Και λέω: πρέπει να παλέψω»*.

Η μαρτυρία της *Ειρήνης*: *« Όχι, δε γνωρίζω τίποτε για τη νομοθεσία σχετικά με τις άγαμες. Δεν παίρνουν επίδομα ή κάποιο άλλο βοήθημα. Εξάλλου, στην υπηρεσία μου γνωρίζουν ότι η μικρή Μαρία είναι αδελφή μου»*.

Η *Αρετή* είναι σπουδάστρια των ΤΕΙ. *«Επειδή εγώ γεννήθηκα και μεγάλωσα στο εξωτερικό, όπου εκεί τα πράγματα για την ανύπαντρη μητέρα είναι διαφορετικά...να, είναι πιο απελευθερωμένοι οι άνθρωποι... και στο ζήτημα τώρα αυτό εδώ στην Ελλάδα δε θέλω να το βλέπουν διαφορετικά...να, ο κόσμος εδώ σε κοιτάει δηλαδή κάπως περίεργα. Άλλες φορές νομίζεις σε κοιτάει πονηρά, άλλες φορές νομίζεις... “Πω, πω! Τι νομίζει τώρα αυτός για μένα;” Κάπως έτσι δηλαδή το αισθάνομαι εγώ, μερικά βλέμματα που σε γδύνουν, θα έλεγα! Αυτό θέλω να το βγάλει από το μυαλό του ο Έλληνας, η Ελληνίδα γυναίκα, που είναι τόσο δύσκολο να καταλάβει εμένα, την ανύπαντρη μητέρα, ότι δεν είμαι τόσο εύκολη λεία στα δόντια του*

άντρα της, του φίλου της! Αλλ' αυτό είναι δύσκολο να το καταλάβει... Έτσι, γιατί είμαστε έτσι... [εδώ σταματά και συνεχίζει κάπου αλλού]. Τα κορίτσια εδώ στη γειτονιά, στη σχολή μου... Όχι, δεν αποζητούν την παρέα μου με την κόρη μου... από παρέες, λιγοστές... διαλεχτές θα έλεγα... Έχω δύο φίλες από παλιά, πριν [τη γέννηση της κόρης της, θέλει να πει]. Σπουδάζουν κι αυτές στην Αθήνα. Η μία κοπελιά μένει εδώ δίπλα, κι η άλλη πιο μακριά, σε άλλη περιοχή... αλλά εντάξει βλέπουμε συχνά. Καμιά φορά, όταν η μικρή αρρώσταινε και σηκωνόταν τα βράδια, έκανε πυρετό ή είχε πυρετό, ας πούμε, η φίλη μου κοιμόταν σπίτι μου και με βοηθούσε όλο το διάστημα της αρρώστιας της μικρής...»

Η **Αλέκα** επισημαίνει: «Το να είσαι ανύπαντρη μητέρα, σημαίνει να ζεις κάτω από συνεχή πίεση, αφού έχεις λιγότερο χρόνο στη διάθεση σου, λιγότερη υποστήριξη [εννοεί οικογενειακή], αλλά κυρίως καμιά οικονομική βοήθεια. Πως λοιπόν να μην είσαι σε διαρκή υπερένταση όταν τελειώνει ο μήνας και δεν έχεις να πληρώσεις το ενοίκιο, όταν αρρωσταίνει το παιδί σου και δεν έχεις να πληρώσεις τα φάρμακα, το γιατρό; Γιατί εγώ δεν είμαι ασφαλισμένη... Τι κάνει λοιπόν η Πολιτεία για μένα;»

Η **Χαρά** ισχυρίζεται: «Ο διπλός ρόλος πατέρα-μητέρας μ' ενόχλησε ως προς το σημείο ότι μου δημιούργησε προβλήματα –δηλαδή δεν είχα κανένα να με βοηθήσει έστω κάποια στιγμή! Κι αυτό για μένα ήταν πολύ βασικό πρόβλημα, μπορώ να πω περισσότερο κι απ' το οικονομικό. Γιατί ήμουν αναγκασμένη να παίρνω το παιδί μου στο γραφείο. Εκεί δημιουργούνταν προβλήματα, φυσικό είναι, δεν μπορούσα να δουλέψω, άρχιζε η αγανάκτηση... είναι πολύ σπουδαίο να ξέρεις ότι κάποια στιγμή, ακόμα και για να βγεις μια βόλτα, θα μπορέσεις να αφήσεις το παιδί σου κάπου. Εγώ αυτό δεν το είχα, κι ήμουν κλεισμένη μέσα...» (Από την ημερίδα: «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ», 1995).

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΥΠΑΝΤΡΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ

«Φέρω κι εγώ το όνομα του πατέρα μου,» λέει ο Βίκτωρ.

«Παράτησε τη μάνα μου όταν ήταν έγκυος σε εμένα. Αυτή τον αγαπούσε ακόμη, αλλά και τον μισούσε γιατί την άφησε. Την πλήρωσα πολύ ακριβά αυτή την αμφιθυμία: από τη μία με διαβεβαίωνε ότι ήμουν όμορφος κι έξυπνος, όπως εκείνος, ότι σίγουρα θα είχα μία ‘‘μία ωραία καριέρα’’ κι εγώ, κι από την άλλη, όταν έκανα καμία ‘‘βλακεία’’ μου πετούσε κατάμουτρα ότι ήμουν ‘‘φτυστός’’ εκείνος, ‘‘κάλπικος, ψεύτης, εγωιστής’’, όπως εκείνος, και ότι καμία γυναίκα ποτέ δε θα είχε την υπομονή να με ανεχτεί.

Στις καλές της μέρες με ανέβαζε στα ουράνια, τις μέρες του μίσους ήμουν ένα σκουλήκι, ένα τίποτα στα μάτια της. Δεν ξέρω κι εγώ τι προβληματικός χαρακτήρας θα γινόμουν αν δεν είχα μια γιαγιά που με αγαπούσε χωρίς όρια: ‘‘ Μην κλαις, πρίγκιπα μου, έλεγε, η μαμά σου σ’ αγαπάει πολύ, αλλά είναι κουρασμένη ’’ (ΜΑΣΚΙΝΟ, 2000).

«Η μητέρα μου είχε υποφέρει πολύ επειδή ήταν κορίτσι,» διηγείται ο Αντρέ. «Η μητέρα της –ένα βουνό εγωισμού, μια γυναίκα αυταρχική, υστερική, όπως ήταν πολλές στις αρχές του αιώνα- προτιμούσε τους δύο αδελφούς της. Ο μεγαλύτερος πέθανε στα 20 χρόνια του από λευχαιμία. Όταν κατέβαζαν το φέρετρο στον τάφο, η γιαγιά μου στράφηκε στη κόρη της και της είπε: ‘‘Γιατί, Αντουανέτ, δεν είσαι εσύ εκεί μέσα’’;

Ενοχοποιημένη μέχρι θανάτου η μητέρα μου δε θα ησύχαζε αν δεν πλήρωνε το χρέος της. Δεν περίμενε πολύ: γεννήθηκα λίγο καιρό αργότερα, μετά το θάνατο του αδελφού της. Μου’ δώσε το όνομα του και μόλις σταμάτησε να με θηλάζει, μ’ εμπιστεύθηκε στη μητέρα της.

Η γιαγιά μου με ανέθρεψε, όπως είχε αναθρέψει το γιο της: ‘‘ θα γίνεις σαν τον Αντρέ’’, μου έλεγε, ‘‘θα σπουδάσεις, θα μαζέψεις διπλώματα’’. Μου έμαθε να διαβάζω, να γράφω και να μετρώ. Όταν ήρθε η ώρα να πάω σχολείο ‘‘πήδηξα’’ τις δύο πρώτες τάξεις: ήμουν ήδη πολύ ώριμος.

Έτσι έζησα την παιδική μου ηλικία κοντά στη γιαγιά και στον παππού, οι οποίοι με μεταχειριζόταν πολύ καλά, εγώ όμως περνούσα τον καιρό μου περιμένοντας να δω τη μητέρα μου (Βλ. Σχετικά κεφ. Β.4 «παιδί-μπάλωμα», ΜΑΣΚΙΝΟ, 2000).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αυδή-Καλκάνη, Ι. (1978). *Η επαγγελματικά εργαζόμενη Ελληνίδα*. Αθήνα: Παπαζήση.
2. Αυδή- Καλκάνη, Ι. (1989). *Φεμινισμός και εργασία στην Ελλάδα σήμερα*. Αθήνα: Νέοι Καιροί.
3. Δημητρόπουλος, Ε. (1999). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά.
4. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. (1999). *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*. Αθήνα.
5. Ημερίδα με θέμα «Οικογένεια με ένα γονέα»- *Μία Πραγματικότητα στη Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία*. (1995). Αθήνα: Παπαζήση.
6. Κανταρτζή, Ε. (1984). *Η θέση της Ελληνίδας στην Οικογένεια, στην Κοινωνία, στην Πολιτεία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
7. Κατάκη, Χ. (1984). *Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας*. Αθήνα: Κέδρος.
8. Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ». (1983). *Πρακτικά Σεμιναρίου «Το παιδί και οι γονείς του σε ειδικές ψυχοκοινωνικές συνθήκες»*. Αθήνα.
9. Κογκίδου, Δ. (1995). *Μονογονεϊκές οικογένειες, Πραγματικότητα- Προοπτικές- Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Νέα Σύνορα- Α.Α. Λιβάνη
10. Κουνουγέρη- Μανωλεδάκη, Ε. (2003). *Οικογενειακό Δίκαιο*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
11. Κραβαρίτου, Γ. (1991). *Εργασία και δικαιώματα της Γυναίκας*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
12. Λελάκης, Γ. (1994). *Εκπαιδευτική έρευνα*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
13. Λογοθέτη, Σ.Σ. (1985). *Ρόλοι γυναικών και ολοκλήρωση της προσωπικότητας*. Αθήνα: Σάκκουλα.

14. Λυκιαρδοπούλου, Κ. (1996). *Η δύναμη της γυναίκας*. Αθήνα: Μέγα Σείριος.
15. Μουσούρου, Λ. (1984). *Η ελληνική οικογένεια*. Αθήνα: Ίδρυμα «Γουλιανδρή-Χορν».
16. Μουσούρου, Λ. (1985). *Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «ΕΣΤΙΑΣ».
17. Μουσούρου, Λ. (2000). *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής-GUTENBERG.
18. Ευροτύρης, Ι. (1972). *Οι προκαταλήψεις ως κοινωνικό φαινόμενο*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
19. *Οδηγός Για Γυναίκες Αρχηγούς Μονογονεϊκών Οικογενειών, 5^ο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα για την Ισότητα των Φύλων (Κ.Ε.Θ.Ι.)*.
20. *Οδηγός Για Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης Του Αποκλεισμού Από Την Αγορά Εργασίας*. Κ.Π.Σ. (1994-1999). Υπουργείο Εργασίας.
21. Παρασκευόπουλος, Ι. *Εξελικτική Ψυχολογία*. Αθήνα.
22. Χαραλάμπους, Ν. (1999). *Μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι γονείς*. Λευκωσία.
23. Χρηστεά-Δουμάνη, Μ. (1989). *Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα*. Αθήνα: Κέδρος.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αλζόν, Κ. (1977). *Η διπλή καταπίεση της γυναίκας-Εξουσία Αστική και Εξουσία Αντρική*. Αθήνα: Ράππα.
2. Γκόρντον, Τ. (1994). *Ο αποτελεσματικός γονέας*. Παλλήνη Αττικής: Ευρωσπουδή.
3. *Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε οικογένειες με μικρά παιδιά*. Home Start International.
4. Κάρον, Τ. (1997). *Ανόπαντρες μητέρες*.
5. Κολλοντάι, Α. (1984). *Οικονομική και σεξουαλική απελευθέρωση της γυναίκας*. Αθήνα: Πύλη.
6. Λανγκ, Ζ. (1995). *Αύριο, οι γυναίκες*. Αθήνα: Λιβάνη.
7. Μασκινό, Μ. (2000). *Υπάρχουν καλές μητέρες;* Αθήνα: Μπουκουμάνη.
8. Μπράϊνχολστ, Β. (1982). *Τα βάσανα ενός πατέρα*. Αθήνα: Notos.
9. Μπρόννεν, Μ. *Ελεύθερες μητέρες*. Θεσσαλονίκη: Επιλογή.
- Ρόμπσον, Κ. (1993). *Real World Research*. Oxford: Blackwell.

